

bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Voruta

Kaina 1 Lt

5

12

A black and white portrait of a man with dark, wavy hair and a mustache. He is wearing a light-colored suit jacket over a red shirt and a dark tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a plain, light-colored wall.

13

Vaizdeliai iš darbo Dieveniškėse

Upamiętniamy miejsce spoczynku
Żołnierzy litewskich, którzy wkroczyli
u boku Armii Czerwonej w 1920 roku
na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Proboszcz

„Amžiname Lietuvos karių, kurie 1920 metais kartu su Raudonąja armija įsiveržė į Lenkijos teritoriją, poilsio vietą. Klebonas.“ Toks įrašas puikuoja ant netikėtai Berznyko kapinėse atsiradusio paminklinio akmens

„Iamžiname Lietuvos karių, kurie 1920 metais kartu su Raudonąja armija įsiveržė į Lenkijos teritoriją, poilsio vieta. Klebonas.“ Toks įrašas puikuojasi ant netikėtai Berznyko kapinės atsiradusio paminklinio akmens. Beje, šios kapinės pastarąjį dešimtmetį tapo tikriausiu lenkų ir lietuvių santykių veidrodžiu. Kol Vilnius ir Varšuva glėbsčiasi vieni ir kalbėjo apie strateginę partnerystę, šiose kapinėse kaip grybai po lietaus dygo paminklai. Lietuvoje gimęs idėjai tinkamai įamžinti Berznyko kapinėse palaidotų Lietuvos savanorių atminimą, lenkų visuomenė ėmėsi iniciatyvos neatsilikti. Taip įsibėgėjo, kad nebegalį sustoti – ribos

visomis prasmėmis jau seniai peržengtos.

Taigi netoliesie lietuviai kapų ėmė kilti paminklai įvairioms idėjoms, pirmiausia Nemuno mūšiui, vėliau Panerių aukoms, bei simboliniai kryželiai kilusiems iš Seinų krašto lenkų inteligentams, žuvusiems koncentracijos stovyklose, vėliau vieno patrioto „Pilsudčio dvasiai“ (jis pats tose kapinėse nėra palaidotas) ar šiaip lenkų visuomenei nusipelnusiems. Aišku, vis intensyvėjant lietuvių paniekinimo prieskonii.

2005 metais po ilgų derinimų ir projektų keitimų buvo gautas leidimas Lietuvos savanorių atminimą įamžinti tipiškais kryželiais bei pastatyti Dalios Matulaitės pietą. Vykdomant

statybos darbus po nakties išdygo didžiulis granito obeliskas su įrašu: „Tūkstančiams lenkų, nužudytų 1941–1944 metais Paneriuose, netoli Vilniaus, atminti. <...> Egzekucijos vykdytojas buvo lietuvių specialūs savanorių būrys – „Panerių šauliai“, tarnaujantis hitlerininkų saugumo tarnyboje...“ Turint omeny visas aplinkybes – pastatymo laiką ir vietą, akivaizdu, kad paminklo intencija – paminėti Seinų krašte gyvenančius lietuvius bei kurstyti jiems neapykantą. Jau šešerius metus stovi minėtasis obeliskas. Nors buvo kreiptasi į galimas valstybės institucijas prašant jį pašalinti, vis gaunamas atsakymas būdavo labai paprastas: „Tai vietos klebono reikalas.“

Nukelta i 4 p.

davo savo nuostatas su ministru ar Seimo užsienio reikalų komitetu. To nežinau.

Derybų metu mūsų delegacija pasiūlė sutarties preambulę, kurioje turėjo būti nurodoma, kad Lenkijos 1920 m. įvykdytas Suvalkų sutarties sulaužymas neturi jokių teisių ir negali būti precedentu išsaugoti jos reliktus ar formuoti iš jos išplaukiančias naujas tendencijas. Tokiai preambulei Lenkijos pusė nepritarė, kam esą nepagrįstai baimintis, nes Lenkija jokių aneksinių siekių neturi. Lenkai pasiūlė tai įforminti, berods, kaip atskirą sutartį. Tačiau jos rengimas nusikėlė ir pagaliau liko neįformintas.

Galbūt dėl to Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos 1994 m. balandžio 26 d. sutartyje „Dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“ atsirado punktai, kuriuose teigiama, kad susitariančios valstybės, reikšdamos apgalvotumą dėl konflikto tarp abiejų valstybių po Pirmojo pasaulinio karo, kai po ilgos nelaisvės lietuviai ir lenkai ėmėsi kurti naują, nepriklausomą gyvenimą, bei smerkdamos smurto naudojimą, buvusį abiejų tautų tar-

Nuketla i 10 p.

Nukelta i 10 p.

Iono Česnavičiaus nuotr.

Akad. Zigmas Zinkevičius

Tai poeto Roberto Keturakio knyga *Jotvingiai* (poema), kurią šiemet išleido Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras. Pažvelgsiu į ją kalbininko, tiksliau, kalbos istoriko baltisto akimis. Nesiimu spręsti apie meninę poemos vertę, nes nesu literatūrologas. Tegu tai padaro literatūros specialistai.

Pirmaisiaus kelios įvadinės pastabos. Istoriniuose šaltiniuose duomenys apie jotvingius labai prieštaringi. Dažniausiai į juos žiūrima nepalankiai. Kitaip ir būti negalėjo, nes apie jotvingius rašė tie amžininkai, kurie patys naikino šią tautą. Jie juk turėjo kažką pateisinti savo kruviną darbą. Todėl budelių

akyse jotvingiai – tai niekingi pagony, be to, labai žiaurūs. Iš tikrųjų jotvingiai tik narsiai gynėsi nuo daug žiauresnių užpuolikų.

Kaip ir artimiesiems giminių tarpusavimi prūsams, jotvingiams teko pirmiesiems iš baltų genčių susidurti su atslinkusiais iš vakarų kryžiuočiu (prieš tai lenkų) agresoriais. Jie savo krauju prilaikė šių veržimąsi į baltų krašto gilumą, kol mirtino pavojaus akivaizdoje spėjo kovai pasirengti lietuviai, sukurti galingą valstybę, pajėgiančią jopatingiešinti agresijai. Dėl to mes išlikome, o jotvingiai – žuvo. To niekuomet neturime pamiršti.

Apie jotvingius žinome palyginti nedaug. Net jų apgyventas plotas nėra pakankamai aiškus, ypač jo rytinė ir pietinė riba. Trūksta duomenų ir apie jotvingių kalbą, kuri priklauso vakarų baltų kalbinei grupei, taigi buvo artima prūsams. Rašytinių tekstų (jeigu tokių išvis buvo) neišliko. Sprendžiama iš tų kalbinių ypatybių, kurias rodo istorijos šaltiniuose užrašyti tikriniai vardai, daugiausia vietovardžiai (dalis iki šiol tebevartojami). Naujausi tyrimai rodo, kad būta nemažos kalbinės diferenciacijos. Net linkstama manyti buvus ne vientisos jotvingių genties, bet genčių junginio, kuriame vyrovusi gausiausia ir stipriausia jotvingių gentis, davusi pavadinimą visam junginiui. Pastarųjų laikų tyrimai

Nukelta į 14 p.

Nukelta i 14 p

Mažoji Lietuva

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

„Gera, kad Reformacijos šventė pas mus jau tapo ne darbo diena“, – maždaug taip pajaukavo Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios vyskupas Mindaugas Sabutis, kviesdamas vilniečius parapijiečius pirmadienį, 2011 m. spalio 31 d., ruoštis vykti į Žemaičių Naumiestį.

Reformacijos diena pažymima visose Lietuvos liuteroniškose bažnyčiose, tačiau vienoje iš jų kasmet surengiama visos Bažnyčios šventė – atvykstant į ją ir vyskupui, ir įvairių parapijų kunigams. Šiemet Žemaičių Naumiestis pasirinktas neatsitiktinai: būtent čia prieš 100 metų kantorius Frydrichas Megnis išleido liuteroniškąjį laikraštį „Svečias“ (*Sweczias*) – taigi 1911-aisiais po carine letena vis dar esančiai Lietuvai mėginant vėl (1904-aisiais atkritus prievolei sprautis į *graždankos* rūbą) atgauti lietuvišką „kvėpavimą“, gentainiams liudyti sava kalba, savu raštu.

Tokia ypatinga proga mes, vilniečiai liuteronai, išties subruzdome – gi mūsų parapijietis Algirdas Žemaitaitis, pasiaukojęs liuteroniškos spaudos ir visos istorijos tyrimams, „Svečio“ svarbą jau buvo spėjęs viešai paliudyti. Bažnyčios paskatinti ir paremti, tą ankstyvą pirmadienio rytą į patogų autobusėlį susėdome kone dvidešimt žmonių. Tiesa, galėjome džiaugtis ir mes svečių turintys – kartu vyko ne tik aktyvi reformatė, laikraščio „Vilniaus reformatų žinios“ redaktorė Dalija Gudliauskienė, bet ir Lydos liuteroniškos parapijos kunigas Sergejus Heilas. Taigi visą ne taip artimą kelią turėjome progos ne tik pro langus žvelgti į vis dar gražiai rudenišką Lietuvos gamtą. Pasitelkdami mikrofona, mūsų išprusimo spragas lopė: delegacijos vadovas Kęstutis Pulokas, supažindinęs su dienotvarke, A. Žemaitaitis, perteikęs sodrių anuometinio gyvenimo atspindžių iš „Svečio“ puslapių, Vytautas Gocentas, suteikęs reikšmės pravažiuojamiems miestams ir miesteliams, ir svečias iš Baltarusijos, trumpai apsakęs liuteroniškos Bažnyčios susikūrimo kadaise bei atsikūrimo dabar peripetijas. Na taip, buvo puiki proga prisiminti LDK istorijos puslapius, Lietuvos rašytus neatsiejamai nuo dabartinės Baltarusijos (ir netgi – ne lietuvių kalba) – S. Heilas vis akcentavo: mūsų ir jūsų bažnyčios ištakos bendros. Beje, visų žvilgsniams jau iš tolo krypstant į Žemaičių Naumiestį, kuriame kadaise, anot A. Žemaitaičio, sugyveno ir katalikų žemaičių, ir liuteronų liutvininkų, ir žydų bendruomenės, šį *Paprusės* miestelį galėjome pajusti ir per asmeninius mūsų bendrakeleivių išgyvenimus – keletas iš jų, gausios, Gardame išisaknijusios Žemaitaičių giminės atstovų, galėjo paliudyti: čia esame krikštyti, išventinti, čia lankėme mokyklą... Beje, ir man, vis į Mažąją Lietuvą, Klaipėdos kraštą žvilgsnį kreipiančiai, buvo proga prisiminti, kad viena šeimos linija ateina būtent iš čia, iš *Paprusės*, Žemaičių Naumiesčio – netolimame kaime augęs Tėvas jo liuteroniškoje bažnytėlėje buvo ir krikštytas, ir konfirmuotas. Savo bendrakeleiviams galėjau pasigirti iš Tėvo gavusi ir tiesiogiai su mūsų kelionės tikslu susijusią nuotrauką – Ž. Naumiesčio bažnyčios choras su vadovu kunigu diakonu F. Megniu, tarp choristų, jo liudijimu, ir Žemaitaičiai esą... (žr. nuotrauką).

Tad jau pravažiavę Tauragę, Vainutą, pasiekę Žemaičių Naumiestį, pirmiausia sustojome prie miestelio pakraštyje iškūrusių kapinių – kas skubėjo prie savo giminės kapų,

Žemaičių Naumiesčio ev. liuteronų bažnyčios choristai su vadovu Frydrichu Megniu. Užrašas kitoje nuotraukos pusėje.

Astridos Petraitytės archyvo nuotr.

o kas (ir aš tarp jų, nes ne šiose, o mažose kaimiškose kapinaitėse atgulę maniškiai) – ieškoti kunigo diakono F. Megnio kapo, pastovėti prie kuklaus jo paminklėlio.

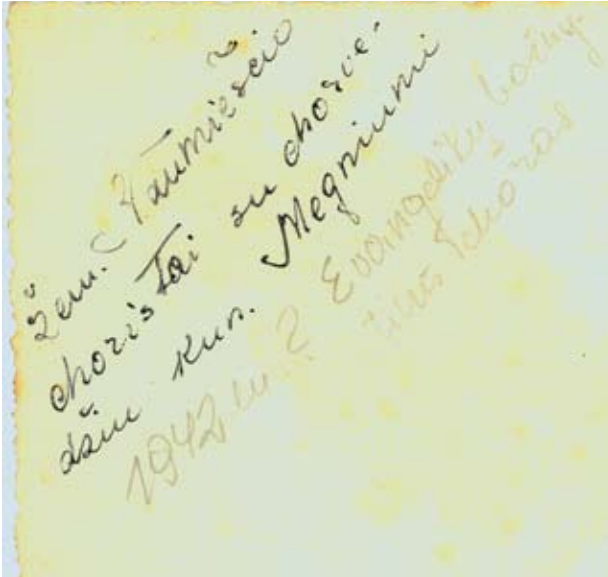
Nors „Svečio“ leidėjo pagerbimas kapinėse buvo numatytas po iškilmingų pamaldų, bet vėliau paaiškėjo, kad neapsigavome tai padarę iš anksto – juk mūsų rūpestingasis parapijietis p. Algirdas, kaupiantis ne tik žinias, bet ir materialius anų laikų liudijimus, galima sakyti, portfelyje atsivežė parodėle, kurios eksponatus – nuotraukas, „Svečio“ kopijų kompleksus, vieną net autentišką jo egzempliorių, teminių publikacijų iškarpas – išdėstė ant stalų senojoje medinėje, jau varganoje klebonijoje, tad, kas norėjome, ir apžiūrėjome, ir išklausėme rengėjo paaiškinimų. Bet tai jau buvo po pamaldų, kitiems patraukus į kapines, nes atvykti į bažnyčią spėjome kaip tik laiku – pusvalandis iki 12 val. numatytų iškilmių, o juk žmonių, ir vietinių, ir atvykėlių, jau gausiai rinkosi... Beje, važiuodami dar ir baiminomės – ar išvis sutilpsime mažoje Žemaičių Naumiesčio bažnytėlėje, gal iš Tauragės, Klaipėdos bus priplūdė... Bet, ko gero, buvome gausiausia delegacija, iš kitų parapijų matėsi daugiausia pavieniai atstovai; tad, nors gana glaudžiai ir balkoną užėmė, sutilpo visi. Taigi vaikštinėti, dairytis, domėtis bažnyčia, neseniai po remonto išdailėjusią, atsinaujinusią, nebuvo kada. Akis galėjai ganyti tik žvelgdamas į neįprastą interjero sprendimą: sakyklą virš altoriaus; tiesa, ją lyg langelį įrėminančios dekoratyvinės sienelės puošybą su ištapytomis kolo-
nomis sau įvardijau kaip „liaudiškai gražią“... Dar galėjome pavartyti ir šeimininkų maloniai dovanotąjį naująjį (2011 m. rugsėjo) „Svečią“, dabar kartą per metus „Žemaičių Naumiesčio krašto žmonėms“ leidžiamą, iškart pranešantį: *Žemaičių Naumiesčiui šie metai ypatingi. Sukanka 450 metų, kai rašytiniuose šaltiniuose paminėta Žemaičių Naumiesčio vietovė, 90 metų sukanka, kai įsteigta mokykla, 100 metų, kai 1911 m. Žemaičių Naumiestyje pradėtas leisti savaitraštis „Svečias“ (Sweczias).*

Taigi būtume galėję ir daugiau progų pažymėti, na, bet užteko ir šių – Reformacijos dienos (grįžimo prie krikščioniškų ištakų, Biblijos, kaip vienintelio Viešpaties pažinimo šaltinio), kurios ir 500 metų jubiliejus ne už kalnų (2017 m.) bei Žemaičių Naumiesčio parapijoje pradėto leisti evangelikų liuteronų savaitraščio „Svečias“ šimtmečio.

O pamaldos buvo išties iškilmingos, pakilios – juk įprastinę liturgiją papildė „Svečio“ leidėjo pagerbimas ir žodžiu, ir muzika, ir daina!

Vyskupo vedama į pilnutėlaitę bažnyčią ižengė kunigų procesija – buvo proga pasi-džiaugti, kad jų turime gausų būrį, ir garbaus amžiaus, bet daugiausia – jaunų, beskleidžiančių sparnus, kaupiančių savąją bei perimančių vyresniųjų išmintį. Sveikinimo žodžiu – primindamas ir tikėjimo atgimimo šventę, ir galimybės gimtuoju žodžiu šlovinti Viešpatį prasmę – pamaldas pradėjo Žemaičių Naumiesčio parapijos kunigas Mindaugas Žilinskis. Šventinę liturgiją su jos tradiciniais elementais – Dievo žodžio skaitymais, malda, Vyskupo sakomu pamokslu, Šventosios Vakarienės sakramentu, – suprantama, skambėjo giesmė, ir choro, garbingai pratešiančio kantoriaus F. Megnio tradiciją, ir visos bažnyčios iš širdies giedama.

O prieš baigiamąją giesmę – be abejo, šįkart giedota Reformacijos himnu laikoma Martyno Liuterio „Tvirčiausia apsaugos pilis“ – turėjome dar tai, ką Žemaičių Naumiesčio seniūnas Jonas Budreckas (dabartiniu „Svečiu“ besirūpinąs), sveikindamas ir dėkodamas, įvardijo kaip „beveik konferenciją“. Po Vyskupo pamoksl o į sakyklą pakilęs savaitraščio leidėjo F. Megnio veiklą apžvelgė kunigas dr. Darius Petkūnas, jo nuopelnus pažymėjo iš Klaipėdos universiteto atvykusi dr. Janina Janavičienė, savo sukauptomis žiniomis pasidalijo Algirdas Žemaitaitis. Taigi išryškėjo ir šio sulietuvėjusio latvio gyvenimo kelias, ir kai kurios asmenybės detalės. Gimęs 1873-aisiais latvių ūkininkų šeimoje, mokėsi Karalienės mokytojų seminarijoje, 1896 m. tapo Batakių vargonininku bei kantoriumi, o 1899 m. atvykęs į Žemaičių Naumiestį, nors dažnai ir pareigos šaukiamas, ir negandų iš čia ištraukiamas, tapo su šiuo miesteliu, jo parapija, konfesiniu bei kultūriniu gyvenimu neatskiriamai susijęs. Net ir neturėdamas teologinio išsilavinimo, buvo uolus liuteroniškosios bažnyčios talkininkas. Ž. Naumiestyje jis iškart suorganizavo vokiečių, o netrukus ir lietuvių bažnytinius chor us. Spaudos draudimo laiku slapta mokė konfirmantus ne tik tikybos tiesų, bet ir lietuviško rašto. Matyt, ryškiausiai įrašyti istorijoje ir išlik s jo nuopelnai liuteroniškai – ir visai lietuviškai – spaudai: 1911-aisiais „Evangeliško tikėjimo liutvininkams“ imtas leisti laikraštis „Svečias“ (*Sweczias*), kurio adresa

„rėdytojis“ gavo nurodyti ir rusiškai: „Kantor F. Megne, M. Aleksnadrovskoje [taip, tai tuometinis Naumiestis, tiesa, vietiniai gyventojai, regis, vartojo lietuviškąjį vardą – A. P.] Kovenskoj gub. Ross.u.“ 1913-aisiais Tilžėje F. Megnis išspausdino „Raktelį“, elementorių, arba, kaip pats tikslino: „Pradžiamokslį evangeliškiems lietuvių vaikams.“ 1914–ųjų pabaigoje jam teko ypatingi išbandymai: įskustas, rusų valdžios apkaltintas šnipinėjimu vokiečiams, karo lauko teismo nuteistas sušaudyti – tik paskutiniu momentu šį nuosprendį atšaukus, ištremtas į Jakutiją. 1921-aisiais grįžo į jau nepriklausomą Lietuvą, įvairiose vis to paties *Paprusės* krašto parapijose dirbo vadinamuoju vidaus misijų diakonu (tik negalėdamas tuokti ir teikti Šventosios Vakarienės sakramento). Nuo 1932-ųjų keletą metų vėl buvo Žemaičių Naumiesčio kantorius, čia vėl grįžo – prieš karą dar pasidarbavęs Laugalių senelių ir našlaičių prieglaudoje, karo metais patyręs įvairių negandų – 1945-ųjų pavasarį. Daugumai kunigų ir iš Klaipėdos krašto, ir iš Paprūsės pasitraukus į Vakarus, 1947-aisiais ordinuotas kunigu diakonu. Neilgai begalėjo pilnavertiškai patarnauti savo parapijiečiams – 1950-ųjų spalio 9-ąją atgulė, matyt, jau savą tapusio miestelio kapinėse.

Kalbėtojai ne vien sausus faktus minejo. Štai, tarsi susiedamas šiandieną su nutolusiais laikais, A. Žemaitaitis paliudijo: „Kunigo Megnio ranka yra ir mano kaktą lietusį“ (t. y. jo krikštytas). O dr. D. Petkūnas priminė pokario „prižiūrėtojų“ pastangas užverbuoti kunigą F. Megnį ir šio atsaką: „Esu senas, blogai matau ir girdžiu, o ir tai, ką išgirstu, tuoj pamirštu...“ Dr. J. Janavičienė emociškai kėlė būtinybę, įveikus visus biurokratinius barjerus, pritvirtinti prie senosios klebonijos lentą F. Megnio atminimui – žinia, pirma pačią kleboniją prikėlus naujam gyvenimui.

O visų susirinkusiųjų širdis atsiverti – ir Dievui, ir Tėvynei Lietuvai – kvietė dainininkas, šio krašto žmogus Liudas Mikalauskas. Jo šiai progai parinktosios dainos išties į šventę įpynę dar vieną dvasingo lietuviškumo giją: po bažnyčios skliautais nuskambejo „Viešpaties lelija“, „Dieve, laimink Lietuvą“, „Šaukiu aš tautą“...

Svetingų šeimininkų pavaišinti, kupini išpūdžių ir pakilios nuotaikos, nemaža patyrę bei sužinoję, vėl leidomės į kelią – į Vilnių, į namus, ne vienam išaugusiam iš istorinės šio krašto gelmės.

2011 m. jubiliejai ir įsimintinos datos. Lapkritis

1966 11 01 Raseinių r. gimė buv. katalikų kun. **Arvydas Malinauskas**, **2006 06 06** paskirtas **Biržų** ev. liut. par. kunigu administratoriumi. Dabar aptarnauja Kėdainius ir Panevėžį.

1856 11 04 Aleknaičiuose (Pakalnės aps.) gimė **Jurgis Lapinas** (mirė 1932 05 09 Senuosiuose Vainotuose (Tilžės aps.), visuomenės ir spaudos darbuotojas.

1691 11 07 Būdviėčiuose (Ragainės aps.) mirė **Teodoras Lepneris** (gimė 1633 11 07 Mühlhause-ne (Ylavos aps.), Maž. Lietuvos lietuvių kultūros tyrinėtojas, kunigas. Parašė knyga „Der Preusche Littauer...“ („Prūsų lietuvis“; išsp. 1744 ir 1848).

1866 11 07 pašventinta mūrinė **Vyžių** bažnyčia. 1857 10 01 įkurta parapija.

1948 08 22 įregistruota ev. liut. parapija. 1993 05 29 pirmosios atkurtos parapijos pamaldos atgautoje bažnyčioje, kuriai 1865 05 21 padėtas kampinis akmuo.

1946 11 09 Lebenstedt mieste (Vokietijoje) įvyko **Pirmasis išeivijos evangelikų sinodas**, kuriame buvo išrinkta „Lietuvių evangelikų Vyriausia Bažny-

čios Taryba“, vadovaujama kun. J. Paupero. Vėliau reformatai nuo šio sinodo atsiskyrė, atstatydami savo sinodą ir kolegijos Lietuvoje tęstinumą.

1966 11 09 Hamburge diak. **Ričardas Baliulis** (gimė 1940 10 20 Lietuvoje) išventintas kunigu.

1876 11 10 Martinuose prie Klaipėdos gimė **Ansas Bruožis** (slp. Prabočių Anūkas, A.B. Klaipėdiškis) (mirė 1928 12 27 Klaipėdoje), literatūros istorikas, bibliografas. Dirbo Kauno, Tilžės, Klaipėdos spaus-tuvėse, tarnavo Klaipėdos krašto Gubernatūroje. Parašė ir išleido 13 faktografinio pobūdžio knygų („Prūsų lietuvių raštija \: trumpa Prūsų lietuvių knygų, kalendorių ir laikraščių apžvalga“ (1913), istoriografinį veikalą „Mažosios Lietuvos buvysieji rašytojai ir žymesniejie lietuvių kalbos mylėtojai“ (1920) ir kt.), paskelbė straipsnių lietuvių kultūros ir tautinių teisių klausimais.

1926 11 10 pašventinta puošniausia Klaipėdos krašto bažnyčia – mūrinė **Šilutės** Martyno Liuterio ev. liut. bažnyčia su 50 m aukščio bokštu su laikrodžiu ir 3 varpais, kurios kampinis akmuo padėtas 1913 06 16 (šaltiniuose nurodoma 13 d. – neteisinga,

atnaujintas 1924 08 01), o 1913 10 01 įsteigta parapija. Po karo parapija įregistruota 1948 08 27.

1831 11 12 Papelkiuose mirė **Johanas Frydrichas Glogau** (gimė 1773 06 05 Žabynuose (Darkiemio aps.), Maž. Lietuvos raštijos veikėjas, kunigas. Išleido knygele apie M. Liuterio gyvenimą (1818 ir 1882).

1886 11 20 Smeltėje (Klaipėda) gimė **Martynas Glažė** (mirė 1946 04 20 Regensburge (Vokietija), visuomenės veikėjas, spaustuvininkas, žurnalistas, leidėjas, redagavo Klaipėdoje leistą laikraštį „Darželis“.

1896 11 21 Unguroje gimė dr. **Valteris Didžys** (mirė 1977 10 21 Melburne (Australija), Tilžės Akto signataras, gydytojas, visuomenės veikėjas.

1966 11 21 Raseiniuose gimė **Ridas Jonas Tamulis**, 1992 02 14 įvestas diakono tarnystei Tauragėje, 1993 I 10 Šilutėje ordinuotas kunigu diakonu, 2009 09 27 Pagėgiuose įteiktas sidabrinis kryžius – tapo kunigu.

1981 11 21 Korschenbroiche (VFR) mirė **Vilius Banšėrius** (gimė 1909 m. Voveriškiuose (Klaipėdos aps.), Pašyšių kun.

1636 11 23 pastatyta **pirmoji Biržų evangelikų liuteronų bažnyčia**, kuri sudegė 1667 03 30.

1891 11 26 Tilžėje gimė **Endrius Borhertas** (mirė 1957 01 09 Karagandoje (Kazachstanas), žymus Klai-pėdos krašto visuomenės veikėjas, tremtinys.

1936 11 27 Laukžemiuose (Klaipėdos aps.) gimė **Kurtas Moras** (mirė 1993 04 17 Klaipėdoje. Palaidotas Anaičių kapinėse), (1976 ir 11 14 Šilutėje įvestas Klai-pėdos diakonu, 1978 V 9 Tauragėje išventintas kunigu diakonu, 1978 m. Klaipėdoje – kunigu.

1666 11 28 Tilžėje mirė **Danielius Kleinas** (gimė 1609 05 30 ten pat), poetas, kalbininkas. Baigęs Ka-raliaučiaus universitetą, kunigavo Tilžėje. Išleido lotyniškai parašytą lietuvių kalbos gramatiką (1653), vokišką jos kompendiumą (1654), giesmyną „Naujos giesmių knygos“ (1666) ir maldaknygę „Naujos... maldų knygelės“ (1666), rankraščiu paliko vokie-čių–lietuvių kalbų žodyną.

11 30 – Mažosios Lietuvos prisijungimo prie Didžiosios Lietuvos akto diena, kurią LR Seimas 1998 06 25 paskelbė atmintina diena.

Parėnę Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Prieš šimtą metų pasirodė savaitraštis „Svečias“*

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Brangūs naumiestiščiai, mano namiškiai!

Manau, kad galu taip kreiptis į jus, nors gimiau ir užaugau Gardame, bet čia mano gimtoji parapija, čia prieš 50 metų baigiau vidurinę mokyklą.

Šioje istorinėje vietoje ir bažnyčioje, kaip sakydavo ilgametis šios parapijos klebonas Jonas Armonaitis, aš viešai kalbėsiu tik antrą kartą savo gyvenime. Pirmąjį kartą, o tai buvo per mano *įžegnojimą* (konfirmaciją) 1958 metais, padaviau jam ranką ir tariau giesmės žodžius: „Taigi imk mano ranką ir vesk mane, kol amžias čion patenka ir danguje“.

Beje, esu ir tiesiogiai susijęs su Frydrichu Megniu, nes jo ranka lietė mano kaktą, kai mane krikštijo per Antrąjį pasaulinį karą 1943 m. spalio 12 d. Tada jis paklausė mano Mamytės: „Ar žinai kas tave krikštijo?“ Nes jis krikštijo ir ją 1907 metais. F. Megnis turėjo labai gerą atmintį, kad kartais išrašydamas kokią pažymą iš bažnytinių knygų, jų net neatsiversdavo.

Sveikinu garbius svečius ir visus, suvažiavusius iš tolimiausių Lietuvos kampelių, kuriems brangi tėviškos istorija, jos kultūros paveldas.

Šiandien minime gražų 100-to metų savaitraščio „Svečias“ pasirodymo jubiliejų.

Šiame Paprūsės miestelyje ir jo apylinkėse, kuriose nuo seno gyveno senieji šio krašto šeimininkai žemaičiai katalikai ir evangelikai liuteronai (liutvininkai ir vokiečiai), tap pat ir žydai, vyko aktyvi prekyba, tiek legali, tiek ir kontrabandinė (kaip ir šiais laikais), tuo metu vadinta „šmugeliu“. Čia maišėsi kalbos, tikybos, taipogi vyko tarpusavio bendravimas, tam tikra kultūrinė švietėjiška veikla.

Ypač pasižymėjo Naumiesčio (tuomet oficialiai vadinto „Aleksandrovskoje“ caro garbei, kuris priklausė Raseinių apskrčiai, evangelikų liuteronų bažnyčios kantorius (mokytojas), Lietuvos latvis Frydrichas Megnis (1873–1950), kuris pradėjo leisti savaitraštį „Svečias“ gotišku šriftu, skirta Didžiosios Lietuvos liutvininkams (tiražas 600 egz.).

Visiems žinoma, kad tik 1904 metais buvo panaikintas lietuviškos spaudos draudimas lotyniškais raidėmis. Anais tolimalais laikais, 1911 metais, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, visoje carinės Rusijos imperijos teritorijoje lietuviški laikraščiai buvo leidžiami tik penkiose vietovėse – Vilniuje, Kaune, Seinuose, Rygoje ir Naumiestyje. „Svečias“ buvo ne tik pirmasis liuteronų laikraštis Lietuvoje, bet ir pirmasis periodinis leidinys visoje Žemaitijoje.

Savaitraštis iš pradžių buvo spausdinams „užrubežyje“ – Tilžėje pas E. Jagomastą, bet tai sudarė labai daug nepatogumų, gaišaties...

Tuomet F. Megnis per didelius vargus ir kelias keliones į gubernijos centrą Kaune ir kitus miestus tik po kelių mėnesių atklaus veikimo gavo leidimą spausdinti ir išigijo rankinę spausdinimo mašiną, o apie šv. Joną išspausdino svaitraščio tik septintą numerį (yra Žemaičių Naumiesčio muziejuje), smarkiai atsilikdamas nuo leidybos grafiko (kitų savaitraščių jau buvo išleista 25 numeriai). Būdamas labai sąžiningas, tą išsiskolinimą jis likvidavo tik 1914 metų pradžioje, sausio 3 (16) dieną, kai išėjo tu metų pirmasis numeris.

Reikia tik stebėtis F. Megnio darbštumu (kurio būtų pakakę ir penkiems darbštuoliams), atkaklumu ir drąsa vienam leisti laikraštį. Jis pats rašė straipsnius ir žinutes, jas rinko iš 26 laikraščių (rusų, vokiečių, latvių ir liutvių kalbomis). Redagavo, skaitė korektūras (esu pastebėję tik vieną klaidelę išlikusiuose numeriuose iš 184 išspausdintų), siuntinėjo prenumeratoriams ir kt. Padėdavo ir būsimi konfirmantai. Šioje bažnyčioje šiandien yra mano pusbrolis Vytautas Gocentas iš Vilniaus. Jo tėvui Jonui Jurgiiui Gocentui, būsimajam advokatui, besirengiant *įžegnojimui* 1913 metais, teko sukli spausdinimo mašiną ir rankomis nuimti atspausdintus lapus.

F. Megnis puikiai tvarkėsi ir bažnyčioje, atlikdamo visas būtinas pareigas – laikydavo pamaldas, mokė vaikus tikybos, rengė konfirmantus, krikštijo kūdikius, laidėjo, vedė bažnyčios registracijos knygas ir

Žemaičių Naumiesčiui šie metai ypatingi. Sukanka 450 metų, kai rašytiniuose šaltiniuose paminėta Žemaičių Naumiesčio vietovė, 90 metų sukanka, kai įsteigta mokykla, 100 metų, kai 1911 m. Žemaičių Naumiestyje pradėtas leisti savaitraštis „Svečias“ („Svečias“).

Storėjant monografijai „Žemaičių Naumiestis“, vis mažėja istorinių pasakų

2000-ųjų rudenį užsimezgė planai pradėti ir Žemaičių Naumiesčio valsčiaus monografiją – „Versmės“ leidykla pasiūlė Žemaičių Naumiesčio kraštiečių draugijai imtis leidybinio bendradarbiavimo. 2001 m. leidinį parėmė Šilutės savivaldybė ir Žemaičių Naumiesčio seniūnija. Projektui ir jo koncepcijai su 40–60 autorių 2001 m. rudenį pritarė Žemaičių Naumiesčio kraštiečių susirinkimas.

Siekiant surinkti medžiagos būsimai knygai, 2002–2004 m. buvusiam Žemaičių Naumiesčio valsčiuje surengtos trys tiriamosios ekspedicijos. Apie 40 mokslininkų ir mokslo darbuotojų tyrinėjo įvairius valsčiaus objektus, audinius, papročius teisę ir kitas svarbias etninės kultūros sritis. Vėlesniais metais buvo iširta miestelių architektūra, sakraliniai objektai, kapinės, Žemaičių Naumiesčio Žaliojo kalno parkas.

Archeologai A. Girininkas ir G. Zablėla, kasinėdami Žalinalknio dvirvietės šlaitus, nustatė, jog aukščiausia jo dalis yra pilialkalnis. Pilies medžio gynybinės sienos fragmentai parodė, kad jos amžius gali siekti 49 m. prieš Kr.–81 m. po Kr. Šis pilialkalnis ir viduramžių kapinynas apačioje tapo naujai saugomais respublikos objektais.

Šiuo metu yra jau parašyta 50 proc. monografijos straipsnių ir jie maketuojami. Moksliniai monografijos straipsniai yra dedami į Lietuvos lokalinių tyrimų svetainę

NUKELTA | 2 P.

Savaitraščio „Svečias“ šimtmetis

Šiemet sukanka šimtas metų, kai 1911 m. Žemaičių Naumiesčio parapijoje pradėtas leisti savaitraštis „Svečias“. Tai buvo ne tik pirmasis periodinis evangelikų liuteronų leidinys Didžiojoje Lietuvoje, bet ir pirmas po lietuviškos spaudos atgavimo 1904 m. periodinis leidinys Žemaitijoje.

„Svečias“ („Svečias“), evangelikų liuteronų savaitraštis (12 psl.), ėjęs 1911–1914 07 28; iš pradžių spausdintas Enzio Jagomasto spaustuveje Tilžėje. Leidėjas ir redaktorius (Rėdytojis) Naumiesčio (Raseinių aps., dabar Žemaičių Naumiestis) mokytojas (kantorius) Frydrichas Megnis (1873 12 24–1950 10 09). Laikraštis kas Nedėlę 1 Kartą išleidžiamas Knygutės formate Ewangeliško Tikėjimo Lietuviniams. Vyriausiasis „Svečio“ tikslas yra dirbti Dievo karalystės darbe, nėsa ta pažada leidėjas yra savo Dievui davęs. 1911 metais buvo spausdinama 12 numerių po 16 psl. ir 40 – po 8 psl. (pabaigoje tik po 8 psl.), kitais metais – po 12 psl. (Kaina 1,20 rub. metams). Spausdinti laikraštį užsienyje buvo labai sudėtinga, todėl jau 1911 m. F. Megnis per didelius vargus gavo leidimą ir įsigijo savo rankinę spausdinimo mašiną, o birželio pabaigoje apie šv. Joną ją išspausdino Nr. 7. Mano dėdei Jonui Jurgiiui Gocentui, rengiantis įžegnojimui, 1913 m. teko sukli mašiną ir rankomis nuimti atspausdintus lapus.

Be straipsnių iš krikščioniško gyvenimo ar iš pasiuntinytės (misijos) darbų, savaitraštis skelbė žinių iš politinio, visuomeninio ir bažnytinio gyvenimo (tik nėra nė vienos iliustracijos). Šriftas gotiškas. Tiražas 600 egz. Daugiausiai buvo skaitomas Didžiojoje Lietuvoje, bet pasiekdavo ir Mažąją Lietuvą, kuri priklausė Vokietijai, nukeliaudavo net į JAV bei

2011 m. jubiliejinis „Svečias“

Redaktojas ir Leidėjas Naumiesčio Mokytojas Frydrichs Megnis.
Adresas: Канторъ Ф. Мегне, М. Александровское
Ковенской губ. Росс. у.

Dieve padėk!

U tokiu Sveikinu, tay yra jau ir savo mie-
liems Skaitytojams Dievo Padėjimą wely-
dams, pradėd „Svečias“ savo Kelionę –
laikyti ewangelikų liutvininkų Tikėjimo Pasakėjus –
Lietuvoje. Bažnytiškas Laikšas „Pagalba“ sumagėjo,
norint geray redomas ir Sandorės Draugystės šelpjamas.
„Aukrės Žvaigždės Spindulėi“ 2 Metu šviete – pa-
filiowe. „Tiesos Draugas“ Amerikoje nutilo. Ar „Sve-
czini“ geriaus eis, kaip aniemis? Ar mūsų Lietuviniškai
savu „Sveczia“ priims? Ar jiems nebus gaila „Sve-
czini“ tū feliu Rapeikū ant Metū Kelionės. Piningū,
norint ant kitū Dievniekiū gana kartais Gražis wifay
be Reikalo išleidžiamas.

D štai jau šis pirmasis „Sveczio“ Numeris arba
Laikšelis Leidejui laikija apie 100 Markū; Darbą ir
wifą Klapatą bey Nupeštį nerokijant. Kame dabar dar
tie kiti Numeriai (Laikškai) par wifą Metą ir par kelis
Metus? Ar man norš mano gyvi Piningai sugrįž?

1911 m. „Svečias“ Nr. 1, p. 1

pan. 1900 m. atkūrė ir vadovavo vokiškam chorui, o po trejų metų subūrė ir lietuvišką chorą, kuris ir šiandien džiugina savo giesmėmis. Tai seniausias toks veikiantis choras Lietuvoje!

Tauragės kunigas Augustas Wymeris į savo vieną iš šešių filijų, į Naumiestį (apie 50 km), atvykdavo tik šešis kartus per metus ir atlikdavo jaunuolių konfirmaciją bei sutuokdavo jaunavedžių poras. Kantorius šių dalykų neturėjo teisės atlikti.

Taip pat F. Megnis puikiai tvarkė parapijos (filijos) ūkinius reikalus. 1911 metais nuo pat pamatų perstatė kanteriją (dab. kleboniją), iš dviejų pusių baigę apmūryti skaldytais akmenimis šventoriaus geležinius vartus, nupirko gabalą sklypo kapinių padidinimui. Taipogi palei Tauragės gatvę išmūrijė akmeninę kapinių tvorą su vartais ir varteliais, kurie ir šiandien džiugina akį.

Bet dižiausias F. Megnio nuopelnas yra „Svečio“ leidimas. Jame buvo pateikiama medžiaga ne tik iš krikščioniško gyvenimo ar „pasiuntinytės“ (misijos) darbų pagonių kraštuose, bet ir pasaulio šalių įvykių kronika ir naujienos, pristatomos naujos knygos ir giesmės, kuriomis jis taip pat prekiaavo. Leidėjas rašė: „Podrug „Svečias“ savo skaitytojams praneš visas svarbesnės žinias–žinutes, kas naudinga, arba reikalinga šioje gadynėje žinoti, o butent wislab bus rašyta trumpai, aiškey ir teisingay.“ Tai labai aktualu ir šiandieninei spaudai.

Didelė istorinė ir išliekamąją vertę turi ir kasdienė Naumiesčio, Vainuto ir Sartininkų valsčių (priklausė Naumiesčio parapijai) gyvenimo kronika. Juk be „Svečio“ mes nežinotume daug įdomių, kitur niekur neužfiksuotų dalykų, pvz., kaip buvo įsteigta vieša skaitykla, kaip miestelio ponai švėsdavo Velykas, organizavo labdarą vargšamas, apie mokyklų steigimą ir jų veiklą, Gardamo medinės bažnyčios gaisrą, kovą už blaivybę (1908 m. birželio 6 d. F. Megnis įsteigė „Blai-vystės arba mėlynojo kryžiaus draugystę“),

reklaminių skelbimų ir t. t.

Savaitraštis „Svečias“ (1911–1914 m.) suvaidino svarbų kultūrinį ir tautinio susipratimo ugdymo vaidmenį, plėtė tuometinio liutvininko dvasinį akiratį, ragino leisti vaikus į mokyklas (nors ir rusiškas), pratio evangelikus prie bendrinės liutvių kalbos (prie naujų liutviškų žodžių skliausteliuos nurodydavo nevartotinus rusiškus ar vokiškus), atspindėjo katalikų ir evangelikų tikiybinius santykius ir kt. Ragino skaityti tik geras knygas ir laikraščius (tai svarbu ir šiais laikais).

Reikia pastebėti, kad savaitraštis (tokiu prasmingu pavadinimu!) „Svečias“ lankė ne tik liutvininkų namus Didžiojoje Lietuvoje, bet užsukdavo ir į Mažąją Lietuvą, kuri priklausė Vokietijai, perplaukęs Atlantą pasiekdavo net JAV bei Kanadą.

Graudu žiūrėti į nykstančią kleboniją, kuriai kaip jau minėjau taip pat šiemet sukako 100 metų. Šis istorinis statinys, pastatytas F. Megnio rūpesčiu, kuriame buvo leidžiamas ir spausdinamas ne tik savaitraštis „Svečias“. Jame taipogi F. Megnis parašė ir 1913 metų pabaigoje Tilžėje išspausdino metodiškai brandų, pirmąjį Paprūsėje liutvių kalbos vadovėlį (elementorių) „Raktelis“ liutvininkų vaikams, iš kurio mokėsi ne viena jų karta ne tik Lietuvoje, bet ir Mažajoje Lietuvoje.

Norisi tikėti, kad vietos parapija, seniūnijos ir rajono savivaldybės valdžia ras galimybių ir lėšų istorinės klebonijos atnaujinimui, kurią papuoštų ir atminimo lenta ar koks akmuo su įrašu apie čia veikusią redakciją ir spaustuve, kuri išgarsino dabartinio Žemaičių Naumiesčio vardą ne tik Lietuvoje.

*Kalba pasakyta Žemaičių Naumiesčio evangelikų liuteronų bažnyčioje 2011 10 31, švenčiant Reformacijos dieną ir minint savaitraščio „Svečias“ pasirodymo 100-to metų jubiliejų.

Pasėta lietuvybė augina vaisius Šalčininkų krašte*

Vidmantas ŽILIUS, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius

Vidmantas Žilius

Praėjo 20 metų, kai buvo sukurta Valstybinė komisija Rytų Lietuvos problemoms nagrinėti, iškilus didelei grėsmei Lietuvos valstybei. Iš šio laiko nuotolio norisi apžvelgti jos veiklos reikšmę ir įtakos pėdsakus šiandien.

Visus šiuos metus gyvenau Šalčininkų krašte, nes 1989 metais su šeima atsikėlėme ir, galima sakyti, šiame krašte nuo sovietinės santvarkos žlugimo iki dabartinės autonomijos įkūrimo (ji nėra įteisinta, bet faktiškai veikia), teko matyti, kaip vystėsi šis kraštas, kokia linkme tai vyko, kokia buvo raida. Per šį laiką jaučiau krašte gyvenančių žmonių rūpestį, visus skausmus. Pats esu šiame sukūryje. Gal iš šalies atrodo, kad tas viesulas yra baisus, matosi, kaip jis viską šluoja, o viduje

yra ramiau. Nieko panašaus, sukūryje yra baisu ir žiauru.

Vis dėl to pastarąjį laikmetį reikėtų vertinti dvejopai. Negalėtume keikti Lietuvos valstybės ir savęs, kad nieko nepadarėme, viskas yra blogai, stovime vietoje. Šio krašto kontekste matome ir teigiamų poslinkių.

Ką matėme prieš 20 metų Šalčininkų ir Vilniaus krašte? Viena kita lietuviška mokykla, sakykime, Šalčininkų rajone – Poškonų pagrindinė mokykla, o Vilniaus rajone – Marijampolio mokykla, ir viskas. Atkūrus nepriklausomą valstybę, įkūrus Valstybinę komisiją Rytų Lietuvai, švietimas buvo tas tikslas, kurį reikėjo atkurti šiame krašte. Reikėjo igaliojtiems vyriausybės atstovams sutikti į save nukreiptą ugnį ir jie sugebėjo tai padaryti. Buvo atkurtos lietuviškos mokyklos Dieveniškėse, Eišiškėse, Jašiūnuose, Turgečiuose, Baltojoje Vokėje. Tai buvo padaryta ir valstybės igaliojimo Šalčininkų rajone Arūno Eigirdo dėka. Svarbiausia, kad buvo pasėtas lietuviškų mokyklų tinklas šiame krašte, o tai didžiausias tuomečio švietimo ministro, aka-

demiko Zigmo Zinkevičiaus, nuopelnas.

Kur prasmė, kam tos mokyklos buvo steigiamos? Jeigu šiandien jų neturėtume, kokia liūdna situacija vyrautų Vilniuje – tai būtų dar tamsesnis kraštas, o vieni su kitais lietuviškai nesusikalbėtume. Nepriklausomybės pradžioje Šalčininkuose lietuvių kalbos nesigirdėdavo, o dabar ausiai malonu, kai gatvėse kalbama lietuviškai, kai tarpusavyje įvairiautis jaunimas bendrauja lietuvių kalba.

To pasiekta lietuviškų mokyklų iniciatyva. Tiek lietuviškų, tiek lenkiškų mokyklų jaunimas puikiai randa bendrą kalbą įvairiomis – ir rusų, ir lenkų, ir lietuvių kalbomis. Jie neturi bendravimo problemos. Tačiau kur kas didesnė bėda su vyresniais žmonėmis, su kuriais ir dabar lietuviškai susikalbėti neįmanoma. Į tai valstybė ir atkreipia dėmesį. Sveikintina, kad Seimas priėmė naująją Švietimo įstatymą. Vis dėlto, jei šis įstatymas neįsigalios dabar, tai šį kraštą nublokšime atgal į lietuvių kalbos užmiršimą. Pastarasis įstatymas labai reikalingas – šis

Seimas, nė vienos politinės jėgos neišskiriu, žengė labai drąsų žingsnį. Kai žiūrime iš šono, sulaukiame daug priekaištų, bet kita vertus, Lietuva, žengusi į priekį, dairosi ir žvelgia zuikio žvilgsniu, ką pasakys mums kaimynai, ar mes gerai padarėme. Šios baimės turime atsikratyti, ir Lietuva turi drąsiai eiti į priekį.

Pastarojo laiko įvykiai su Lenkija yra gana nemalonūs. Susimąstai: ar iš tikrųjų Europa yra sumanyta pasidalyti? Ar vėl prasidėjo dalybos, kam atiteks Lietuva? Visi, kurie esame čia, kurie mylime Lietuvą, turime galvoti, ar neatsitiks taip, kad mus pasidalins.

Valstybės Prezidentė drąsiai pareiškė poziciją, ką turime daryti, todėl mums, piliečiams, reikia to laikytis, o visa kita yra numatyta ir pasakyta valstybės politikoje.

**Kalba pasakyta 2011 09 21 Lietuvos Respublikos Seime vykusioje konferencijoje „Iššūkiai valstybės vientisumui prieš dvidešimt metų ir šiandien“, skirtoje Pietryčių Lietuvos problemoms aptarti.*

Ar Lenkija išlaikys Berznyko egzaminą?

Irena GASPERAVIČIŪTĖ, Punkskas

Dalios Matulaitės paminklas Lietuvos savanoriams, palaidotiems Berznyko kapinėse

Atkelta iš 1 p.

Paminklas Nemuno mūšiui

Panerių kryžius ir obeliskas

Memorialinė lenta Berznyko kapinėse

Žodžiu, vietos klebonai šioje valstybėje yra itin galingi. Pasirodo, kad jie gali net formuoti lenkų ir lietuvių santykius. Nenuostabu, kad jie tuo ir naudojasi. Šį kartą ant naujai išdygusio paminklo net ir pasirašyta „klebonas“.

Apie žuvusiųjų laidojimo ir vietų įamžinimo kultūrą

„Nuo viduramžių žūstančius kovose karius laidota arti mūšio vietų. Galiojo šventa karo teisė, įpareigojanti nugalėtoją garbingai palaidoti ne tik žuvusius savus, bet ir priešus. <...> To reikalavo garbingas riterių kodeksas ir jį laužyti būdavo niekinga anuometinio pasaulinio elito akyse. Karalius Jogaila, būdamas atkaklus krikščionių neofitas, po Žalgirio mūšio pasiliko mūšio lauke tris dienas, kad palaidotų visus žuvusiuosius. Dėl to prarado galimybę užimti kryžiuočių sostinę Magdeburgą. XX amžiuje atlikti kasinėjimai rodo, kad laidota su visais krikščionių liturgijos elementais. <...>

Kaip elgtis su žuvusiųjų ar nuo sužalojimų mirusiųjų kūnais, reguliuoja 1907 metų Hagos konvencijos nuostatai, patvirtinti ir sunorminti 1949 m. rugpjūčio 12 d. I, II, III ir IV Ženevos konvencijose. <...> Atskiri tų konvencijų straipsniai sako, kad konfliktuojančios šalys įpareigojamos palaidoti žuvusių karių kūnus garbingai ir pagal galimybes užtikrinant religines apeigas pagal žuvusiojo tikėjimą, o jų kapai privalo būti pažymėti ir gerbiami bei sugrupuoti pagal žuvusiųjų tautybę (pilietybę). <...> Toks elgesys su žuvusiais siejamas dar su XIX amžiaus idėja, kad kiekvienas karys turėtų būti sąmoningas, jog žuvus kovoje jo palaikai bus garbingai

palaidoti.“ (mgr. Waldemar Forgacz)

Įdomu, kokių konvencijų, tradicijų ir papročių laikosi šios dienos Berznyko klebonas, nesigėdydamas tyčiotis iš pralaimėjusiųjų? „Šito paminklo pastatymas niekuo nesiskiria nuo Jedwabno memorialo išniekinimo, jį aptepiojant ir užrašant „Nie przepaszam za Jedwabne“ ir „Byli latwopalni“. Tai akivaizdu. Gal forma kiek rafinuotesnė, bet tikslas juk tas pats“, – sakė vienas Punksko lietuvis.

Pasak Lietuvos radijo korespondentės Varšuvoje Nijolės Druto, kuri kreipėsi į Lenkų tautos kovų ir kančių atminimo tarybą bei Palenkės vaivadijos įstaigą dėl netikėtai Berznyke išdygusio Lietuvos savanorių atminimo niekinančio paminklo, atsakymas gautas vienareikšmis ir vienodas – Berznyko kapinės yra parapijos nuosavybė, tai yra klebono kompetencija. Jeigu paminklas žeidžia kieno nors jausmus, siūloma kreiptis į teisumą. Beje, po dienos minėjimai žurnalistei paskambino Palenkės vaivadijos igaliojimo tautinių mažumų klausimais, kuris pranešė, kad vaivada kreipsis į IPN (Tautos atminties institutą), prašydamas išaiškinti istorines Berznyko kovų aplinkybes.

O aš manyčiau, kad net nesikreipiant į jokiais išminties monopolį turinčias institucijas ir taip aiški paminklo (paminklų) pastatymo intencija – išniekinti lietuvių karių atminimą. Lietuvos kariuomenė 1920 metais nekolaboravo ar nėjo kartu su bolševikais, nes Raudonosios armijos Seinijoje nebuvo, o lietuviai savanoriai kovojo dėl savo etninių žemių. Įrašas naujame paminkle yra tiesiog istorijos klastojimas, o „paminklo“ pastatymas „lietuviams karius“ yra „pagerbimas“ juos pažeminant.

Manau, kad artimiausiu metu paaiškės,

ar Lenkijos valstybė pasiruošusi garbingai apginti savo bendrapiliečius nuo paniekimo. Nes iš esmės ne tik mums, lietuviams, reikia sielotis dėl situacijos Berznyke. Tai, visų pirma, lenkų problema ir gėda. Jeigu atsiranda norinčiųjų niekinti prieš šimtmetį žuvusius karius, tai liudija apie etinį, moralinį, krikščioniškąjį ir intelektualinį tų žmonių neigumą. O jeigu valstybė nepajėgi susidoroti su tokiais reiškiniais, tai liudija apie valstybės silpnumą. Tikiau, kad vis dėlto dauguma lenkų tautos žmonių gėdijasi dėl tokių „didvyriškų“ savo tautiečių žygdarbių, tačiau juk valstybėje veikia visa sistema, kad būtų užkirstas kelias nesantaikos kurstymui ir kokios nors tautos, juolab žuvusiųjų atminimo, niekinimui. Iniciatorių ir organizatorių akciją Berznyke galime tik pagailėti. Be naujojo paminklo pastatymo šiais metais atliktas dar vienas darbas – prie kiekvieno lietuvių savanorio kapo kryželio nuo Nemuno mūšiui skirto paminklo pusės pasodinta po tuja, kad jos užaugusios uždengtų tuos nelemtus lietuvių kapus. Iš kur tiek neapykantos? Nejaugi praėjus daugiau kaip 90 metų lenkai vis dar netiki, kad tą kovą laimėjo? Tai kam kovoti su praeities šmėklomis? O gal taip ir nepasijunta tikraisiais šios žemės šeiminkais, todėl visą laiką tai įrodinėja? O gal jaučiasi nesaugūs? Nežinia, kuris atsakymas teisingas, viena aišku – juos kamuoja kompleksai. O neapykantos lietuviams proveržiai – tų kompleksų išraiška.

Kol vyksta tokie reiškiniai, jie liudija viena – kad kol kas vis žaidžiama demokratijos žaidimą, kai tam tikri standartai pačioje valstybėje taikomi pagal tautinį priklausomumą. Pavyzdys ne tik Berznykas. To žaidimo esmė puikiai iliustruoja lietuviškų mokyklų finansavimo situacija, kai lietuviams teigiama, kad

nėra teisinių mechanizmų išlaikyti lietuviškas mokyklas, o randama teisinių mechanizmų, kaip po 1000 zlotų paremti kiekvieną šeimą Lietuvoje, leidžiančią savo pirmąją lenkišką mokyklą. Taigi taip ir gyvename.

Pateikiame keletą komentarų iš „Kurier Wileński“ po straipsniu „Lietuviai pasipiktinę dėl lenkiškų paminklų Berznyke“. Jie liudija, kaip formuojamas priešiškus lietuviams.

„robert: Kodėl kai kurie yra tokie mentalūs vergai? Klebonas parašė TIESĄ, nežaidė pagražinimais, nesisielojo dėl LT tautelės nusiteikimo. Pastatė pagal Jono Pauliaus II nurodymus – „tiesa jus išlaisvins“. O jūs čia savo „oi, LT užpyks ir ką, ir šuo ją...“ Seniai reikia padaryti tvarką su ta „imperija“. Gerai, kad pagaliau pradėta valyti melą nuo istorijos. Valio klebonui. O mūsų broliai nėra ir niekada nebuvo. Išdavė Żečpospolitą, t. y. ir Karūną, ir LDK.

Piotrek Trybunalski: Lietuviai tiesą vadiną antausiu, o aš manau, kad klebonas gerai padarė, lai toks paminklas būna informacija nežinantiesiems, kad sužinotų, su kuo lietuviai įsiveržė į Lenkijos teritoriją. Žinoma, lietuviams tai neskanu. Jie norėtų ir toliau apsimeitinėti, bet gal jau pakaks žaisti su jais.

Bohdan: Išvada, kad lietuviai ėmėsi paminklų kovos ir istorijos falsifikavimo. Gėdijasi, kad kovojo su lenkais kolaboruodami su bolševikais, o ar gėdijasi žudynių, kurias vykdė kartu su hitlerininkais? Šita atmintis privalo išlikti, privalo savo vaikus mokyti tiesos, o ne meluoti į gyvas akis. Kareiviai iš kapų nesikels, kad apgintų savo garbę, bet gyvi, visų pirma mūsų vadai – būtinai.“

Belieka paklausti – kur link einama?

Šaltinis: „Aušra“, 2011 Nr. 19 (596)

Nuolaidos lenkams negerina santykių su Lietuvos piliečiais*

Habil. dr. Kazimieras GARŠVA, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas

Habil. dr. Kazimieras Garšva

Dabartinės problemas suskirsčiau į 10 dalių. Pirmoji būtų Lenkijos santykiai su Lietuvos Respublika. Kadangi strateginis partneris nepripažįsta okupacijos, kišasi į Respublikos reikalus, panašiai kaip prie rusų, trečia, turi net programą Rytų Lietuvai ir nori integruoti gyventojus, bent dalį, į Lenkiją ir trukdo integruotis į Lietuvą.

Jeigu nueitumėte į kurią nors lenkišką mokyklą, pamatytumėte ant sienos šūkį, kurį aš ir dabar regiu. Valstybine kalba jis skambėtų taip: „Gimiau Lietuvoje, myliu Lenkiją.“ Žinoma, niekas nedraudžia mylėti ką nori, bet kas yra Tėvynė, kieno pilietis esi, per 20 metų vertėtų žinoti. Kokia gimtoji kalba, taip pat vertėtų žinoti, nes būna ir gyventojų surašymas. Mūsų broliai lenkai daugiausia yra vietiniai, tik pakeitė ir gimtąją kalbą, ir tautybę. Niekas jiems neprikaišioja, Lietuvos ir Lenkijos sutartis garantuoja visas laisves pasirinkti ir tautybę, ir kalbą, bet Konstitucija reikalauja nekenkti savo Tėvynei ir valstybei, kurioje gyvena.

Dauguma lenkų nori ramiai dirbti, uždirbti ir kad niekas jiems netrukdytų, bet būtent Valdemaro Tomaševskio partija ir kursto prieš Tėvynę ir „gina“ juos, kadangi reikia, kad piliečiai balsuotų už tą partiją. Tam, kad ji būtų reikalinga, tai ji turi ką nors ginti ir „gerus“ darbus daryti, bent kad jai taip atrodytų.

Strateginio partnerio poveikio priemonės yra dezinformacija spaudoje, Lenkijos

valstybinių institucijų protestai, europarlamentarų parašų rinkimas, mitingų, piketų organizavimas.

Kadangi Tusko ir Sikorskio yra nurodyta, jog santykiai su Lietuva bus tokie, kokie bus Lietuvos santykiai su tautine mažuma, o Lietuvos lenkų padėtis yra geriausia pasaulyje, tai kodėl labiausiai Lenkija skundžiasi dėl Lietuvos, aš 10 metų galvojau.

Sprendžiu, kad V. Tomaševskio partija nustos verkti tada, kai Vilniuje bus kaip Lenkijoje, tai yra toks pat gyvenimas. Ką mūsų valstybė bedarytų – sakysime, padarė 20 lengvatų, tai dėl to tik blogiau. Pavyzdžiui, įkūrė Balstogės universiteto filialą, ko nėra nė vienoje valstybėje, mokinio krepšėlių 21 proc. pridėjo, S. Vidtmanną kultūros viceministru paskyrė.

O kaip jie atsidėjo? Iš karto du mitingai, piketai. Nors dar nebuvo pasibaigusios derybos Varšuvoje, jau tas mitingas paskirtas. Nieko blogo nebūtų, jei būtų galima eiti į ji demokratiškai, bet jeigu prievarta iškia ir dar prižiūri, o kai kuriuos iš tų, kurie į rugsėjo 2-osios dienos mitingą nevažiavo, net iš mokyklos išmetė. Tai labai nedemokratiška. Mes demokratizuojame Baltarusiją, o čia yra baudžiava Šalčininkų, Vilniaus rajonuose, ir reikėtų taip pat vietiniams gyventojams padėti, kadangi yra atleidinėjama iš darbo, prievarta verčiama net eiti į lenkišką mokyklą, konkrečiai, Mickūnuose, ir atleidžiami iš darbo, kurie neperveda vaikų į kitą darželį. Tai negirdėtas dalykas Europos Sąjungoje, galbūt europarlamentarai imsis kada nors padėti būtent skriaudžiamiems lenkams ir „Vilnijos“ draugija tai daro.

Lietuvos lenkų rinkimų akcija dezinformuoja, kad mes norime lenkus sulietuvinti, tai yra didžiausia nesąmonė, skleidžiama 20 metų. Man baisiausias dalykas, jei Valdemaras Tomaševskis užsirašytų kaip lietuvis, nes mes ir taip turime pakankamai nelojalių piliečių. Tai supranta net gimnazistai, nes į rugsėjo 2-osios piketą atsisakė eiti 15 proc. Jono Pauliaus II gimnazijos gimnazistų ir 14 proc. A. Mickevičiaus gimnazijos mokinių. Tai Lietuvos lenkų rinkimų akcijos duomenys, galbūt jų buvo ir daugiau.

Kaip tas problemas spręsti? Buvo toks

Delfi straipsniukas: „Jei įstatymai neleidžia rašyti „w“, tai galima juos pakeisti.“ Kaip aš sakiau, po 20 nuolaidų reikia dar 50 nuolaidų, kad jau būtų teritorinė autonomija Lietuvos Respublikoje, ir tada iš tikrųjų gyvenimas kai kam pagerėtų. Bet iš tikrųjų problema nebūtų išspręsta. O dėl tos vienos raidės, apie kurią rašė Sirutavičius ir kiti žiniaiapsiskelbė kalbėtojai (dar toks Savukynas per radiją ir TV nesąmonių skelbia), tai reikėtų ne vienos, o 140-ties, ir nė vienas iš čia esančių ir nesančių nemokėtų tų raidžių nei ištarti, nei parašyti. Ir būtų dar blogiau, nes dar ir brangiai kainuotų.

Pirmiau viską reikia rimtai aptarti, ar tai reikalinga. O lenkai turėjo tą rašybą jau 60 metų, pavardės yra nusistovėjusios ir aš, kaip kalbininkas, nematau reikalo jų keisti. Buvau nelietuviškų mokyklų komisijos prie Švietimo ministerijos pirmininkas ir prieš 15 metų siūliau mokyti valstybinės kalbos, bet niekas neklausė ir dar keikėsi. O dabar jie sako, va, reikia 11 metų, kad mes galėtume tą programą įseiti. Žinoma, tiek laiko reikia, jei buvo apsileista, bet dabar būtų didžiulė neteisybė palikti du skirtingus egzaminus būtent dėl lenkų. Juk pusė lenkų eina į mokyklas valstybine kalba, o eina dėl to, kad nori išmokyti valstybinę kalbą. Jeigu „Vspulnota Polska“ turėtų proto, ji kaip tik palaikytų tą Švietimo įstatymo punktą, nes jei bus sustiprintas valstybinės kalbos mokymas valstybinėse mokyklose, jie ir pasilikis lenkiškose mokyklose. O tai yra didžiausias lenkų bendruomenės ir V. Tomaševskio partijos noras. Jie ir šito nesupranta.

Skirtingai egzaminuojant skriaudžiami patys lenkai. Vienas brolis eina į lenkišką mokyklą, o kitas – į lietuvišką. Būtent lietuviškoje mokykloje žymiai daugiau reikalaujama. Tą skirtumą būtų galima palikti tik tuo atveju, jeigu iš tikrųjų laikamos lengvesnės egzaminas, o skirtumui nurodyti balais. Jei, sakysime, mokinys lenkiškoje mokykloje gauna 10 balų, tai iš tikrųjų reikėtų rašyti 8 ir dar papildomai egzaminuoti. Turime būti teisingi, nes kitaip yra korupcija. Vienoje mokykloje reikia atskatinėti lengviau, duoda ir žodynų, o jei mokinys yra iš kitos mokyklos, jam yra kiti reikalavimai. Tai nusikaltimas

prieš pačius mokinius. Sugadinta nemažai ir gyvenimų, nes yra pakankamai neišlaidusių, neįstojusių į aukštąsias mokyklas, jiems teko daug išgyventi. Tiesiog nereikia skriausti savo mokinių.

Apie vietovardžius. Lietuvos Respublika atkurta lietuvių etninėse žemėse. Visi autentiški vietovardžiai nustatyti 1944 metais ir nereikia drumsti vandens. Kaip tik po karo išsiaiškinta, kokios formos buvo autentiškos, ir mes jas turime. Lenkų rinkimų akcija neklausia tų dalykų ir galvoja, kad parašys „Nemenčyn“, tai bus senoviška autentiška forma. Dar prieš 100 metų vienas poetas rašė: „O koks durnas Nemenčynas, kas prigimtos kalbos ginas.“ Visos tos formos yra seniai nustatytos ir nereikia juokinti žmonių ir skelbti netiesą.

Tas pats yra dėl baltiško paveldo Lenkijoje. Tas plotas sudaro maždaug ketvirtadalį Lenkijos teritorijos, kur gyveno lietuviai, jotvingiai ir prūsai. Mes nekeliamo absoliučiai jokių pretenzijų nei dėl užrašų, nors reikėtų autentiškų, neskiriame pinigų jokioms mokykloms, užrašams ir kokių nors organizacijų veiklai organizuoti. Net kai Lenkijoje uždažė tas lenteles, nepateikėme notos ir A. Kubilius nevažiavo aiškintis Nors čia Lenkijos garbės reikalas, bet jie iki šiol neišsiaiškino ir nenorės išsiaiškinti, deja. Bet čia jų problema.

Ką siūlytume? Yra tikslinga parengti programą Rytų Lietuvai, partijų sutarti. Turi būti institucija, į kurią vertėtų kreiptis, ir ji turėtų įgaliojimus. Ne taip, kaip dabar, kai Meliano ar Vidtmanno pajuokai skiriami pinigai ir dar daroma žala. Reikėtų, atnaujinant sutartį su Lenkija, įvertinti lietuvių etninių žemių okupaciją, atkurti Regioninių ir etninių reikalų komisiją, departamentą bei paremti „Vorutos“ laikraščio priedą lenkų kalba.

Rimtų problemų tarp Lietuvos Respublikos piliečių nėra. Gaila, kad jas kursto užsienio piliečiai.

**Kalba pasakyta rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos Seime vykusioje konferencijoje „Išsiaiškinti valstybės vientisumui prieš dvidešimt metų ir šiandien“, skirtoje Pietryčių Lietuvos problemoms aptarti.*

Užs. Nr. 28

Nepagrįstos Lenkijos pretenzijos Lietuvai

Kazimieras GARŠVA, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas

Lietuvos ir Lenkijos derybų komisijos dėl kultūros dalykų iki galo negalės susitarti tol, kol Lenkija nepripažįs, kad 1) Vilnija ir Seinų kraštas – tos pačios lietuvių ir Lietuvos (ne Lenkijos) etninės bei istorinės žemės, lenkai ir kitos tautinės mažumos čia nėra autochtonai (senbuviai), 2) ne Lietuva, o Lenkija tas žemes 1920 m. prievarta okupavo ir nutautino ir 3) kad dabartinis Lenkijos nuolatinis kišimasis į Lietuvos Respublikos reikalus, kai kaimynė bando valdyti, finansuoti ir auklėti Lietuvai nelojalius piliečius per savo ambasadą, konsulatą bei Lenkų rinkimų akciją, pažeidžia Lietuvos teritorijos vientisumą, tarptautines, dvišales sutartis, Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus.

Lenkijos švietimo ministerija nepaneigė 2011-10-27 Fidelio atminimo ir kresų organizacijų teiginių, esą Kauno Lietuva užėmė „svetimos valstybės teritoriją prieš vietinių gyventojų valią. Nuo tol prasidėjo lenkų švietimo spaudimas iki šiol“. Lenkijos švietimo ministerijos sekretorius spaudoje skelbė, jog Lietuvos piliečius reikia integruoti į Lenkiją. Televizijos *Polonia* apmokama žurnalistė Edita Maksimovič ir kiti Lenkų rinkimų akcijos aktyvistai, prisidengę lenkų mokyklų tėvų komitetu, organizavo mitingus prieš įstatymus ir kurstė mokinius prieš savo Tėvynę.

Lenkų rinkimų akcijos atstovai J. Mickevičius, R. Markevič teigė, kad jų valdomos Vilniaus, Šalčininkų rajonų mokyklos

nesilaiko Švietimo įstatymo. Jų kurstomi mokiniai kartoją V. Tomaševskio žodžius, pasakytus prieš 2 metus, apie Vžesnią (miestelis Krokuvos apskrityje). Kartojami įstatymus pažeidžiantys autonominių reikalavimai dėl „pagalbinės“ kalbos, vardų ir pavardžių, gatvių pavadinimų, vietovardžių rašybos.

Priešvalstybinę veiklą daugiausia organizavo valstybės išlaikomi asmenys. Lenkų rinkimų akcijos padalinys *Maciež školna* ir kiti jų aktyvistai su Lenkijos pagalba organizavo prieškonstitucinius mitingus. Jiems pritarė Kultūros viceministro – atsakingo už tautines bendrijas – S. Vidtmanno žmona Renata, per A. Kubiliaus patarėjo Č. Okinčico radiją *Znad Wilii* pareiškusi: jeigu valstybinės kalbos pažymys jos tautiečiams būtų per mažas, bus „žmogaus teisių pažeidimas ir tokia byla galėtų būti Strasbūre“ (*Delfi*, 2011-08-08).

Balstogės universiteto filialui išviliotus VPU stojančiuosius į polonistiką, tos katedros vedėjas R. Naruncas apkaltino Lietuvos valstybę: „Visuotinis lenkų persekiojimas, naujasis Švietimo įstatymas iš pagrindų naikina lenkų švietimą“ (*Delfi*, ten pat).

Lygių galimybių principas Pietryčių Lietuvoje pažeidžiamas šiais atvejais:

1. Valstybine kalba nėra galimybės įgyti priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ar vidurinio mokslo daugiau kaip 60 Lietuvos Respublikos švietimo įstaigų.

2. Vilniuje ir kitur mokymosi sąlygos mokyklose valstybine kalba yra blogesnės – jos yra perpildytos, kartais turi mokyti antroje pamainoje (plg. Antakalnio vadovaujant mokyklą ir kitos), o švietimui vadovaujantys Lenkų rinkimų akcijos nariai trukdo spręsti švietimo problemas.

3. Norinčių pakliūti į darželį Vilniuje ir Vilniaus rajone (pvz., Avižieniuose) kartais yra 100 vaikų ir didesnė eilė, todėl mišrių šeimų vaikams siūloma pareiti į lenkiškus darželius, kur eilės nėra. Už LR Konstitucijos laikymąsi Vilniaus rajone persekiotos Kalvelių, Buivydžių, Maišiagalos ir kitų darželių vedėjos, Šalčininkų rajone – Poškonių darželio vedėja.

4. Lenkų rinkimų akcija ir Lenkijos URM perka pirmokus lenkiškoms mokykloms – už 972 vaikus Lenkijos konsulas užmokėjo po 1000 zlotų, vengiant mokesčių. R. Sikorskis užsiminė, kad ir tai gali padėti Lenkų rinkimų akcijai pereiti trūkstantį 0,2 % barjerą po metų vyksiančiuose Seimo rinkimuose.

5. Vilniaus rajone maždaug pusė lenkų vaikų mokosi mokyklose valstybine kalba, o kita pusė – mokyklose dėstomąją lenkų kalbą, bet valstybinės kalbos egzaminas iki šiol jiems buvo skirtingas. Šalčininkų rajono lietuviškose mokyklose daugiausia mokosi lenkai, bet tik lenkiškų mokyklų baigiamasis valstybinės kalbos egzaminas bus taikomas prie jų lygio, ko gero, tik jiems 21 % bus padidintas mokinio krepšelis, valanda ilgiau bus

leista rengtis valstybinės kalbos egzaminui, naudotis žodynais ir t. t. Mokinius ir jų tėvus nelygybė labai traumuotų, nes kartais tos pačios šeimos vienas vaikas eina į lenkišką mokyklą, kitas – į lietuvišką mokyklą.

6. Į pietus nuo Vilniaus lenkų gimtosios kalbos dabar yra trys: gudų, rusų ir lenkų. Lenkų rinkimų akcijos reikalavimu lenkiškose mokyklose įvedus privalomą baigiamąjį lenkų kalbos egzaminą, gudiškai ir rusiškai namie kalbantys lenkai turėtų nelygias galimybes laikyti naują privalomą egzaminą.

7. Lenkų rinkimų akcijos rekomenduoti lenkai į Balstogės universiteto Vilniaus filialą laiko lengvesnį stojamąjį egzaminą (ten reikia surinkti 16,5 balo, o į Vilniaus universitetą – 19,4 balo), mažiau turi mokėti už mokslą ir gauna daugiau materialinių pasiskatinimų, taip pat *Semper Polonia* stipendiją, t. y. studentų galimybės yra nevienodos ne dėl jų kaltės.

8. Toje pačioje ES esančiame Seinų krašte mokyklų tinklas retesnis: iš 12 lietuviškų mokyklų per dešimtmetį liko 5, iš jų dar 2 norima uždaryti, kadangi Lenkija pakankamai nefinansuoja. Į pradinę mokyklą kai kuriems vaikams kasdien tektų važiuoti į abi puses iki 40 kilometrų.

Lietuva tautinių mažumų mokyklas realiai finansuoja 120 %, o Lenkija – apie 60 %. Seinų krašto lietuviškoms mokykloms iki šiol trūksta net vadovėlių, o mokosi dažnai iš lenkiškų.

Užs. Nr. 29

Lietuva–Lenkija

Savaitraščio „Przegląd“ redakcijai. Tai ne pokyčiai, tai tęsinys

Ryšardas MACEIKIANECAS, Vilnius

Ryšardas Maceikianecas

„Przegląd“ Nr. 38 pasirodė Jano Vidackio publikacija, pavadinta *Iš Galicijos. Lietuviški premjero Tusko spąstai*.

Jano Vidackio tezių išėities taškas yra teiginys, kad paskutinytis, be Lietuvos valdžios kvietimo, Donaldas Tusko vizitas mūsų šalyje ir jo nediplomatiškas pasisakymas per mišias Vilniaus Šv. Teresės bažnyčioje deda kryžių ant ligšiolinės teisingos Lenkijos politikos Lietuvos valstybės ir Lietuvos lenkų atžvilgiu. Ir kad Janas Vidackis buvo vienas iš minėto Lenkijos premjero vizito Vilniuje koncepcijos architektų.

Laikas kaip tik tinkamas diskutuoti šiomis temomis. Nes manome, kad tai, kaip elgiasi Lietuvos ir Lietuvos lenkų atžvilgiu dabartinė Lenkijos valdžia, naudojama Vilnių priešrinkiminės propagandos tikslams, yra tik rafinuotas tęsinys to, kas praktiškai vyko nuo pirmojo Lenkijos ambasadoriaus Lietuvoje Jano Vidackio laikų. Kadangi, be mūsų klydimų, nežinojimo, pasidavimo spaudos psichizei leidinyje „Czerwony Sztandar“, kuriam vadovavo sovietinių tarnybų bendradarbiai, viena iš svarbiausių mūsų prastų santykių su tuometine mūsų krašto valdžia priežasčių buvo tai, kad ji toleravo Lenkijos ambasatoriaus elgesį, kuris absoliučiai netiko svetimos šalies atstovo postui.

Grįžtant mintimis į tuos laikus, nėra ko stebėtis, kad Lietuvai, atkuriančiai nepriklausomybę, buvo svarbus kiekvienas geranoriškas žodis ir gestas, todėl ji ir turėjo toleruoti pasisakymus ir veiksmus Lenkijos ambasatoriaus, kuris tartum remia jos siekius, bet tuo pat metu viešai negaili pastabų ir kritikos Lietuvos gyventojams, įskaitant ir Seimo narius, kuris sukviečia Lietuvos žmones ir duoda jiems nurodymus, tartum būtų gubernatorius dominijoje, o ne ambasadorius nepriklausomoje šalyje. Ir šitaip jau liko iki mūsų dienų, išskyrus trumpą Eufemijos Teichman darbo laikotarpį. Galiausiai atsipalaidavimo akimirkomis „Kurier Wilenski“ („Czerwony Sztandar“) redakcijoje ambasadorius neslėpdavo, kad tas jo viešas geranoriškumas Lietuvai nekyla iš širdies, o tikroji ambasatoriaus pozicija iš tiesų buvo ir Lietuvos, kaip silpnesnės kaimynės, ir jos nepriklausomybės menkinimas.

Kad toks geranoriškumas buvo tik parodymui, liudija, be kitko, ir dabartinė pozicija jo tuometinės aplinkos, kurią tarpusavyje vadindavome „Vidackio dvaru“.

Taip po eilinio ginčo minėtomis temomis Lenkijos ambasada Vilniuje surinko 42 Lietuvos gyventojų parašus ir 1994 metų lapkričio 26 dieną išplatino jų pareiškimą apie tai, kad Jano Vidackio veikla *gerai pasitarnauja lenkų bendruomenės Lietuvoje interesams (!)* ir *Lenkijos bei Lietuvos suartėjimui*. Pamirštant faktą, kad didžioji to pareiškimo signatarų dalis galėtų būti atiduota iliustracijos procesui, šiandien, kai Lietuvos ir Lenkijos santykiai yra dirbtinai įtempti, jų balsų ginant demokratiją ir apsaugant kaimynės šalis nuo nutolimo nesigirdi, pilietinės pozicijos nesimato. Dar blogiau – jie yra stovykloje tų, kurie tą įtampą didina.

Panašiai elgiasi žurnalistai iš Lenkijos, kurie tais laikais priklausė artimiausiai ambasatoriaus aplinkai ir kurie praneša apie įvykius Lietuvoje. Pavyzdžiui, visai neseniai Maja Narbutt iš „Rzeczpospolitos“ viena moksleivė iš Šalčininkų, savo rašinyje apie Lietuvos istoriografiją kritiškai įvertinusią Želigovskio Vilniaus užgrobimą, palygino su sovietų pionieriumi Pavliku Morozovu, nes ji, kaip ir minėtasis pionierius, išdėvė „saviškiaus“. Anksčiau ta pati žurnalistė reportaže iš Prienų kaimo Švenčionių rajone šlovino Rinkimų akcijos veikėją, buvusį kolūkio „Lenino

priesakai“ pirmininką Antonijų Jundo – kaip aiškiai nepalaužiamą lenkų patriotą, kuris po Lietuvos, kurios pilietis jis yra, trispalvė vėliava niekada nestos, bet tik po baltai raudona. Nors tai jam nesutrukdė pasinaudoti užimama padėtimi ir šalies įstatymais bei supirkti iš buvusių pavergtų pavaldinių sklypus bei tapti kelių tūkstančių hektarų žemės savininku.

Panašiai negeranoriškai apie Lietuvą „Rzeczpospolita“ puslapiuose pastaruoju metu rašo ir Jerzy Hasczyński. Pavyzdžių galima pateikti daug.

Ir gal nevertėtų grįžti prie tų nutolusių laikų, jei Janas Vidackis iki šiol nesilaikytų klaidingos koncepcijos, jog turi teisę Lietuvai pasakinėti ir pamokyti, nors ir turėdamas vis prastesnį suvokimą apie dabartines Lietuvos realijas. Nes Lietuva yra Europos Sąjungos ir NATO narė, kas garantuoja, jog nenori ir negali imtis kokių nors nekonvencionalių veiksmų, ribojančių savo piliečių ar tautinių mažumų teises, jog elgsis pagal savo teisinės normas, tarptautines praktikas ir nuostatas bei savo šalies piliečių valią. Todėl šiandien vertėtų susilaikyti nuo vienokių ar kitokių lietuvių atžvilgiu sugestijų. Jos yra triukšmingos Rinkimų Akcijos kampanijos vaisius, ir ramiai imtis gilesnės analizės. Nes per daugiau nei šešiolika metų šios organizacijos su jos dabartiniu lyderiu veikla, oficialiai vykdoma po partijos pavadinimu, labiau primena organizuotą nusikalstamą grupę, o ne partiją (kavinės sunaikinimas, žmonių užpuolimai, redakcijos užpuolimai, kitokia nuomonė turinčių žmonių persekiojimas, trukdymas veikti krašte kitoms, nepriklausomoms nuo Rinkimų akcijos organizacijoms, informacinis teroras). Be abejonės, tai jau yra naujas reiškiny, neturintis nieko bendro su sukompromituota autonomijos idėja. Tai greičiau demokratinėmis pasivadinsiu struktūrų panaudojimas ne pagal pavadinimą, siekiant to pagrindu okupuoti teritoriją, atimti iš Europos centre gyvenančių žmonių pagrindines teises ir laisves. Taip viskas atrodo iš Vilniaus, o iš tolimos Galicijos vaizdas gali būti mažiau įžiūrimas.

Geresnio išsiziūrėjimo reikia ir į patį turinį sampratos, kas yra Lietuvos lenkų tautinė mažuma, kuri nepagrįstai tapatinama su Rinkimų akcija ir jos lyderiu. Nes minėtos triukšmingos gaujos pagrindą sudaro tie, kurių tik pirmoji ar antroji karta gyvena Lietuvoje, užėmusi vietą tų, kurie dėl masinės vadinamosios repatriacijos išvyko į Lenkiją arba, bėgdami nuo sovietų „rojaus“ – į kitas šalis. Kartu su šia grupe reiškiasi buvusių sovietinių kolūkių struktūrų atstovai bei individai iš socialinio dugno. O jiems faktiškai priklauso ne daugiau teisių nei lenkams Vokietijoje.

Tipišku minėtos grupės atstovu yra dabartinis ilgametis Lietuvos Lenkų Sąjungos „prezidentas“, Maskvos politikos akademijos prie TSKP CK auklėtinis, ilgametis sovietinio leidinio „Czerwony Sztandar“ partijos sekretorius, žmogus, nuskriaustas savo kilmės ir todėl, kaip susidaro išpūdis, norintis atkeršyti lenkų bendruomenei Lietuvoje pagal principą, kažkada pasakytą Mariano Krzaklewskio – „O dabar mes, k... m!.. Galiausiai tai žmogus, labai mielai sutinkamas ir remiamas lenkų garsenybių, kurioms, kartu su draugija į save panašių, sega į atlasus ordinus už „lenkiškumo puoselėjimą“.

Nuo tada, kai 2000 metais Rinkimų akcija nusikalstamai ir jėga perėmė Lietuvos Lenkų Sąjungos vardą ir turtą, be kurių būtų tik partijėlė kaip daugelis kitų, taip iki šiol atkakliai, naudodamasi Lenkijos žiniasklaida, stengiasi įteigti pasauliui nuomonę, kad atstovauja visai lenkų tautinei mažumai, nors iš esmės yra tik atvykėlių baltarusių, pastaruoju metu intensyviai polonizuotų, sovietinių struktūrų ir vietinio „liumpenproletariato“ darinys. Vietiniai, seniai čia gyvenantys Lietuvos lenkai skambiose minėtos triukšmingos gaujos veiklose dalyvauja nenoriai, tik priverstinai ir minimaliai. Tai įtikinamai liudija rinkimų rezultatai, rodantys, kad atskirose savivaldybėse už Rinkimų Akciją balsuoja žymiai mažiau nei pusė ten gyvenančių Lietuvos lenkų. Ir tik Vilniaus rajone vos daugiau nei pusė, nes 51 proc. Ir tokia situacija Akcijos naudai nesikeičia. Todėl neatsitiktinai Akcijos veikėjai vis dažniau ir garsiau kreipiasi į rusų ir baltarusių prosovietiskai nusiteikusių elektoratą, o Rinkimų Akcijos aplinka su finansine ir politine Lenkijos parama tampa akumuliacijos centru asmenims su antivalstybinėmis nuotaikomis ir prosovietiniais polinkiais.

Galima sakyti, kad šiuo klausimu Akcijos lyderio pozicija yra vienareikšmiška – prieš keliolika dienų jis viešai televizijoje pareiškė, kad prieš sovietų jam buvę geriau, o iškart po išrinkimo į Europarlamentą dirbti savo patarėju priėmė buvusį KGB majorą pensijoje.

Tačiau nepaisant to, kad būtent dirbant ambasadoriumi Janui Vidackiui buvo imtasi praktikos valdyti ne savo valstybės piliečius, tai dar nebuvo blogiausi laikai. Nes Varšuvos „Wspólnota“ bei kitų istaigų čiuptuvai nebuvo spėję pakankamai giliai įsiskverbti į Lietuvos lenkų aplinką. Todėl kūrėsi vis naujos visuomeninės organizacijos, atsirado įvairių iniciatyvų, vyko diskusijos ir ginčai, teikdami viltį, kad lenkų bendruomenė natūraliu būdu suformuluos savo vertybes ir tikslus bei apibrėš savo ateitį tuometinėje Lietuvos realybėje.

Deja, tokia beveik idilė truko tik iki 1999 metų, kai Varšuvos „Wspólnota“, siekdama nusišluoti daugiamilijoninius finansinius iššvaistymus statant Vilniaus lenkų namus, tikrąja to žodžio prasme nusamdė „akcijinių“ grupę, kad ji atakuotų tuos, kurie tuos namus statė ir siekė sutvarkyti lėšų apskaitą. atsidėkodami Akcijos lyderis imamas kelti į padėbesius, o kai 2001 metais jis Lenkijos prezidentūros rūmuose sukelia skandalą ir atsisako priimti ordiną „Už Lenkijos ir Lietuvos santykių vystymą“, matyt, manydamas, kad apdovanojimas turi būti aukštesnio laipsnio, Aleksandras Kvasnievskis veikiai pats asmeniškai atveža ordiną į Vilnių ir įteikia V. Tomaševskiui, kuris galiausiai jį maloningai priima. Daugelis tuomet galvojo, kad tai geriausias Lietuvos ir Lenkijos santykių laikotarpis, nesuprasdami, kad nusikaltimas gali pagimdyti tik nusikaltimą, ir su šia žyme pradėta veikla kitaip vystytis negali.

Būtent siekimas nusišluoti tuos nelaimingus 10 milijonų zlotų ir iki galo nebaigtas „Nasza Gazeta“ redakcijos užpuolimo tyrimas, mūsų nuomone, lėmė, kad nutrūko natūralus aplinkos vystymosi procesas, o kuriant Lietuvos ir Lenkijos santykius ėmė dalyvauti nusikalstamas elementas.

Visai neseniai žinomas Lietuvos istorikas iš esmės pakartojo mūsų baimes ir abejonės teigdamas, kad, jo nuomone, dabartinė įtampų ir antivalstybinių elgesių situacija buvo iš anksto užprogramuota tada, kai dalį Lietuvos piliečių ėmė valdyti ir finansuoti bei remti kita valstybė.

Neginčijamas įrodymas, kad vadinamoji polonijinė Lenkijos politika patyrė visišką fiasco yra tai, jog dabartinę lenkų antikultūros, įskaitant ir politinę, paramą ir propagavimą prisimins ne viena karta ir ne tik Lietuvoje. Žinoma, tai negatyviai atsilieps Lietuvos lenkų likimams.

Būtent todėl dabartinėje situacijoje ir minėtomis sąlygomis ne savo tautos klaidų ar fobijų ieškojimas, teigimai, ką lietuviai turi daryti, o ko ne, prie nieko neveda. Todėl ragintumėm Janą Vidackį, kaip teisininką ir diplomata, taip pat visus, kurie Lietuvai linki gero, kad pradėtų analizuoti situaciją savo šalyje ir pasinaudotų teise reikalauti iš valdžios pakeisti politiką į normalią, paremtą teise bei palankumu kaimyninėms valstybėms ir tautoms.

Pavyzdžiui, nereikia net būti teisininku, pakanka tik pažiūrėti į lenkų kalbos žodyną, kad suprastum, jog prievartinis teikimas Lietuvos lenkam vadinamosios Lenko kortos apie tariamą priklausymą lenkų tautai yra gryniausia provokacija (taip pat skaitykite: Michał Romer. „Dwie teorie o Polakach litewskich“. *Zeszyty Historyczne*, Nr. 106. *Rok 1993, Paryž*), o Lenkijos Senato dosnus biudžeto lėšų dalinimas prieštarauja Lenkijos Konstitucijai. Tuo labiau, kad šiais galingais finansiniais srautais siekiama Lietuvos lenkų dezintegracijos savo Tėvynėje, o apimtis vienpusiškos negatyvios informacijos, skleidžiamos lenkų gyventojams Lietuvoje per postkomunistinius leidinius, radiją „Znad Wili“ bei „TV Polonia“ atstovybę už Lenkijos mokesčių mokėtojų pinigų, pripažįstamus Senato, turi visus informacinio teroro bruožus.

Tai tik kelios iš daugelio šurkščiai akis režiančių temų, dėl kurių Lenkijos politikams ir veikėjams yra plati dirva pasirodyti, ypač šiandien, kai Lenkija pirmininkauja Europos Sąjungoje ir turi būti teisės laikymosi ir ES ša-

lių draugiško bendradarbiavimo pavyzdžiu.

* * *

Portalas *Delfi* publikavo išverstą į lietuvių kalbą Tadeušo Bujnickio pasisakymą to paties „Przegląd“ puslapiuose, susijusį su Jano Vidackio publikacija „Iš Galicijos. Lietuviški premjero Tusko spąstai“. Ir nors Tadeušas Bujnickis jau įžangoje visiškai sutinka su Jano Vidackio tezėmis, vis dėlto, mūsų nuomone, turi labiau perspektyvų supratimą, kokiu būdu pakeisti situaciją į gerąją pusę. Deja, susidarė išpūdis, jog apie kai kurias temas, paliestas T. Bujnickio, dera kalbėti jau būtuojų laiku.

Pavyzdžiui, polonistikos būklei Vilniaus universitete ir Pedagoginiame universitete negalėjo neturėti įtakos jaunimo orientavimasis studijuoti Lenkijoje ir atsiradimas Lietuvoje Balstogės universiteto filialo, kuris pritraukia jaunimą ne žinių lygiu, o mažu mokesčiu už mokslą, kompensuojamu iš lenkų mokesčių mokėtojo kišenės. Tačiau ir patys polonistai nesuprato savo misijos, kuri galėtų pasireikšti tarnavimu Lietuvos kultūrai tiriamuoju darbu ir lenkakalbių Lietuvos rašytojų kūrybos propagavimu. O jie apsiribojo tarpininkų vaidmeniu skirstydami mokyklinės programoms Lenkijos rašytojus, dažniausiai – Lenkijos liaudies respublikos laikų, nenorėdami net girdėti apie gimtines kūrėjus, o juo labiau – apie garsius vilniečius emigracijoje.

Kai praėjusiais metais vyko diskusijos dėl naujų mokyklinių programų, naudojimų nuo dabartinių mokslo metų, pateikėme Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijai pasiūlymą įtraukti į gimosios kalbos ir literatūros programas kūrinius tokių autorių, kaip V. Syrokomlė, Juzefas Mackievičius, Michalas K. Pavlikovskis, K. Vendziagolskis ir daug kitų, kurių kūryba, pasirodžiusi laikotarpiu nuo Adomo Mickevičiaus iki Česlavo Milošo, nebuvo įtraukta, nepaisant jos fenomenalumo ir svarbos, kuri be abejonės, prisidėtų ugdat tarp jaunų Lietuvos lenkų pilietiškumo nuostatas, ryšius su savo Tėvyne ir gyvenama šalimi. Juo labiau, kad kalbama apie gimtąją literatūrą, tai yra susietą su gimtąja šalimi. Atsakymas į mūsų pasiūlymą buvo kolektyvinis polonistų iš abiejų universitetų (?) laiškas ministerijai, niekinantis mūsų, kaip neišmanėlių nepolonistų, siūlymą, priskiriantis Juzefą Mackievičių, V. Syrokomlę ir likusius prie antrarūšių ir trečiarūšių rašėvų, netinkančių, kad jų literatūrinė kūryba būtų įtraukta į programas mokyklų, kuriose dėstoma lenkų kalba.

Deja, neturime žinių, ar kas nors panašaus galėtų atsitiikti kitoje valstybėje ar kitame kontinente, kad grupė inteligentų prieštarautų tam, jog būtų propaguojami garsii, gimtųjų, tos pačios tautinės grupės atstovų kūryba. Mūsų manymu, tai buvo nepaprastai iškalbingas faktas.

Prieš kelias dienas savo gimtojoje gyvenvietėje stebėjau, kaip vėl vakarą visai dar maži vaikai, su ponija direktore priešakyje, grįžta iš eilinės išvykos į Vilnių, kur „protestavo prieš bjaurius lietuvičius“, kurie galiausiai nori gerai išmokyti oficialios mūsų šalies kalbos. Žiūrint į juos ir klausant jų kalbos man nebuvo gaila nei per pastaruosius dvidešimt metų praleistų istorinių galimybių ir šansų kultūros srityje, nei per Akcijos teismų metus sunaikintų paminklų, nei sulaukęjusio krašto ir žmonių – o tik iki ašarų gaila tų vaikučių, kuriems nuo mažens skiepijamas nepalankumas savo Tėvynei ir bendrapiliečiams. Ir kad štai su ta nepaprastai sunkia kupra jiems teks eiti per savo gyvenimą. Ir kad taip vyksta tik tam, kad organizuota asmenų grupė vis dar galėtų būti prie valdžios ir tyčiotis iš bejėgių žmonių ten, kur yra ir mano gimtinė.

Tokioje situacijoje natūraliai lūpos veriasi retoriniam klausimui – kam išvis yra polonistikos centras ir mokyklos, jei neišugdo žmogaus ir Piliečio, o tik vadinamąjį lenką, kurio tautiškumą dabar apibrėžia ne kultūros lygis, žinios ar tradicijos, o tik priklausymas tam tikrai partijai ar organizuotai grupei, remiamai oficialiosios Lenkijos.

Ir tai, mūsų nuomone, yra esminis klausimas, į kurį laikas duos atsakymus.

Šaltinis: *www.pogon.lt*, 2011 10 04
Iš lenkų kalbos vertė Robertas Čuta

Signataras Bronislovas Lubys (1938 10 08 – 2011 10 23)

Bronislovas Lubys

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos veiklos laikotarpyje po 1990 m. Kovo 11 d., Lietuvos valstybingumo įtvirtinimo pagrindų ir politinė, ir ekonomine prasmėmis laikmečiu, ilgam – visam gyvenimui – išimčiau man brangias, neįkainojamą reikšmę turėjusias asmenybes. Tai – ekonomistas, revoliucionierius Kazimieras Antanavičius, ekonomistas pragmatikas akademikas Eduardas Vilkas, Jo Ekscelencija Algirdas Mykolas Brazauskas ir nelauktai netikėtai Anapilin iškeliavęs Nepriklausomybės akto signataras Bronislovas Lubys. Buvome du gamyklų direktoriai LR

Aukščiausioje Taryboje – Bronislovas ir aš. Ne partijų, o apygardose balsavusiųjų už mus žmonių remiami ir išrinkti. Dažnai kartais iki išnaiktų bendraudami, ieškodavome sprendimų variantų priešinfarktinės būklės ištiktai, blokados krizės dusinamai Lietuvos pramonei, iki tol pirmavusiai posovietinėje erdvėje, kaip išgyventi, tūkstantinius dirbančiųjų kolektyvus pramaitinti. Ir beveik kas vakarą, kad ir vėlyvą, sugrįždavome į savo kolektyvus – žmones nuramindavo, darbui įkvėpdavo tokie pasirodymai cechuose.

Deja, daugeliui pramoninio-gamybinio potencialo objektų Lietuvos valstybėje nepa-

vyko atsilaikyti prieš ekonomikos virsmo iš socialistinės į kapitalistinę, kad ir liberaliąją, griaujamąją jėgą.

Džiaugiuosi Bronislovo Lubio pasiektais ekonomikos ir verslo plėtojimo rezultatais, didžiuojuosi galėjęs su šiuo puikiu Žmogumi bendrauti. Esu tikras: Jo reikalų pasekėjai ir paveldėtojai puoselės Bronislovo nenuilstama energija sukurtą gėrio išsaugojimą ir plėtojimą.

*Nuoširdžiai,
Romualdas RUDZYS, LR Nepriklausomybės akto signataras*

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Mero tankas varo ir per „Mersedesą“, ir per mokyklas

Aušra PETRAUSKAITĖ, Vilnius

Vilniaus meras Artūras Zuokas negali atsidžiaugti plačiai nuskambėjusia socialine provokacija su šarvuočiu, traiskančiu ne vietoje pastatytą automobilį. Regis, tanką meras vairuoja ir spręsdamas sostinės mokyklų problemas.

Lietuviškai mokyklai patalpų nėra

Spalio 2-ąją Vilniaus savivaldybės taryba svarstė, kaip pertvarkyti Antakalnio, Joachimo Lelevelio vidurines bei Antano Vivulskio pagrindinę mokyklas. Šis svarstymas sulaukė didelio visuomenės susidomėjimo, tarybos narių ginčų ir piketo prie savivaldybės. Kodėl toks svarbus šis klausimas?

Esmė ta, kad jau nuo 2006 m. Antakalnio vidurinė mokykla atkakliai siekia gimnazijos vardo, tačiau didžiausia problema ji įgyti – patalpų stygius. Ledai turėjo pajudėti, kai mokykla šių metų gegužę gimnazijos vardui buvo akredituota. Tačiau patalpų įkurti Antakalnio gimnazijai, progimnazijai bei pradinėms klasmėms taip ir neatsirado.

Taigi keistai užstrigo tarybos dar 2010 m. gegužės 12 d. sprendimu patvirtintas Vilniaus bendrojo lavinimo mokyklų 2010–2012 m. pertvarkos planas. Jis numato visas mokyklas pertvarkyti į pradines, pagrindines, progimnazijas ir gimnazijas. Pertvarka vykdoma paisant kriterijū, kuriose mokyklose mažėja mokinių, ar tolygiai jie pasiskirsto, ar pakanka mokinio krepšelio lėšų.

Vadovaujantis šiomis nuostatomis, pagal numatytą planą šių metų rugsėjo 1-ąją turėjo būti sujungtos J. Lelevelio bei A. Vivulskio mokyklos, kuriose mokoma lenkų ir rusų kalbomis, mat jos dirba labai mažu pajėgumu. Į atlaisvintas greta esančias J. Lelevelio mokyklos patalpas planuota iškelti perpildytos Antakalnio vidurinės mokyklos mokinius. Tačiau to padaryta nebuvo.

Šoka pagal LLR muziką

2010–2011 m. mokslo metais A. Vivulskio mokykloje mokėsi tik 218 mokinių, t. y. ji dirbo tik 48 proc. pajėgumu, o J. Lelevelio mokykloje – 225 mokiniai, o tai sudaro 36 proc. pajėgumo. Tuo tarpu Antakalnio mokykloje vietoje 784 mokėsi 1219 mokinių ir „perkrova“ siekia net 155 proc.

Akivaizdu, kad mažėjant mokinių skaičiui, juos mokant jungtinėse klasėse, prastėja ugdymo kokybė, apribojamos galimybės kelti mokytojų kvalifikaciją ir visiškai logiškas, gyvenimo padiktuotas sprendimas – mokyklas jungti.

Tačiau tai, kas akivaizdu, yra neįtikėtina Vilniaus valdžiai, nes čia švietimo politikos „muziką užsako“ Lietuvos lenkų rinkimų akcijos atstovai, pradedant vicemeru Jaroslavu Kaminskiu ir baigiant eiliniaisiai LLR politikais bei deleguotais valdininkais. Jungti tuštėjančių lenkiškų mokyklų LLR atstovai anaipol nepanoro.

Nežinia, kokią sprendimą būtų priėmusi sostinės savivaldybės taryba, jei ne Antakalnio vidurinės mokyklos mokinių, mokytojų, mokyklos tarybos ir asociacijos „Antakalniečių bendruomenė“ pasipriešinimas.

Dar vasarą šios mokyklos atstovai pasibeldė į mero A. Zuoko duris ir išdėstė savo nuogastavimus, spalį ji aplankė ir moksleivių delegacija. O praėjusią savaitę besirenkančius posėdžiauti tarybos narius pasitiko visuomenės

piketas dėl vilkinamos mokyklų pertvarkos.

Kam palankus kompromisas?

Deja, į piketo organizatorių – mokyklos bendruomenės bei asociacijos „Antakalniečių bendruomenė“ reikalavimą jungti dvi mokyklas, o vienos jų atlaisvintas patalpas perduoti gimnazijai, nebuvo atsižvelgta.

Priimtas tarybos sprendimas esą turėjo tenkinti abi puses. Tarybos nariai nutarė abi lenkiškas mokyklas jungti (bet jose testų ugdymą), o vieną J. Lelevelio mokyklos korpusą skirti Antakalnio vidurinei mokyklai.

„Kaip atrodytų, jeigu uždarytume J. Lelevelio mokyklą, kurioje mokėsi ir kurią baigė Nobelio premiją gavęs poetas Česlovas Milošas? Deja, kai kurie tarybos nariai įgyvendinant šią pertvarką pernelyg politikuoja“, – tvirtino meras A. Zuokas, pridūręs, kad dabar priimtas kompromisinis sprendimas – Antakalnyje atsirastų gimnazija, išspręsta ir tautinių mažumų mokyklų problema.

Visiškai aišku, kad lenkų ir rusų kalba ugdymas toliau vyks apytuštėse abiejose mokyklose, tačiau ar atsirastų gimnazija, jai reikiamos patalpos, tenka stipriai abejoti.

O jei kalbėtume apie Nobelio premijos laureatą Č. Milošą, tai jis niekaip negalėjo mokytis sovietmečiu statytoje J. Lelevelio mokykloje, nes tarpukariu mokėsi Žygimanto Augusto gimnazijoje. Beje, šiemet, birželio 8 dieną, prie buvusio gimnazijos pastato, pažymėto 7-uoju K. Kalinausko gatvės numeriu, buvo atidengta Č. Milošo atminimui skirta lenta. Ir ją atidengė ne kas kitas, o Vilniaus meras A. Zuokas.

Mokykla pati kontroliuos pertvarką

„Dvejopai vertinu šį sprendimą. Vis dėlto tai šviesa tunelio gale. Jau dabar pradinukai mokomi J. Lelevelio mokykloje, o po šios pertvarkos įsikels ir penktųjų klasių mokiniai. Svarbu, kad pereinamasis laikotarpis neužtruktų“, – savo mintimis dalijosi Antakalnio vidurinės mokyklos direktorė Vita Kirkilienė.

Paklausta, kokiomis sąlygomis mokosi patys mažieji, mokyklos vadovė tik atsiduso. J. Lelevelio mokykloje pradinė klasių mokytojos neturi telefono, todėl priverstos naudoti asmeninius telefonus darbo reikalam. Pastaruoju metu stipriai stringa ir interneto ryšys.

Be to, perkėlus daugiau mokinių, prireiks ir technologijų kabineto, kurio čia nėra.

O svarbiausia, kad viename J. Lelevelio korpusė visa progimnazija netilps. Vadinasi, dalis jos turės glaustis po tuo pačiu stogu su gimnazija. Tačiau tokiu atveju neįmanoma dviejų atskirų mokymo įstaigų teisinė registracija.

„Jaučiame didelį nerimą dėl ateities. Ar bus patraukli mokiniams ir mokinių tėvams tokia progimnazija ir gimnazija?“, – nerimavo mokyklos vadovė.

V. Kirkilienė neslėpė, kad mokyklos taryba, mokytojai, mokiniai nelauks pokyčių sudėję rankas.

„Sudarysime iniciatyvinę grupę, kuri kontroliuos žadamą pertvarką“ – tvirtino V. Kirkilienė.

Vicemerai išsigando judėjimų

Antakalnio vidurinės mokyklos ateitis iš tikrųjų skendi miglose, nes ligi šiol neaišku, ar ji pagaliau taps gimnazija. Todėl šį atsakymą

Vilniaus miesto savivaldybės pastatas

pabandėme išgirsti iš pačių tarybos narių. (Priimant vadinamąjį kompromisinį sprendimą, už jį balsavo 26, prieš – 14 ir susilaikė 7 Vilniaus savivaldybės tarybos nariai)

Vilniaus vicemero Romo Adomavičiaus, balsavusio už priimtą sprendimą, žodžiais, pasiektas konsensusas. Jis tvirtino, kad turime būti realistai, nes didelė Vilniaus bendruomenės narių dalis yra ne lietuviai.

„Turime tartis vieni su kitais, nes kitaip mieste prasidės judėjimai. Yra susiklosčiusios tam tikros tradicijos, o šioje situacijoje tai žingsnis į priekį. Be šio žingsnio neįmanomi kiti“, – tvirtino R. Adomavičius, o į klausimą, kur garantija, kad gimnazija bus įkurta, atšovė, kad garantuoti galys tik Dievas.

Jam antrino ir mero A. Zuoko ištikima bendražygė tarybos narė Rūta Vanagaitė, taip pat atidavusi balsą už priimtą sprendimą. Jos nuomone, pasiektas kompromisas.

„Vilnius nuo senų laikų buvo daugiatautis. Dar prieš 50 metų Vilniuje lietuvių beveik nebuvo. Su lenkų kultūros žmonėmis sieja ne ne tik ekonominiai, bet kultūros ryšiai. Šis sprendimas niekam nepakenkė“, – sakė R. Vanagaitė.

Paklausta dėl gimnazijos įkūrimo R. Vanagaitė užtikrino, kad meras davė tvirtą pažadą, kuris, kaip ir kiti jo duoti tvirti pažadai, bus įgyvendintas.

Oponentus išvadino stručiais

Tam, kad būtų priimtas sprendimas, praėjusią savaitę posėdžiavusi taryba turėjo surinkti būtinus 24 balsus. Balsuojant dėl mokyklų pertvarkos, jų surinkta 26. Tačiau savotiškai stebina, kad balsuodami susilaikė net 7 tarybos nariai. Kaip jie aiškina savo poziciją?

Tarybos narys Kazys Zulonas, buvęs Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento vadovas, nebuvo kalbus. Jis teigė, kad sprendimo projektas buvo pakoreguotas, numatyta įkurti gimnaziją, todėl jis ir susilaikęs.

Žymiai kalbesnis buvo buvęs europarlamentaras tarybos narys Šarūnas Birutis, beje, pats gyvenantis Antakalnyje.

„Politika – tai kompromisų menas. Galima elgtis kaip stručiui ir nieko nematyti, bet tai ne išeitis. Turime elgtis nepatyrę politikai. Matėsi, kad neužteks balsų, todėl balsas „prieš“ nieko nebūtų nulėmęs. Kas iš to garsaus šaukimo? Politika – ne kraštutinumai. Šis kelias veda į niekur“, – savo nuomonę dėstė Š. Birutis,

kaip ir jo kolegos, džiūgaudamas dėl pasiektą kompromiso.

Š. Biručio nuomone, pavykus „įkelti koją“, užsikabinus, yra prielaidų grįžti prie gimnazijos įkūrimo.

Sprendimą skųs teismui

Visiškai priešingos nuomonės Vilniaus savivaldybės narys Povilas Tamošauskas. Prieš mokyklų pertvarkos sprendimą balsavęs politikas atvirai piktinosi:

„Pagal savivaldybės tarybos bendrojo lavinimo mokyklų pertvarkos planą, J. Lelevelio ir A. Vivulskio mokyklos turėjo būti sujungtos. Visi šių mokyklų mokiniai tilptų A. Vivulskio mokykloje ir ji būtų visiškai sukomplektuota. J. Lelevelio mokyklos pastatus būtų iškelta lietuviška progimnazija, o Antakalnio vidurinėje mokykloje įsikurtų gimnazija. Tačiau šis planas nevykdomas, nes jis nepažįsta LLR politikiešiams. Vilniaus meras yra jų iškaitas.“

Pasak P. Tamošausko, Antakalnio gimnazija taryboje prisiminta tik todėl, kad mokyklos ir „Antakalniečių bendruomenės“ nariai ėmė kovoti dėl savo teisių. Politikas mano, kad priimant sprendimą padaryta procedūrinių pažeidimų, todėl dėl jo teisėtumo ketina kreiptis į Administracinį teismą.

„Šis sprendimas buvo visiškai neparengtas, neatsižvelgta į Antakalnio vidurinės mokyklos, bendruomenės interesus“, – tvirtino P. Tamošauskas.

„Nieko gero iš šio sprendimo nelaukiu, čia slypi kažkoks išskaičiavimas. LLR vadai nenurima. Tačiau vienos mokyklos negali gyventi kitų sąskaita“, – tvirtino prieš kompromisinį mokyklų pertvarkos sprendimą balsavusi ir Vilniaus savivaldybės tarybos narė Birutė Galinienė.

Ji apgailestavo, kad susiklosčiusi situacija nėra gera nei lietuviškai Antakalnio, nei lenkiškoms-rusiškoms J. Lelevelio ir A. Vivulskio mokykloms. Politikė pastebėjo, kad tik sujungus lietuviškos mokyklos bei Antakalnio rajono gyventojų bendruomenės, išgirsti jų lūkesčiai, o kad jie pildytųsi, būtina pilietiška ir tvirta laikysena.

Netiki sostinės mero pažadais

„Tokių juodų laikų švietimui Vilniuje dar nebuvo. Akivaizdu, kad lenkų politikai stumia savo reikalus. Jei esi politikas, turi ginti visų tautų piliečių interesus, o ne vienos grupės ar partijos. Apie konstitucinį lygybės principą netenka net kalbėti. Viešojo administravimo srityje taip pat daromi prasti sprendimai“, – konstatavo asociacijos „Antakalniečių bendruomenė“ tarybos narys teisininkas Tomas Bakučionis, patikinęs, kad kilus abejonių dėl sostinės mokyklų pertvarkos sprendimo teisėtumo ketina kreiptis į Vyriausybės atstovą Vilniaus apskrityje.

„Antrą kartą sugrįžęs į mero pareigas A. Zuokas atsidūrė jau kitoje situacijoje. Dabar miesto bendruomenės yra labiau organizuotos ir vedžioti jas už nosies vargu ar pavyks. Vilniaus meras moka daug ir gražiai žadėti – pradedant tramvajumi ir baigiant 6 tūkst. litų atlyginimu“, – sakė T. Bakučionis, kritiškai vertindamas vadinamąjį mero tvirtą pažadą pagaliau įsteigti gimnaziją Antakalnyje.

Ar gimnazija bus įsteigta, vargu ar pakaks pasiektą kompromiso, kuriuo taip smarkiai džiaugėsi A. Zuoko vadovaujama valdancioji dauguma. Antakalnio vidurinės mokyklos bendruomenė, asociacija „Antakalniečių bendruomenė“ neketina nuleisti rankų.

Muziejus laikraštyje Nr. 40 (197)

Aukštadvario mokyklos 1918-1940 m.

Aukštadvario miestelis rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo XV a. XVI a. I ketv. pastatyta bažnyčia, o prie jos ir pirmoji mokykla. 1629 m. Vilniaus pakamorė Jonas Alfonsas Liackis fundavo 12 vietų dominikonų vienuolyną. Statybas buvo numatyta užbaigti per 20 metų. Šio vienuolyno pastatas, smarkiai nukentėjęs per karus ir tarpuvaldžius, vis tik išliko ir yra vienas svarbiausių miestelių akcentų ir šiandien.

Tarpukario Lietuvoje vienuolyno pastate veikė Žemesnioji žemės ūkio mokykla. 1923 m. gegužės 15 d. Vilniaus vyskupas S.Matulevičius buvusį Aukštadvario dominikonų vienuolyną pavedė Lietuvos neviešosios vienuolijos moterų kultūros draugijai (Švč. Jėzaus Širdies tarnaičių kongregacijai), kuri tais pačiais metais atidarė Žemesniąją žemės ūkio mokyklą su bendrabučiu. Šios draugijos narės dirbo ne tik mokykloje, bet ir vaikų darželyje bei prieglaudoje, įkurtoje Tamošavos ūkyje netoli Aukštadvario. Tamošava kažkada irgi priklausė vienuoliams dominikonams. Pagrindinis šios mokyklos uždavinys buvo auklėti mergaites katalikiška dvasia, ruošti jas būti geromis motinomis, žmonomis, šeimininėmis, todėl pagrindinė profesija,

kurios mokė mokykloje buvo universali namų šeimininė. Šeimininės ruošė du metus. Pirmoji Aukštadvario Žemesnios žemės ūkio mokyklos vadovė – Kotryna Pauliulytė, vėliau tarpukariu mokyklai vadovavo Paulina Juozalinavičiūtė.

Tarpukario laikotarpiu Aukštadvaryje veikė ir kita mokykla. Patriotiškai nusiteikusių žmonių grupė, į kurią įėjo Lietuvos Tarybos narys, Pivašiūnų klebonas kun. A. Petrulis (1873-1928), Kašonių dvaro savininkas K. Steikūnas, Jiezno klebonas Galaunia, Trakų dekanas K. Maliukevičius, Aukštadvario klebonas St. Šlamas, miestelio vaistininkas J. Juodelis ir dvaro savininkas Vl. Mongirdas (1877-1960) 1918 m. lapkričio 11 d. įsteigė lietuvišką prekybinę 4 klasių progimnaziją. Progimnazija įsikūrė dar 1912 m. caro valdžios statytame dviejų aukštų mūriniame mokykloje. 1932 m. progimnazija įsikėlė į naujas patalpas – naują pagal tipinį projektą pastatytą mokyklą. Iki sovietų okupacijos 1940 m. spėta išleisti trylika laidų.

1923–1927 m. miestelyje veikė dvimečiai mokytojų bendrojo lavinimo kursai. Pirmaisiais metais juos lankė 45 klausytojai, o 1924 m. – 76 būsimi mokytojai. Per kele-

Mokytojų rengimo kursų dalyviai Aukštadvaryje. 1929 m.

rius metus buvo išleistos 4 mokytojų laidos. Šiuos kursus baigė ir žymūs Aukštadvario pedagogai, nusipelnę Lietuvos mokytojai: Joana Stankevičienė ir Motiejus Venzlauskas (1905–1980). Pastarasis pokario metais buvo įkūręs kraštotyros muziejų, kuriame saugota virš 2000 eksponatų. Progimnazijoje veikė skautų, Ateitininkų, Jaunalietu-

vių organizacijos, matematikos, Raudonojo kryžiaus, Jaunųjų ūkininkų būreliai.

Ne paslaptis, kad Aukštadvaryje mažai kas kalbėjo lietuviškai. Beveik pusė miestelio gyventojų sudarė žydai, kitą didelę dalį – lenkiškai kalbantys žmonės, todėl jaunai respublikai teko organizuoti lietuvių kalbos kursus. Vakariniai kursai vietiniams

gyventojams, silpnai mokantiems lietuvių kalbą, veikė progimnazijoje 1923 metais.

Tačiau dalis miestelio žmonių buvo nepatenkinta didėjančia lietuvių kalbos svarba, bandė priešintis lietuvių valdžios sprendimams. Todėl būtų neteisinga nepaminėti dar vienos mokyklos, kurį laiką veikusios Aukštadvaryje. Šią mokyklą vietiniai vadino „pochodnia“ - „deglu“. Tai – tipiška lietuvių spaudos draudimo laikotarpio mokykla, veikusi slapta tai vienoje tai kitoje miestelio troboje, skirtumas tik tas, kad šioje mokykloje buvo mokoma lenkų kalba.

Mokyklos gyveno įprastą gyvenimą, su savo šventėmis ir kasdienybe. Dalis šio gyvenimo fragmentų užfiksuota vietos fotografo S.Vaismano nuotraukose. Nemažai jų saugoma Trakų istorijos muziejuje, privačiose kolekcijose. Keletą šių nuotraukų pristatome plačiajai visuomenei.

Trakų istorijos muziejaus direktoriaus pavaduotojas mokslui Vydas Narvidas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 41 (198)

Tarptautinės kolonijų parodos medalis

Po Didžiųjų geografinių atradimų ne viena Europos valstybė įsijungė į kovą dėl kolonijų visame pasaulyje. XVI a. šioje kovoje pirmavo aktyviausios jūrų valstybės Ispanija ir Portugalija, tačiau XVII a. į kolonijinių imperijų kūrimą įsijungė ir kitos Senojo Pasaulio valstybės. Viena jų – Prancūzija, sukūrusi milžinišką imperiją, turėjusi kolonijų visame pasaulyje. Per kelis karų šimtmečius karų kolonijinė Prancūzijos imperija aptirpo (prarastos didžiulės valdos, pirmiausia Amerikoje – Luiziana ir Kanada), tačiau vis dar liko milžiniška ir stipri.

1931 m. Paryžiuje buvo organizuota Tarptautinė kolonijų paroda, kurios tikslas – parodyti visą Prancūzijos kolonijinės imperijos galybę. Paroda atidaryta 1931 m. gegužės 6 d. Ją atidarė tuometinis Prancūzijos prezidentas Gastonas Dumergas (Gaston Doumergue, 1863-1937). Parodos vadovu buvo paskirtas buvęs Karo reikalų ministras maršalas Luji Hubertas Liotė (Louis Hubert Lyautey). Paroda tęsėsi pusę metų. Nors prancūzų komunistai ragino boikotuoti parodą ir joje nesilankyti, vis tik per pusmetį parodoje apsilankė apie 7 mln. prancūzų

ir 1 mln. užsieniečių. Vien moksleivių parodoje pabuvojo virš 10 tūkst. Būtent į jaunąją kartą buvo orientuotas pagrindinis parodos šūkis: „Stok į kolonijinę armiją ir pamatysi visą pasaulį!“ Sunku pasakyti kiek paveikė toks lozungas, tačiau, kaip vėliau juokavo pirmasis juodaodis Prancūzijos parlamento deputatas senegaliotis Blezas Dianis, paroda „išmokė vaikus skirti negrą nuo žirafos“.

Juokai juokais, o parodos organizavimui buvo skirtos tikrai rimtos sumos: Prancūzijos vyriausybė skyrė 80 mln. frankų, Paryžiaus merija pridėjo dar 15 mln., 50 įvairių finansinių grupių taip pat prisidėjo savo piniginėmis aukomis. Parodos ekspozicijos užėmė 202 ha plotą.

Dalyvauti parodoje buvo kviečiamos ir kitos šalys, tačiau joje savo paviljonus turėjo tik penkios Europos šalys: Danija, Belgija, Italija, Olandija ir Portugalija. Po ilgų derybų Didžioji Britanija galų gale sutiko pastatyti nedidelį savo stendą, nes daugiau neišgalinti dėl krizės ekonomikoje. Jungtinės Amerikos Valstijos irgi turėjo savo paviljoną.

Prancūzijos intelektualai buvo suža-

Medalis. Tarptautinė kolonijų paroda. Paryžius, 1931 m. O.Ševeliovo nuotr.

vėti pačia paroda ir jos mastais. Derenas, Modiljanis, Matisas, Apolineras, Kokto ir eilė kitų rašė parodai skirtus eilėraščius, tapė paveikslus, inspiruotus matytų vaizdų.

Parodos proga buvo išleista serija atminimo medalių. Vienas jų saugomas Trakų istorijos muziejaus fonduose. Vienoje šio medaliaus pusėje pavaizduotas JAV paviljonas, kuriame parodos metu stovėjo 1743 m. statyto Džordžo Vašingtono namo rekonstrukcija (tiksliai

ir išore, ir vidumi kopija); apačioje – užrašas: EXPOSITION COLONIALE INTERNATIONALE. PARIS 1931 (Tarptautinė kolonijų paroda. Paryžius, 1931). Kitoje pusėje pavaizduota indėno galva su plunksnų karūna, o apačioje užrašyta AMERIQUE (Amerika). Medalis pagamintas iš bronzos, sveria 19,7 g, skersmuo 32 mm.

Šio medaliaus autorius – graveris Lius-jenas Bazo (Lucien Georges Bazor (1889-1974)), apie ką liudija ir įrašas reverso

kairėje pusėje – L.BAZOR. 1930–1958 m. L.Bazo buvo pagrindinis Paryžiaus monetų kalyklos graveris. Jis geriausiai yra žinomas dėl 1933 m. laidos vario – nikelio 5 frankų monetos dizaino. Tačiau ši nedidelė moneta neprigijo apyvartoje ir buvo pakeista kito graverio didesne moneta. L.Bazo yra sukūręs ir auksinės 100 frankų vertės monetą, kuri apyvartoje necirkuliavo, tačiau buvo patogi kaupti aukso atsargas. L.Bazo taip pat yra sukūręs Kambodžos, Pusiaujo Afrikos, Laoso, Madagaskaro, Naujosios Kaledonijos, Vietnamo ir kitų prancūzų kolonijinių valdų monetų dizainą.

Šis medalis, tai ne tik istorinio įvykio liudytojas, bet ir plonytis siūlelis, siejantis mus su spalio 12-ja – Amerikos atradimo diena, kuri minima daugelyje Lotynų Amerikos šalių, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Ispanijoje.

Trakų istorijos muziejaus direktoriaus pavaduotojas mokslui Vydas Narvidas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 42 (199)

Eksponatai su Abiejų Tautų Respublikos herbu

Spalis – mėnuo, turtingas įvykiais, susijusiais su Abiejų Tautų Respublikos (ATR) istorija: 20 d. – Abiejų Tautų tarpusavio įžado paskelbimo diena, kai 1791 m. Ketverių metų seimas priėmė Abiejų Tautų savitarpio garantijos įstatymą, kuriuo nustatyta, kad bendrose ministerijose Lietuva ir Lenkija turės po lygiai narių. Tai atmintina valstybės diena paskelbta 2008 m. gegužės 13 d. LR Seimo nutarimu. 1795 m. spalio 24 d., po ATR pirmojo (1772) ir antrojo (1793) padalijimo bei nesėkmingo Tado Kosciuškos sukilimo (1794) agresorės Rusija, Austrija ir Prūsija Peterburge pasirašė III Peterburgo konvenciją dėl trečiojo – galutinio – Abiejų Tautų Respublikos padalijimo. Teisiškai šį aktą parėmė Rusija, Austrija ir Prūsija 1797 m. sausio 26 d. IV Peterburgo konvencijoje, kuria buvo panaikinti paskutiniai, daugiau formalūs, ATR valstybingumo likučiai. Trečiuoju padalijimu Rusijai atiteko 120 tūkst. kv. kilometrų teritorija: iš LDK – vakarinės Baltarusijos žemės, etninė Lietuva (išskyrus Užnemunę), iš Lenkijos – Vakarų Voluinė, Kuršo kunigaikštystė. Austrija užėmė daugiausia lenkų žemes tarp Bugo, Vyslos ir Pilicos upių (su Liublinu ir Krokuva), Prūsija – Užnemunę, dalį

Palenkės, Mazoviją (su Varšuva). Rusijos, Austrijos ir Prūsijos įvykdėta palaiapsniška ATR likvidacija išliko beprecedenčiu atveju iki šių dienų.

Abiejų Tautų Respublika (Žečpospolita, lenk. Rzeczpospolita Obojga Narodów, Rzeczpospolita Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego) – federacinė aristokratinė monarchija, susikūrusi po Liublino unijos 1569 m. valdant Žygimantui Augustui, sudaryta iš Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, ir gyvavusi iki paskutiniojo šios valstybės padalijimo 1795 m. Tuo metu tai buvo viena didžiausių tiek pagal dydį, tiek ir pagal gyventojų skaičių valstybę Europoje, daugiau nei du amžius atlaikiusi mongolų totorių, rusų, osmanų bei švedų agresiją. Abiejų Tautų Respublikos politinė sistema unikali – tai buvo modernios federacijos pradmenys, o valstybės konstitucija buvo antroji pagal senumą rašytinė konstitucija pasaulyje.

Liublino unijai abi šalys sujungus į Abiejų Tautų Respubliką, Vytis tapo jungtinio valstybės herbo figūra šalia Lenkijos Erelio. Pasak „Lietuvos Vyčio“ autoriaus prof. Juozo Galkaus, XV–XVI a. I pusėje lenkų Erelis ir lietuvių Vytis dažniausiai vaizduoti vienas šalia kito,

Puodelis su lėkštute. Meisenas, Vokietija, XIX a. II p. Porcelianas. V. Neliubino nuotr.

bet atskiruose skyduose, o ATR laikotarpiu oficialiai įteisinamas sudėtinis valstybės herbas – Erelis ir Vytis, pakartojami įstrižai keturių laukų skyde, dažniausiai herbo širdyje dedant valdovo giminės herbą. Lietuvos ir Lenkijos valstybei personaline unija susijungus su Saksonijos kunigaikštyste, herbas pasikeičia – jo širdyje atsiranda kunigaikščio karūna vainikuotas Saksonijos dviejų laukų skydas. Sakų valdymas susijęs su rokoko stiliaus dominavimu, šis stilius kilęs iš vėlyvojo baroko, siejamas su dvaro kultūra. Pratusių didikų įnoriaus tenkino gausybė

to meto amatininkų ir menininkų, žavimasi trapiu porcelianu, stiklo ir gobeleno meistrų dirbiniais.

Puikus to laikotarpio pavyzdys Trakų istorijos muziejaus 2010 m. pabaigoje įsigytas ir saugomas komplektas – porcelianinis arbatos puodelis su lėkštute. Lėkštutės centre ir ant puodelio šono pavaizduotas karūnuotas ATR herbas su Saksonijos Vėtinų dinastijos karūnuotu herbu centre. Abipus herbo – po lauro ir palmės šakelę. Manoma, kad šis arbatos komplektas gamintas Augusto III valdymo, 1733-1763 m., nes dūgnuose yra

Meiseno manufaktūros ženklas, pieštas kobaltu po glazūra, ir naudotas tuo laikotarpiu.

Puodelio ir lėkštutės figūrinės, banguotos linijos atkartoja viena kitą. Dekoruota polichromija, gėlių puokštėmis ir aukso ornamentais. Puodelio aukštis 73 mm, lėkštutės dydis 140 x 125 mm. Šie eksponatai papildė Trakų istorijos muziejaus saugomų vertybių lituanistinį rinkinį. Du vertingi savo menine ir istorine verte lituanistikos eksponatai – rėmas veidrodžiui bei pastatomas židinio laikrodis yra eksponuojami muziejaus ekspozicijoje Trakų salos pilyje. Abu eksponatai taip pat pagaminti Meiseno porceliano manufaktūroje XVIII a. pab. – XIX a. pr., puošti Abiejų Tautų Respublikos herbu.

Atsiradusios naujos technologijos, meistrų kvalifikacija, rafinuotas skonis, kultūros epochų įtaka įgalino sukurti meniškų objektus, o Abiejų Tautų Respublikai susijungus su Saksonija ir per giminytės sąsajas, Vyčio simbolis pasiekė ir kitas Vakarų Europos šalis.

Istorijos skyriaus vedėja Alvyga Zmejevskienė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Lietuvos bažnyčios istorijaVytautas ČESNULIS, Vilnius*Tėsinys. Pradžia Nr. 16*

Augo 65 vaismedžiai: 51 obelis, 12 kriaušių ir 2 baltosios slyvos. Kitų slyvų, vyšnių ir trešnių pasodinta patvoriais. Buvo dar kelio-lika krūmelių serbentų, agrastų ir kitų uogų. Visa sodyba apsodinta krūmais ir medžiais: lanksvomis, beržais, jazminais, klevais, kaštonais, liepomis, tuopomis ir kt.

Pasak inventoriaus, surašyto perimant bažnyčią vikarui V. Zajančkauskui 1930 m. rugpjūčio 12 d., bažnyčios altoriai – didysis ir abu šoniniai – dar buvo laikini. Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo statula didžiajame altoriuje ir Prisikėlusiojo Kristaus statulėlė – meistro Špetkovskio darbo. Buvusi fisharmonija. Didieji varpai svėrė: „Šv. Mykolas“ – 250 kg, mažesnysis – 40 kg. Bažnyčia turėjo net tris relikvijorius: 1) su šv. Justino, kankinio, 2) šv. Marcelio, kankinio, 3) su kankinių Felicijono, Prospero (išpažinėjo?) ir Viktorijos relikvijomis. Sode prie klebonijos augo apie 40 obelių ir kriaušių. Bažnyčia buvo apdrausta 40190 zlotų.

Kurija 1932 m. spalio 7 d. vikarui S. Voronovičiui gražino naują bažnyčios inventorių, surašytą tų metų rugpjūčio 28 d. Inventoriui, parengtam S. Voronovičiui parapiją perimant iš vikaro V. Zajančkausko, kurija pritarė (LVIA 694-5-1817). Ši inventorių atpasakosime išsamiau.

Po komasacijos bažnyčiai liko 15 ha žemės. Bažnyčia, kiemas ir klebonijos pastatai užėmė apie 2 ha. Kita prie bažnyčios buvusi žemė, apie 13 ha: 9 ha ariamos ir 4 ha ganyklos. Žemės rūšis – molis sumišai su smėliu ir žvyru, gausu akmenų.

Daržas ir klebonijos pastatai aptverti statinių tvora. Augo apie 40 vaismedžių – obelių ir kriaušių. Visa sodyba apsodinta medžiais ir dekoratyviniais krūmais.

Parapijos kapinės už puskilometro į pietus nuo bažnyčios užėmė 1 ha ir aptvertos medine statinių tvora.

Gyvenamasis namas medinis, pamatai mūro. Senoji namo dalis dengta malksnomis, o priestatas skarda. Senasis pastatas 21,3 m ilgio, 8,4 m pločio ir 2,8 m aukščio; priestato ilgis 10,8 m, plotis 5,7 m, aukštis 2,8 m. Priestatas iš vidaus netinkuotas. Visas statinys padalintas į du butus.

Pagrindiniame bute buvo 5 kambariai, virtuvė, priebutis, prieangis ir tamsus priebutis su sandėliuku. Sienos iš vidaus tinkuotos, lauko pusė iš šiaurės apkalta lentomis. Butas turėjo 8 duris ir 10 dvigubų langų. Durys, langai ir prieangio priekis nudažyti baltais aliejiniais dažais.

Kitas butas, priestatas, susidėjo iš 6 kambarių, virtuvės, priebučio, paradinių ir užpakalinio prieangio. Bute 11 durų ir 8 langai. Abiem butams 3 bendros krosnys: dvi iš baltų emaliuotų koklių, viena iš paprastų raudonų plytų. Abiejose virtuvėse buvo po viryklę, be to, pirmojo namo virtuvėje stovėjo švediška krosnis, o antrojoje virtuvėje – rusiška krosnis. Virtuvių grindys – molinė asla. Išvietės grindys medinės. Sandėliuko grindys pagrindiniame pastate medinės, priestate – molinė asla.

Bažnyčios tarnų namas medinis su mūro pamatais, dengtas šiaudais, 16,3 m ilgio ir 4,4 m pločio, 2,7 m aukščio. Name du butai. Kiekviename – virtuvės krosnis ir atskiras kaminas. Priebutis ir bendras sandėliukas. Name 9 langai ir 3 durys. Pastatui reikėjo remonto.

Kluonas medinis ant mūro pamatų. Dengtas gontais, 22,4 m ilgio, 12,8 m pločio ir 3,5 m aukščio. Dvejos didelės ir vienos mažesnės durys.

Vežiminė medinė su mūro pamatais, dengta šiaudais, 14,5 m ilgio, 9,2 m pločio ir 2,2 m aukščio. Pastatas su dvejomis durimis.

Svirnas medinis ant mūro pamatų, dengtas gontais. Ilgis 8,8 m, plotis 6,8 m, aukštis 3,2 m. Grindys ir lubos medinės. Vienos durys. Rūsų sumūrytas iš akmenų, o antstatas sienos medinės. Rūsio vidaus ilgis 5,5 m, plotis 4,7 m, aukštis 1,8 m. Dengtas gontais. Durys vienos.

Tvartai mediniai ant mūro pamatų, dengti šiaudais. 21,5 m ilgio, 6,6 m pločio ir 2,3 m aukščio.

Pirtis 3,5 m x 2,3 m medinė su akmenų pamatais, dengta šiaudais. Jos grindys medinės. Pirtyje buvo 16 kibirų talpos ketinis katilas.

Du šuliniai betono rentiniais. Vanduo semtas vėlenu. Išvietė sukalta iš lentų.

Visi klebonijos statiniai apdrausti nuo gaisro: klebonija – 1420 zlotų, namas bažnyčios tarnams – 860 zl., kluonas – 1400 zl., vežiminė – 240 zl., šeimyninė ir tvartai – 680 zl., svirnas – 350 zl., rūšys – 110 zl., pirtis – 70 zl.

Bažnyčia įvertinta 40190 zlotų.

Didžiausias varpas „Šv. Mykolas“ svėrė 256 kg. Bažnyčia turėjo 2 varinius antspaudus ir 5 įvairius guminius spaudus.

Įvairios metrikų knygos vestos nuo 1904 m.

Senosios bažnyčios likimas

Rodūnios parapijiečiai 1928 m. sumanė statyti naują mūrinę bažnyčią. Arkivyskupas rugpjūčio 28 d. patvirtino klebono Stanislovo Ščemirskio vadovaujamą bažnyčios statybos komitetą (LVIA 694-5-3584).

Prieš 90 metų į Rodūnią perkeltos senosios Kalesninkų bažnyčios pageidavo dvi parapijos – Sobakencų (dabar Peršamaiskas, Pervomaiskas) ir Valdonų (baltarusiškai Voldaciški). Kurija 1929 m. rugsėjo 18 d. sutiko, kad ji būtų atiduota Sobakencų parapijai, tik klausimą reikėjo suderinti su civiline valdžia. Pasipriešino senovės paminklų apsaugos įstaiga: bažnyčia ir varpinė buvo architektūros paminklai! Be to, griauti negalima ir dėl medinių statinių būklės. Juos reikėtų konservuoti, todėl pareikalavo skirti lėšų varpinei apdengti.

Rodūnios klebonas S. Ščemirskis 1930 m. vasario 26 d. paprašė arkivyskupijos pagalbos. Ši kovo 21 d. pranešė Sobakencų klebonui, kad bažnyčios išgyti jis negalėsias, nes statinį teks konservuoti. Savo ruožtu Sobakencų klebonas Boleslovas Kornis balandžio 25 d. prašė Naugarduko vaivados užtarimo ir maldavo konservatorių pakeisti savo nuomonę (LVIA 694-5-3605). Architektūros paminklų apsauga nusileido: bažnyčią leista perkelti antrą kartą.

Jau kitas Sobakencų klebonas Antonis Jaskelis 1932 m. birželio 27 d. pranešė Vosiškių dekanui (Sobakencai priklausė Vosiškių dekanatui), kad už seną bažnyčią Ščemirskis brangiai nori – 6 tūkstančių zlotų grynais; jei nepavyks jos parduoti, perdarys į pelningą miestelyje pastatą: mat senoji bažnyčia stovėjo prie turgavietės.

Vosiškių dekanas birželio 30 d. kreipėsi į arkivyskupą. Rodūnią tą bažnyčią kadaise gavusi veltui, naudojo 90 metų, o dabar, per didžiulę krizę, gviesiasi 6 tūkstančių. Rašė, kad pats buvęs pas Ščemirskį, bet iš jo išgirdęs: „Man reikalingi pinigai. Nepadėjus man ant stalo iš karto 6 tūkstančių, nėra ko kalbėti.“ Dekanas už bažnyčią su vienu altoriumi ir sakykla bei varpinę siūlęs 3 tūkst. zlotų, mokant dviem datomis – 1932 m. ir 1933 m.

Kurijos pareigūnai 1932 m. rugpjūčio 2 d. nusprendė: sena Rodūnios bažnyčia – tai buvusi Kalesninkų bažnyčia; ji nėra Rodūnios parapijos nuosavybė ir ją galima atiduoti Sobakencų parapijai be jokio atlyginimo. Kilus komplikacijoms, būtų galima nustatyti daugiausia 3 tūkst. kainą, pinigus mokant dviem datomis.

1932 m. spalio 14 d. senosios Kalesninkų bažnyčios prašė Valdonų klebonas. Tačiau kurija lapkričio 28 d. jam atsakė, kad arkivyskupas nekeičia nuomonės ir sutinka bažnyčią atiduoti Sobakencams. Rodūnioje pastačius naują mūrinę bažnyčią, 1933 m. kovo 3 d. kurija Rodūnei, Sobakencams ir Vosiškiems pranešė, kad 95 metus Rodūnioje išstovėjusi bažnyčia be jokio atlyginimo turi būti perduota Sobakencams.

Godus Rodūnios klebonas S. Ščemirskis nieko nepešė.

Į Rodūnią Ščemirskis buvo paskirtas 1924 m. rugpjūčio mėn. Lietuvių edikas, neatsiklausęs vyskupijos panaikino bažnyčioje lietuviškas pamaldas.

Pasak Jeronimo Cicėno (kn. „Vilnius tarp audrų“. Trečiasis leidimas. Vilnius, 2010, p. 103–104), kai Vilnija 1939 m. grįžo Lietuvai, Ščemirskis atbėgo į Trakus ir kurstė žmones prieš Lietuvą. Saugumas norėjo jį suimti, bet užstojo arkiv. Jalbžikovskis. Lietuvio kunigo Trakuose tuomet nebuvo (klebonavo iš Žaslių kilęs išverstakailis Liudvikas Kliukas).

*Kalesninkų bažnyčios vidus, didysis altorius. 1981 m.***Kalesninkų mokyklos**

Nuo 1907 m. (ar 1906 m.?) iki Pirmojo pasaulinio karo Kalesninkuose buvo rusiška dviklasė mokykla. Kun. M. Rudzis dėstė joje tikybą lietuviškai ir lenkiškai.

Užėjus vokiečiams, 1915 (ar 1916?) metais kunigų M. Rudzio ir J. Mincevičiaus rūpesčiu įsteigta lietuviška pradinė mokykla. Neva paties Vokietijos generalinio štabo viršininko Pauliaus fon Hindenburgo 1916 m. pavasarį į Kalesninkus buvo atsiųstas lietuvis (?) mokytojas Kissningas (anksčiau minėtos P. Bieliausko knygos p. 34). Vėliau lenkų valdžia lietuvišką mokyklą kelis kartus uždarinėjo, o M. Rudzis ją atkiliai gynė. Pasak Vinco Martinkėno knygos „Vilniaus krašto lietuviškos mokyklos ir skaityklos 1919–1939 metais“ (Vilnius, 1989, p. 65), iki 1920 m. Kalesninkuose mokytojavo Elžbieta Nedzveckaitė, Kazys Jaura, Pranas Kvietkauskas, Zigmas Gurevičius, Kazė Nedzveckaitė, Adomas Kudzma. Pastarasis buvo ištemptas į Lietuvą.

Klebonas M. Rudzis rėmė neturtingus mokinius. Organizavo ir rėmė parapijoje kitas lietuviškas mokyklas, steigė ir globojo lietuviškas organizacijas, platinio lietuvišką spaudą (prieš Pirmąjį pasaulinį karą jos į parapiją ateidavo per 50 egz.). Tai buvo leidiniai „Šaltinis“, „Spindulys“, „Vienybė“, „Pavasaris“, „Garnys“ ir kiti. Pats M. Rudzis vėliau bendradarbiavo „Lietuvių tautoje“, „Vilniaus rytojuje“, „Jaunimo drauge“ ir kitose Vilniaus lietuvių spaudoje. Pasirašinėjo Žiezirbos slapyvardžiu.

Lenkų okupacijos metais dėl klebono lietuviškos veiklos Kalesninkų klebonijoje būdavo dažnos kratos. Tris kartus M. Rudzis iškratytas dar 1919 m. balandžio ir gegužės mėnesiais. Civiliais persirengusi policija slaptos lietuvių mokyklos klebonijoje ieškojo 1924 m. sausio 17 d. Policijos agentai tų metų balandžio 14 d. tardė M. Rudzį dėl „Ryto“ mokyklų mokytojų Kalesninkuose, Kamorūnuose ir Barčiuose (du pastarieji kaimai dabar priklauso Varėnos rajonui).

Kalesninkuose lietuviška mokykla pirmą kartą lenkų valdžios uždaryta 1921 m. sausio 22 d. Uždarė Lydos apskr. mokyklų inspektorius J. Vosis (Woś). Įsteigta lenkiška mokykla. Lenkų mokytojas Moskvinskis, buvęs žandaras, išvaikė lietuvių vaikus, užgrobė mokyklos suolus, knygas ir kitas mokymo priemones. Aplinkiniuose kaimuose uždarytos dar kelios lietuviškos mokyklos.

Už lietuviškų ir lietuviškos krypties lenkiškų laikraščių platinimą lenkų žandarai 1921 m. kovo 19 d. Kalesninkuose suėmė Povilą Šadreiką iš Ulbinų kaimo. Apie tų metų spalio 15 d. buvo suimtas ir uždarytas į Gardino kalėjimą Kalesninkų kamendorius (vikaras) kun. Leonas Eidimtas; paleistas lapkričio 12 d. iš Vilniaus kalėjimo.

Nuo 1920 m. visus lietuviškų mokyklų mokytojus ėmė tvirtinti lenkų valdžia. Pirmoji tokia Kalesninkų mokytoja buvo Birutė Petronėlė Šičkaitė (tik anų metų dokumentuose dažniausiai rašytas vienas kuris mokytojos vardas ar jo raidė). Anskčiau B. P. Šičkaitė veikė Vilniuje – lietuvačių Zitiečių

draugijoje ir kitose lietuviškose organizacijose. Lietuviška mokykla su 42 mokiniais vaikų tėvų iniciatyva 1921 m. rudenį atidaryta. Lenkų policija 1922 m. sausio 10 d. mokyklą uždarė, o mokytoją B. Šičkaitę išvežė į Gardiną. Netrukus paleista į Kalesninkuose dirbo iki 1925 m. (vėliau apie 10 metų dirbo Dainavoje, dabartiniame Varėnos rajone, o 1939 m. rudenį tapo Žvėryno lietuviškos mokyklos Vilniuje pirmąja direktore).

Po B. Šičkaitės mokytojavo Teklė Talčiauskaitė (ištekėjusi Kurklienė). 1926 m. vasario 14 d. surengta vaikų šventė prie eglutės su giesmėmis ir dainomis. Tačiau po metų, 1927 m. pradžioje, valdžia darė kliūčių Vilniaus „Ryto“ draugijos mokytojai Kalesninkuose patvirtinti. Dirbo valdžios nepatvirtinta mokytoja Veronika Čibiraitė. Mokykla leista 1928 m. gruodžio mėnesį, o V. Čibiraitė patvirtinta mokytoja. Anuomet mokydavosi 40–80 vaikų.

Vilniaus arkivyskupas gavo Kalesninkų lenkų 1926 m. spalio 27 d. kolektyvinį skundą. Taip atsirado Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraštyne esanti 38 lapų kunigo M. Rudzio byla dėl lietuviybės (f. 44, b. 120).

Skundikai rašė, kad klebonijoje gyveno jauna panelė. Su ja, madingai apsirengusia, klebonas iki vėlyvos nakties vaikštinėjo, o kartais greta atsėdęs kažkur važinėjo. Kartais kompanijoje būdavo ir kitų žmonių. Vokiečių laikais klebonijoje dažnai rinkdavosi lietuvių jaunimas. Susitikimai, pasisėdėjimai, dainavimai su lietuviais mokytojais piktino parapijiečius.

Be to, ligotas klebonas nevykdė savo kunigiškų pareigų: nelaikė giedotinių Mišių, nesakė pamokslų, nevažiudavo pas ligonius. Dėl klebono kaltės dar 1917 m. špitoleje be išpažinties mirė viena ligonė, atvežtas sergas vaikelis mirė nekrikštytas, nes klebonas „špaciravo“. Nenorėjo M. Rudzis klausyti išpažinties, kai žmogus nemokėjo lietuviškai, nedavė lenkam atsigeri klebonijos virtuvėje, neleido lenkam giedoti lotyniškai, o lenkiškus giedojimus kritikavo iš sakyklos... Ūkininkavo vikarai, o klebonas šėrė iš Vilniaus atvažiujančius kunigus.

Ne geresnis ir vikaras N. Budzilas. Pamaldų tvarka priklausanti nuo kunigų. Bažnyčioje palaipsniui įvedamas lietuviškas giedojimas, o lenkam giedoti draudžiama. Giedant lenkam, altoriuje nedegamos žvakės. Parapijoje nėra jokių religinių organizacijų ir t. t.

Ištirti skundą arkivyskupas 1926 m. lapkričio 8 d. davė nurodymą Rodūnios dekanui, Eišiškių klebonui Boleslovui Močulskiui ir Butrimonių klebonui Nikodemui Abaravičiui. Siedu, vienas kito akivaizdoje prisiekę ir pasirašę, 1927 m. sausio 10 ir 11 d. apklausė daugybę žmonių. Ginti klebono atvyko daugiau kaip šimtas liudininkų. Kaltnimai užima 31 smulkiai prirašytą puslapį, gynyba – 17 puslapių.

Nuotr. iš: Bronius Kviklys, Lietuvos bažnyčios, T. 5, Vilniaus arkivyskupija. II dalis, Chicago, 1986.

Tėsinys kitame numeryje

Rytų Lietuva**Rytų Lietuva ir Lietuvos ir Lenkijos 1994 m. sutarties „Dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“ grubūs pažeidimai*****Akad. Antanas TYLA, Vilnius***Atkelta iš 1 p.*

pusavio santykiuose, iškilmingai abipusiškai patvirtindamos viena kitos dabartinių teritorijų su sostinėmis Vilniumi ir Varšuva vientisumą dabar ir ateityje, nepriklausomai nuo jų sienų formavimosi proceso praeityje, <...> siekdamos visapusiškai vystyti savo santykius ir draugišką bendradarbiavimą, pagrįstą geros kaimynystės principu, susitarė:

1 straipsnis

Susitariančiosios Šalys kurs savo santykius tarpusavio pagarbos, pasitikėjimo, lygiateisiškumo ir geros kaimynystės dvasia, teikdamos pirmenybę tarptautinei teisei, o ypač pagarbos suverenumo, sienų neliečiamumo, ginkluotos agresijos uždraudimo, teritorinio vientisumo, nesikišimo į vidaus reikalus, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių paisymo principams.

2 straipsnis

1. Susitariančiosios Šalys pripažįsta nepažeidžiama esančią tarp jų ir teritorijoje pažymėtą sieną ir abipusiai išipareigoja besalygiškai gerbti jų suverenumą ir teritorinį vientisumą.

14 straipsnis

Vartoti savo vardus ir pavardes pagal tautinės mažumos kalbos skambesį. Detalios pavardžių rašymo normos bus nustatytos specialioje sutartyje;

16 straipsnis

2. Kiekvienas asmuo, priklausantis lietuvių tautinei mažumai Lenkijos Respublikoje ir lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, privalo būti, kaip ir kiekvienas pilietis, lojalus valstybei, kurioje jis gyvena, ir vadovautis jos įstatymuose numatytais pareigomis.

Sutartis yra įregistruota Jungtinių Tautų Organizacijos sekretariate.

Pacitavau tik kai kuriuos sutarties punktus. Dabar galime pasakyti, kas tą sutartį vykdo, kas laužo, klastoja. Ar pasitvirtino Lietuvos siekis įrašyti sutartyje minėtą preambulę ir Lenkijos tvirtinimas, kad jokių siekių Lietuvoje ji neturi. Kaip pilietis, susijęs su šia sutartimi, pagal galimybes stebiu, kaip laikomasi sutarties, kaip vyksta šios sutarties Lietuvai svarbių nuostatų realizavimas, ir kas kelia susirūpinimą. Pagaliau, kaip vyksta pačios Lenkijos delegacijos suformuluotas kalambūrinis teiginys apie valstybių teritorinį vientisumą su sostinėmis Vilniumi ir Varšuva. Juk Lietuva niekada neginčijo, kad Varšuva yra Lenkijoje ir yra jos sostinė, o tuo pačiu tai nebuvo derybų klausimas. Tuo tarpu Vilnių ir Rytų Lietuvą Lenkija buvo okupavusi ir vengė tiesiai tai patvirtinti, išsisuko nuo mūsų siūlytos preambulės.

Pirmame straipsnyje paminėtas Lietuvos ir Lenkijos išipareigojimas santykius formuoti tarpusavio pagarbos, lygiateisiškumo, o ypač pagarbos suverenumui principais, nesikišant į kitos vidaus reikalus. Antrame straipsnyje pakartota besalygiškai gerbti viena kitos suverenumą ir teritorinį vientisumą. Trečiame straipsnyje buvo išipareigota nenaudoti jėgos ir net negrasinti ją panaudoti.

Suverenumo, lygiateisiškumo, nesikišimo į Lietuvos Respublikos reikalus, grasinimų nenaudojimo, globojamos mažumos lojalumo rėmimo normos Lenkijos valdžios dėka nukrypo nuo sutarties konteksto. Nepastebėjau, kad Lietuvos valstybė, kuriai atstovauja aukščiausios valstybės institucijos, būtų mėginusi pažeisti Lenkijos suverenitetą, jos teritorinį vientisumą ar kurstę lietuvių tautinės mažumos anarchizmą, maištavimą prieš Lenkijos valdžią. Kaip pastebėjau, buvo nemažai negarbingo pataikavimo.

Tuo tarpu Lenkijos valdžia ignoruoja sutartį, pažeidinėja joje išdėstytas normas dėl tarpvalstybinės pagarbos, lygiateisiškumo, o ypač pagarbos Lietuvos suverenumui, nesikišti į Lietuvos Respublikos vidaus

reikalus, nenaudoti prieš ją grasinimų ir tautinės lenkų mažumos kurstymo prieš Lietuvos valstybę.

Tai pasireiškė sutarties pasirašymo metu ir vėliau aktyviu Lenkijos siekimu valdyti dalį Lietuvos piliečių, destabilizuoti Lietuvos pilietinę visuomenę ir ardyti Lietuvos teritorinį vientisumą. Šios tendencijos pritrilo, kai Lenkijos ambasadore Lietuvoje buvo Eufemija Teichman. Man atrodo, kad tuo metu buvo plėtojami lygiateisių valstybių santykiai. Sutarties pažeidinėjimo procesas ypač sustiprėjo 2006 m. gruodžio 3 d. Varšuvos merijoje, vadovaujamoje būsimą prezidento Lecho Kačynskio, įkūrus valstybės finansuojamą Pakraščių institutą (Instytut Kresowy), kurio tikslas buvo tirti prieškarinės Lenkijos okupuotas teritorijas, tarp jų ir po Suvalkų sutarties sulaužymo užgrobtą Rytų Lietuvą su sostine Vilniumi. Šios institucijos struktūra ir pavadinimai keitėsi. Dabar jis vadinasi Pakraščių organizaciją federacija (Federacja Organizacji Kresowych). Ją išlaiko Lenkijos valstybė.

Instituto steigėjas Lechas Kačynskis tapęs prezidentu, numojo ranka į Lietuvos ir Lenkijos sutartį ir atvirai ėmė kištis į Lietuvos vidaus reikalus, sustiprino dalies Lietuvos piliečių valdymą iš Lenkijos: įsteigė ir per Lenkijos ambasadą ėmė platinti „lenko kortelę“ (*karta polaka*). Lietuvos prezidentūros globojamas L. Kačynskis Lietuvoje, nenutildamas nuo Vilniaus, lankėsi, berods, 16 kartų, žiniasklaidos užfiksuotuose susitikimuose dviprasmiškai artikuliuojo sąvokas tai „našė“, tai „vašė“, nežinia ką jis dar veikė, tik tuo laiku staiga ir išdygo ta „lenko kortelė“. Tuo metu pradėta žeminti lietuvių tautą, niekinti Lietuvos valstybę, lietuvių kalbą, primygtinai imta reikalauti pakeisti lietuvišką raidyną ir papildyti jį lenkiškomis raidėmis, lenkiškai rašyti išversus iš lietuvių kalbos gatvių pavadinimus, vietovardžius.

Praktiškai dviejuose Pietryčių Lietuvos rajonuose tai buvo daroma per Lietuvos lenkų rinkimų akcijos partiją, kuri tapo vienvalde Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybėse. Šios partijos atstovas, tapęs Šalčininkų meru, pirmiausia nuvyko į Varšuvą instrukcijų. Neatsitiktinai Lietuvos žiniasklaidoje LLRA vadinama Lenkijos penktąja kolona.

Tuo pat metu imta kurstyti antilietuviška isterija, pasigirdo nepagrįsti skundai prieš Lietuvą ES parlamente, net už Atlanto. Varšuvoje ir kitur buvo rengiamos antilietuviškos manifestacijos. Melagingus kaltinimus skleidė LLRA deleguotas europarlamentaras V. Tomaševskis drauge su Lenkijos europarlamentarų grupe, siekiančia valdyti Lietuvos piliečius. Lenkijos užsienio reikalų ministras R. Sikorskis pareiškė, kad jis nelaiko okupacija 1920 m. Lenkijos karine agresija užgrobtos Lietuvos valstybės teritorijos su sostine Vilniumi. Lenkijos žiniasklaidoje pasigirdo kaltinimai Lietuvai už 1918 m. vasario 16 d. paskelbtą nepriklausomybę ir valstybės atkūrimą. Net sovietiniai čekistai šitaip ne-traktavo Lietuvos valstybės atkūrimo.

Apie kokį lojalumą ir nesikišimą į kitos valstybės reikalus buvo galima kalbėti, kai buvo keliamas Lietuvos valstybinio raidyno pakeitimas ir papildymas lenkiškomis raidėmis. Nors ir keista, šitokiai muravjoviškai akcijai, primenančiai XIX amžiaus vidurį, uoliai pritarė kai kurie pilsudskinio imperializmo koncepcijos apologetai Lietuvoje – žurnalistai, politikai ir politologai, istorikai, lituanistai, įvairių aukštųjų mokyklų profesoriai, docentai ir pan. Svarstant šią „reformą“ Lietuvos Respublikos Seime į Vilnių atvyko ir pats Lenkijos prezidentas. Tai buvo aiškus spaudimas ir lygiateisiškumo principo pažeidimas. Tačiau žemus reitingus turintis mūsų Seimas pasirodė kaip aukščiausios kondicijos pilietinė institucija¹. Šios rūšies Lenkijos kišimasis į Lietuvos vidaus reikalus buvo sustabdytas, o pačioje Lietuvoje ciniškas lietuvių knygnešių atminimo paniekinimas atmetas.

Naują nesikišimo į Lietuvos vidaus reikalus principo ir lygiateisiškumo nuostatos pažeidimą, lenkų mažumos nelojalumo

Lietuvai akciją organizavo Lenkijos valdžia ir jos skatinama V. Tomaševskio vadovaujama LLRA, priešindamasi švietimo įstatymo pataisoms, kurių tikslas sustiprinti lietuvių kalbos mokymą mažumų mokyklose. Varšuvoje buvo paskelbtas Lenkijos politikų pareiškimas, kad jie padarė viską, kad nebūtų priimtas Lietuvos švietimo pataisų įstatymas(!). Šią akciją Varšuva tęsia toliau, grubiai pažeisdama sutartį. Lietuvoje į priešinimosi įstatymui mitingus iš mokyklų buvo suvežti lenkiškų ir rusiškų mokyklų mokiniai, net nepilnamečiai. Lenkijos žiniasklaida su pasitenkinimu, užmiršusi lojalumo Tėvynei skatinimą, filmavo mitingą ir su patosu informavo Sutarties signatarę Lenkiją apie priešinimąsi Lietuvos įstatymui, koks Lenkijoje veikia jau daugelį metų.

Sunku suprasti ir pateisinti, kodėl abu paskutiniai Lenkijos prezidentai ir dabartinė Lenkijos vyriausybė pažeidžia sutartyje kelis kartus patvirtintą Lietuvos suverenitetą, valstybės teritorinį vientisumą, abiejų valstybių lygiateisiškumą ir savo elgsena kursto pilietinės visuomenės teritorinį skaldymą, supriešinimą, siekia valdyti dalį Lietuvos piliečių. Taip B. Komarovskis, pakviestas į Vasario 16-sios minėjimą, pažeisdamas elementarią diplomatijos etiką, pirmiausia slapta paryčiais susitiko su Lenkijos ambasados sukviestais, anarchizmą demonstruojančiais Lietuvos piliečiais Maišiagaloje. Kita kartą nekviestas į Lietuvą atvykęs premjeras D. Tuskas mūsų šventovėje Vilniuje atvirai kurstė tautinę nesantaiką ir anarchizmą, viešai išipareigojo valdyti kai kuriuos Lietuvos piliečius.

Lenkijos Užsienio reikalų ministras R. Sikorskis klastodamas istoriją, nepripažįsta 1920 m. Lenkijos invazijos ir dalies Lietuvos okupacijos, nepripažįsta, kad Lenkija buvo Lietuvos okupantė, kad smurtu vertė priimti 1938 m. ultimatumą, o Lietuvos okupacinį režimą (išskyrus sovietinį) ir jų kolaborantų veiklą tapatina su Lietuvos valstybe. Jo vadovaujama ministerija žemino ir terorizavo Lietuvos ambasadę Varšuvoje. Tuo pat metu Lietuvą už jos vidaus politikos mentalitetą viešai kaltino Lenkijos URM pavaduotoja Gražina Bernatovič, Lenkijos senato pirmininkas Borisevičius. Sutartyje akcentuotą suvereniteto abipusį gerbimą ir abiejų valstybių lygiateisiškumą, draudimą vartoti grasinimus atvirai ignoruoja Lenkijos prezidentas B. Komarovskis, kuris (2011 09 08) priekaištavo Lietuvai, kad nepateisino Lenkijos vilčių ir reikalavimų, kad nesusiviliojo jos „ėdžiomis“, apgailestavo, kad Lietuva buvo nepakankamai spaudžiama ir, kaip Gorbačiovas 1991 m. grasio blokada, taip Komarovskis pagąsdino, kad Lenkija be Lietuvos bus, o Lietuvai be Lenkijos bus sunku. Signataras Romualdas Ozolas šį Komarovskio pareiškimą pavadino ultimatumu. Mūsų Vyriausybė patylėjo, anot lenkų žurnalistės, išsaugojo angelišką kantrybę. Pastaruoju metu Lenkijos vyriausybė pradėjo naujos atmainos „karta polaka“ akciją – ėmėsi mokėti Lietuvos piliečiams, leidžiantiems vaikus į lenkišką mokyklą, po 1000 Lt. (780 Lt). Pasak Lenkijos oficialios informacijos, finansinę paramą gaus maždaug tūkstantis Lietuvos lenkų šeimų. Jų sąrašą sudarė Lenkijos ambasada Vilniuje, padedant lenkų mokytojų draugijai „Macierz Szkolna“. Šis negarbingas lenkiškų „žasiukų“ pirkimas yra naujas būdas valdyti, skaldyti, supriešinti Lietuvos piliečius. Gal tai ir yra įgyvendinimas B. Komarovskio metų pradžioje Lietuvai adresuoto būsimos dalies piliečių valdymo su ultimatyviu išpėjimu: „Svarbūs klausimai anksčiau ar vėliau turės būti išspręsti tautinių mažumų naudai.“

Postkomunistinė Lenkija eina vakarietiškos demokratijos link, tačiau kelyje į ją yra nemažai šovinizmo, karingo revanšizmo, imperinės arogancijos, nepagarbos kitoms, ypač mažesnėms, tautomis ir valstybėms duobių ir akmenų. Juos reikės pašalinti, bet dabar jie veikia politinį gyvenimą. Susidaro ispūdis, kad Lenkijoje Lietuvos atžvilgiu valdžią paėmė nusikaltėliai, kurie valstybę naudoja kaip įrankį Lietuvos ir Lenkijos sutarties ir Lietuvos suvereniteto

pažeidinėjimui. Panašus kaltinimas buvo suformuluotas Niurnbergo tribunole Antrojo pasaulinio karo režisieriams ir vykdytojams.

Lietuvoje LLRA taip pat yra prieš sutartį, nes kaip tautinės mažumos delegatė nevykdo valstybės įstatymų, kursto antilietuvišką isteriją. Atvirai meluodamas sutarties turinį iškraipo lenkų sąjungos vadas E. Trusevičius. Kaip minėjau, sutarties neperskaite, demagogija užsiima Lietuvos politikai, žurnalistai, politologai, istorikai, nepagrįstus pažadus Lenkijai žarstė iki šiol neišaiškinti valstybės atsakingi pareigūnai.

Tuo metu, kai Lenkijai remiant LLRA Vilniuje rengia lenkų mokyklų mokinių ir mokytojų protestus dėl lietuvių kalba dėstomų dalykų išplėtimo, Seinų ir Punsco krašte vyksta lietuvių tautinės mažumos švietimo diskriminacija, neskiriamos reikalingos lėšos mokyklų išlaikymui, neleidžiami vadovėliai. Žiniasklaida skelbia, kad „septynios (lietuvių) mokyklos uždarytos per pastaruosius dešimt metų, dar tris ruošiami uždaryti, liks vos kelios visame Punsco ir Seinų krašte“ (*Lietuvos žinios*, 2011 10 26, Nr. 248, p. 5). 35 mln. gyventojų turinti Lenkija nepajėgia išlaikyti Seinų Žiburio gimnazijos, apie 40 % reikalingų lėšų skiria Lietuvos valstybė, kuri savo teritorijoje pilnai išlaiko vos ne 100 lenkiškų įvairaus lygio mokyklų.

Lietuvos valdžia yra atsakinga už avantiūristų skleidžiamą antivalstybinę antilietuvišką neapykantą, už leidimą jiems ir jų grupuotei užimti valstybines pareigas ir nebaudžiamumą. Mūsų valstybės teisinės institucijos yra atsakingos už dabarties ir ateities stabilumą. Demokratija turi tarnauti visos valstybės pilietinės visuomenės gerovei, o ne grupuocių avantiūroms.

Per visų rūšių XX a. okupantų režimus Lietuva sudėjo tiek aukų ir pasiryžimo valstybei atkurti, lietuvių kalbai apginti ir plėtoti, o dabar taip lengvabūdiškai leidžiame avantiūristams žaisti Lietuvos nepriklausomybę, jos teritorinių vientisumą, ateities stabilumą, lietuvių kalbos saugumą. Niekas neturi teisės žaisti mūsų sukurtu ir atkurtu valstybingumu. Kaip žinome, istorija už tai baudžia.

Norint užtikrinti mums reikšmingos Lietuvos ir Lenkijos sutarties vykdymą, pirmiausia reikia Lietuvoje paleisti nelojalias visuomenines organizacijas, LLRA, laikinai įvesti tiesioginį valstybės valdymą labiausiai Lietuvos ir Lenkijos sutarties vykdymui kenkiančiuose anarchistiniuose Vilniaus iš Šalčininkų rajonuose ir išaiškinti, kas iš Lietuvos valstybės veikėjų dalino savavališkus provokacinius pažadus Lenkijos politikams. Išaiškinus juos patraukti atsakomybėn, o Lenkijai pranešti, kad tie pažadai buvo savavališki ir yra niekiniai. Ir dar kartą Lenkijai priminti, kad ji sąžiningai laikytųsi 1994 m. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutarties „Dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“. Sutartis, kaip minėjau, įregistruota JTO, todėl jos pažeidėjai turi būti traukiami atsakomybėn.

Lietuva neieško preteksto nesutariams, nesikiša į Lenkijos vidaus reikalus, net nebando daryti įtakos, nes gerbia jos suverenitetą. To negalima pasakyti apie Lenkiją ir jos penktąją koloną Lietuvoje. Tad kam to reikia? Rusijos strategas Aleksandras Duginas veikale *Geopolitinė Rusijos ateitis* moko: „Etninė įtampa lenkų-lietuvių santykiuose yra ypatingos vertės elementas, kurį reikia panaudoti ir, kiek tik imanoma, gilinti.“ Gal čia ir yra to reiškinio šaknys. Reikėtų giliau paanalizuoti, kas iš inteligentų, panaudodami lenkų radikalų reikalavimus, iš tikrųjų pila vandenį ant Rusijos *divide et impera* malūno.

*Pranešimas skaitytas konferencijoje-dis-kusijoje „Iššakiai valstybės vientisumui prieš dvidešimt metų ir šiandien“, vykusioje 2011 09 21 LR Seime.

Prisimenant Kernavės architektą Algirdą Alekną

Angelė ŠARLAUSKIENĖ, Vilnius

Algirdas Alekna Kernavėje savo sodyboje. Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Akiratyje platus interesų ratas

Šiais metais Biržų rajone, Paskevitiškio kaime, valstiečių Julijos ir Petro šeimoje, gimęs Algirdas Alekna būtų atšventęs 70-metį, bet jau aštuoneri metai, kai jo nėra gyvųjų tarpe. Artimiesiems leidus susipažinti su šio architekto kūrybiniu palikimu, kuris saugomas jo namelyje, pačiame seniausiam mediniame Kernavės pastate, atskleidė platų interesų ratą.

Pagal bazinį išsilavinimą A. Alekna buvo architektas. Domėjosi istorija, filosofija, religijomis, dvasiniais judėjimais, įvairiomis mantikos rūšimis, tarologija, kabalistika, netradiciniais gydymo metodais, ekologinės statybos reikalais. Jo, kaip tapytojo, ankstyvieji darbai, dar 1959 m., tik baigus Liaudies kūrybos Dailės studiją Biržuose, buvo pastebėti ir įvertinti visos Lietuvos mastu. Betgi A. Alekna daugiau laiko atidavė ekslibrisui. Kuris, kaip pastebi Rūta Burneikaitė, labai architektūriškas. Jis pačiomis įvairiausiomis temomis ir apie pačių skirtingiausių interesų žmones. Jo ekslibrisai su kitų Lietuvos ekslibrininkų darbais ne kartą pristatyti užsienio šalyse, net tokiose tolimose kaip Indija, Kinija, Japonija. A. Alekna buvo vienas iš Vilniaus ekslibriso klubo steigėjų ir organizatorių. Jo sukurtas ekslibrisas puošė ir „Vorutos“ laikraščio pirmuosius virtualiuosius numerius. Beje, A. Alekna ne kartą rašė ir laikraščiu pačiomis aktualiomis temomis. Savo jėgas buvo išbandęs ir kurdamas skulptūrą. Gimė pirma ir paskutinė skulptūra, vaizduojanti parklupusią merginą, plaštaka užsidengusią akį. Ši skulptūra dabar stovi jo amžinojo poilsio vietoje Kernavėje. Betgi A. Aleknai, kaip jis pats kalbėjo, meninė kūryba buvo tik hobis.

Architektūra – svarbiausias gyvenimo tikslas

Svarbiausias gyvenimo tikslas – architektūra, gražaus Lietuvos vardo skleidimas pasaulyje ir žmonių kokybiškas gyvenimas pačioje Lietuvoje. Todėl neturėtų stebinti, kad tik architektūros studijas bebaigiantis tuometinio Kauno statybos ir projektavimo instituto architektūros studento diplominis darbas buvo pastebėtas 1966 m. Visasąjunginėje apžiūroje ir įvertintas pirmojo laipsnio diplomu. 1974 m. Visasąjunginėje jaunųjų architektų darbų apžiūroje už Nidoje pastatytą „Rūtos“ poilsio namų kompleksą jam skirtas antrojo laipsnio diplomai. Jo ikikernavinėje architektų karjeroje išsiskiria ir kiti suprojektuoti monumentalūs statiniai. Iš tokių paminėtini Palangos vandens ir purvo gydyklos, Kauno Dariaus ir Girėno stadionas su sporto sale. A. Alekno suprojektuotų statinių galima aptikti visoje Lietuvoje ir už jos ribų. Na, o kitas jo, kaip architekto, veiklos laikotarpis Kernavės, siejosi su noru iš esmės pakeisti ir pagerinti tarybinio kaimiečio gyvenamąją aplinką. Už Kaišiadorių gyvenvietės esamų pastatų rekonstrukcijos bei gyvenvietės sutvarkymo pasiūlymus A. Alekna buvo apdovanotas Valstybinio statybos reikalų komiteto garbės raštu. Tuomet jis darbavosi kaip kolūkio statybos projektavimo instituto Architektūros skyriaus architektų grupės vadovas. Ypač Lietuvos kolūkinių gyvenviečių architektūrinio gražinimo idėja užsidegė sugrįžęs iš Lvoje, Ukrainoje, vykusio visos Tarybų Sąjungos architektūros grandų susibūrimo. Be to, imponavo ir tai, kad Kernavės, sovietmečiu turėjusios eilinės kolūkinės gyvenvietės statusą, pertvarkymui iš esmės žalia šviesa buvo uždegta iš aukščiau.

Kernavės gražinimui paskirti gražiausi gyvenimo metai

Norėdamas tiesiogiai dalyvauti pertvarkant Kernavės (laikomos senąja Lietuvos sostine) architektūrą A. Alekna turėjo palikti darbą Vilniuje, kuriame užėmė vadovaujančias pareigas, atsisakyti skaityti paskaitas iš archeologijos teorijos kaip lektorius valandininkas Vilniaus inžineriniame statybos institute (dabartinis Gedimino technikos universitetas), ir savo gyvenimą susieti su šia provincija. 1984 m. A. Alekna dalyvavo Kernavės gyvenvietės ir joje esančių piliakalnių ir jų prieigų sutvarkymo konkurse ir jį laimėjo. Buvo paskirtas Kernavės architektu ir visos šios pertvarkos įgyvendinimo vadovu. Taigi šiuolaikinės Kernavės architektūros veidas iš esmės yra jo veiklos rezultatas. A. Alekna džiaugėsi, kad pavyko išgelbėti, kad nebūtų nugriauti senieji klebonijos, parapijos statiniai, pasiekti, kad bažnyčios pašonėje neatsirastų prekybos centras. Jo nuopelnas – daugiau nei per metą pakeltas Pragarinės ežero vanduo, rekreacinėms reikmėms pritaikytas Baltasis šlaitas, kuris dar vadinamas Baltuoju ar Veidrodiniu kalnu. Architektas išgyveno, kad nepavyko išsaugoti medinio vargonininko namelio, pagelbėti surandant ikikrikščionišką ir krikščionišką kultūrą atstovaujančioms pusėms kompromisą, parenkant Vytauto Didžiojo skulptūrai pastatyti tinkamiausią vietą. Vytauto Didžiojo vardu buvo pavadinta pirmoji medinė bažnyčia, atsiradusi Kernavėje XV a. pirmoje pusėje. Bet jo skulptūra pastatyta naujų parapijos namų kieme. A. Alekna prisidėjo ir atstatant Kernavės autentišką. Inicijavo senoje varpinėje skambėjusio Didžiojo Kernavės varpo, kuris buvo išmontuotas Pirmojo pasaulinio karo metais ir pasklęptas pačių kernaviškių, paieškas. Prisidėjo atstatant tarpukariu čia buvusius geležinio Gedimino vilko skulptūrą ir Vytauto Didžiojo metams atminti skirtą medinį kryžį.

Užsukantys į Kernavę nustemba pamatę prie bažnyčios besipuikuojančią romantišką pilaite – naujuosius parapijų namus su vėtrunge bokštelėje, o jos kieme išvydę kalvaitę su šventojo miesto Jeruzalės make-tu. Toks maketas A. Alekno išmonė. Taip paslėptas vaizdas gadinantis šiam statiniui apšildyti kurui laikyti skirtas bakas. Medinės koplytėlės, be kurios nebeįsivaizduojama Kernavė, kryžius su dviem į priešingas puses trimituojančiais angelais, taip pat A. Alekno idėja. Kryžius sukurtas laikantis auksinio pjūvio proporcijų. Juo siekta net tik pamaloninti čia plūstančių turistų akis, bet tikint jo galimybe harmonizuoti čia besilankančius ir gyvenančius žmones. Kernavei subtilaus romantiškumo priduoja ir plati su stogeliu kapinių tvora, kaip ir įspūdingi vartai į jas bei netoliese panašiu stiliumi pastatyta autobusų stotelė. Nesvarbu, kad šių statinių autoriai kiti. Jų idėjoms pritarė ir jas padėjo realizuoti A. Alekna. Puoselėdamas ir gražindamas

Algirdui Aleknai skirtas Alfonso Čepausko ekslibrisas

dabartinės Kernavės veidą, jis vadovavo vienuolikos organizacijų darbui.

Kernavę prilygino didžiųjų Lietuvos valdovų miestui

A. Alekna domėjosi Lietuvos istorija, o ypač didžiaisiais jos vyrais. Jam imponavo istoriko Juozo Jurginio nuostata: lietuviai neturėdami užrašyto epo, gali drąsiai prie autentiškų herojų priskirti Lietuvos kunigaikščius, kūrčius istorinę valstybę. Tuomet jie nebus pramanyti, kaip yra atsitikę pasižvalgius po artimiausių kaimynų metraščius ir kai kurie, neva kaip realiai egzistavę, persikelti į savąją istoriją. Iš dalies ir šios nuostatos paskatintas A. Alekna sukūrė šešiolikos didžiųjų Lietuvos herojų portretus medaliuose iš molio ir pavadino ciklu „Lietuvos, Lenkijos ir Kernavės didieji valdovai“. Šį darbą laikė pačiu svarbiausiu savo kaip menininko kūryboje. 2002 m. vasarą šis ciklas pristatytas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje veikusioje parodoje „Lietuvos didieji kunigaikščiai dailėje“, kuria ypač susidomėjo istorikas ir leidėjas Algimantas Liekis. Planuota net knygą „Lietuvos didieji kunigaikščiai dailėje“ išleisti. Šis medalių ciklas rudenio buvo perkeltas eksponuoti į Kernavės medinę koplytėlę, kurios restauracijos vadovu buvo A. Alekna. Bet jis pats nespėjo šios parodos atidaryti. Ją išlydėjo į amžiną poilsio dieną atidarė vienas iš jo sūnų. A. Alekno kunigaikščių medaliai iki šiol ten eksponuojami. Koplytėlė tapo savotišku Lietuvos, Lenkijos ir Kernavės didžiųjų valdovų panteonu. A. Alekna, Kernavę prilyginęs Lietuvos valdovų miestui, apie kažką panašaus svajojo.

Tęsinys kitame numeryje

Saulės mūšio 775 metų jubiliejus

Šiaulių (Saulės) mūšis: jo reikšmė, eiga ir istorinis kontekstas

Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 19

1238 m. tai buvo galutinai įtvirtinta Stenbiu sutartimi, sudaryta tarp popiežiaus legato Vilhelmo Modeniečio, Livonijos krašto magistro Hermano Balko ir Danijos karaliaus Valdemaro.

Vokiečių ordinas neketino veltis į problemas dėl šiaurinės Estijos, tuo tarpu sprendimas ją atiduoti Danijai sukėlė buvusių kalavijuočių nepasitenkinimą, nes jie manė, kad Šiaurės Estiją užkariavo savo krauju ir neprivalo jos atiduoti. Naujojoje Vokiečių ordino Livonijos provincijoje kilo vidaus neramumai, dėl kurių Hermanas Balkas jau 1238 m. išvyko į Vokietiją. Tad kurį laiką Livonija buvo paralyžiuota, ir negalėjo nei tęsti ekspansijos į Lietuvą, nei apginti savo užkariavimų į pietus ir vakarus nuo Dauguvos.

Medalis, skirtas Saulės mūšio 770 metų jubiliejui. Autorius skulptorius, medalininkas Juozas Kalinauskas

Tuo tarpu lietuviai skubėjo naudotis Šiaulių pergalės suteiktu pranašumu. Jau 1236 m. pabaigoje ar 1237 m. pradžioje lietuvių kariuomenė įsiveržė į Kuršą ir netoli Tu-

kumo sumušė Kuršo vyskupo Engelberto bei kalavijuočių kariuomenę. Vyskupas žuvo, o Kuršas, išskyrus pačią šiauriausią Vanemos žemę, pateko į Lietuvos įtakos sferą.

Žiemgaliai, savo ruožtu, sunaikino kalavijuočių atramos punktą Mežuotnėje ir nusikratė jų valdžios. Kaip Lietuvos sąjungininkai jie turbūt išsaugojo didžiausią savarankiškumą, o sėlių žemės taip pat tapo priklausomos nuo Lietuvos.

Lietuva gavo atokvėpį iki 1244 m., kuomet Livonijoje įsitvirtinęs Vokiečių ordinas pradėjo naują Kuršo nukariavimą. Tuokart Mindaugui jau nebepavyko sustabdyti šios ekspansijos. Tačiau atokvėpio laikotarpis leido Lietuvai sustiprėti. Vykdydama sėkmingus atpuolius į tuo metu mongolų nuniokotą Rusiją, Mindaugo Lietuva išplėtė savo įtaką Rusijoje, prie Lietuvos buvo prijungta Naugarduko žemė. Tai dėjo pagrindus didesnei valstybei, kuri vėliau sugebės sėkmingai atsilaisyti prieš dar pusantro šimtmečio truksiančius kryžiuočių atpuolius.

Pabaiga

Pradėti, siekti ir pasiekti

Austra ZAPOLSKIENĖ, Trakai

Virgilijus Poviliūnas spaudos konferencijoje Tarptautinės muziejų dienos proga Trakų salos pilyje 2009 05 18

Lemtingas apsilankymas muziejuje

Mes visi ateiname iš vaikystės. Bet metams bėgant prisimename ją vis rečiau ir rečiau. Tik ne Trakų istorijos muziejaus (toliau – TIM) direktorius Virgilijus Poviliūnas. Svarbiausias įvykis, nulėmęs jo profesijos ir gyvenimo kelio pasirinkimą, atsitiko vaikystėje. Atvažiuos į Vilnių ir apsilankęs tuometiniame Istorijos ir etnografijos muziejuje (dabar LNM), pajuto neapsakomą trauką. Nors po kelių ekskursijų mintinai žinojo, kur yra koksai eksponatas, bet j muzieju grįždavo vėl ir vėl.

Virgilijus užaugo apsuptas tėvų meilės ir senelių globos. Senelis Mykolas (tėčio tėtis) jaunystėje buvo išplaukęs į Ameriką uždarbiauti. Grįžęs nusipirko žemės. Okupavus rusams, už tai buvo ištremtas į Sibirą.

Pasakojimai apie garbingą Lietuvos praeitį, jos didžiavyrius, apie tremtyje patirtus vargus ir Tėvynės ilgesį nuolat lydėjo Virgilijų. Ne vien žodžiai ar pamokymai, kiek asmeninis artimųjų pavyzdys įkvėpė jam noro ir ryžto, pradėjus siekti ir pasiekti tikslą.

Misija

Kiekvienas žmogus žemėje atlieka savo misiją. Jeigu jis atviras, nori tobulėti ir turi vidinės energijos, keliauja pirmyn ir veda paskui save kitus.

Trakų istorijos muziejaus pagrindinė misija (tikslas): rinkti muziejines vertybes, jas tyrinėti, aprašyti, restauruoti, pristatyti visuomenei ir perduoti ateities kartoms.

„Aš manau, kad kiekvienas iš mūsų, nors ir ne vienuodu mastu, savo egzistenciją siejame su žmonijos praeities istorija ir su ateitimi. Tai itin tinka mums, muziejininkams“, – sako V. Poviliūnas.

Trakų istorijos muziejaus direktoriumi buvo paskirtas 1993 m. pradžioje ir jau turėjo patirties muziejiniam darbe bei kituose baruose. Tada jam buvo trisdešimt vieneri.

Sugebėjimas vadovauti yra paveldimas asmenų bruožas. Turintys jį tampa lyderiais, o neturintys... V. Poviliūnas turi ir išsaugojo iki šiol esmines vadovo charakterio savybes: energingas, sugeba organizuoti, vertina kitų pastangas, moka išklausti įvairias nuomones, noriai mokosi iš kitų patirties, turi humoro jausmą.

Neramūs laikai

„Kas pasakytų, kada Lietuvoje per pastaruosius dvidešimt metų buvo ramu. Nepriklausomybės pradžioje jei ne ekonominė blokada, tai Rusijos krizė. Kai šiek tiek atsitiesėme, pradėjome geriau gyventi, atžūžę pasaulinė finansinė krizė. Jei nėra krizių, vyksta rinkimai. Ir taip be atvangos visose srityse“, – mintį V. Poviliūnas.

Pasak jo, direktoriumi tapo ne muziejaus klestėjimo metais, o tada, kai jau buvo pasiektas dugnas. XX a. 9 dešimtmečio pabaigoje TIM aplankydavo per 700 tūkstančių turistų. 1993 m. jų atvyko vos 112 tūkstančių. Taip atsitiko visai ne dėl muziejaus darbuotojų kaltės ar prasto vadovavimo, o dėl subjektyvių priežasčių. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir „už-

Trakų rajono savivaldybės meras Vincas Kapočius sveikina Virgilijų Poviliūną 2009 05 18

darius sienas“, turistai iš plačiosios Rusijos ir buvusių sovietinių respublikų negalėjo laisvai atvykti pas mus. Užsienio turistams buvome nežinoma žemė. Juos prisivilioti buvo itin sunku. Teko sukti galvas, tartis, ieškoti naujų idėjų, kitokių veiklos formų, taikyti pažangias technologijas, kad lankytojas atėjęs į muziejų rastų atsakymus į jam rūpimus klausimus, išeitų ne pavargęs, o patenkintas, norėtų čia grįžti dar kartą.

Kruopštus ir kantrus darbas, pasitikėjimas savo paties bei visų muziejaus darbuotojų gebėjimais, išradingumas nenuėjo veltui. Nuo 2001 m. vėl prasidėjo lankytojų srauto augimas. Jau keleri metai TIM aplanko per 300 tūkst. turistų. 2011 m. pabaigoje, tikiuosi, kad TIM pelnytai teks lankomiausio Lietuvos muziejaus titulas.

Pertvarkant muziejų siekta, kad jis nebūtų vien senų (nors ir labai vertingų) daiktų buveinė, kurioje tvyro tylą bei ramybę. Norėjosi, kad pilies menėse ir kiemuose, tarsi senais gerais laikais, kai valdė Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, gyvenimas virte virtų, vyktų puotos, riterių kautynės, skambėtų muzika ir dainos. Taip prieš 12 metų Pusiasalio pilies teritorijoje organizuota kelias dienas trunkanti gyvosios istorijos „Viduramžių šventė“, jau 6 metai Salos pilyje vyksta „Senųjų amatų dienos“, 5 metai vykdomas tarptautinės Muziejų asociacijos iniciatyva paskatintas populiarus renginys „Naktis muziejuje“, operų spektakliai, kamerinės muzikos koncertai.

Negalėjo žiūrėti į griūvančius istorinius pastatus

1992 m. buvo restauruotas Pusiasalio pilies teritorijoje esančio buvusio Dominikonų vienuolyno vienas korpusas, jame įsikūrė TIM administracija. Naujai paskirtam direktoriui teko jausmas kabinetas su šv. Dominyko freska puoštomis lubomis. Regis, tik dirbė ir džiaukis. Bet V. Poviliūnas nerimo. Kasdien matyti šalia griūvančias sienas, byrančias stogų skiedras jis negalėjo. Tad nusprendė, jog reikia tvarkyti dokumentus, ieškoti finansavimo ir restauruoti kitus vienuolyno ir likusius pilies pastatus. Reikėjo gelbėti vienuolyną, kol jis dar nesugriuvo. Pasak V. Poviliūno, sunaikinti tai, kas vertinga, yra labai lengva, bet labai sunku atkurti.

Pasidalinęs sumanymu su Trakų parapijos klebonu dekanu Vytautu Rūku ir tuometiniu meru Kęstučiu Vaitukaičiu, sulaukė jų pritirimo. 1996 m. pasirašytas koplyčios restauravimo protokolas, ruošiami dokumentai, ieškoma lėšų, kaupiami eksponatai. Lėšas skyrė Kultūros ministerija bei Lietuvos pilių direkcija. Deja, geidžiamų rezultatų teko laukti ilgai (trūko lėšų, vėlavo finansavimas, atsiradavo projekte nenumatytų darbų). „Kol svajonė tapo realybe, prabėgo devyneri metai“, – prisipažino muziejaus direktorius.

Per tą laiką vyko ir kitų muziejaus pastatų atnaujinimas. 1995–1997 m. vyko pastato, kuriame anksčiau buvo muziejaus administracija ir veikė Karaimų etnografinė paroda, rekonstrukcija. 1997 m. birželio 28 d., švenčiant karaimų ir totorių išikūrimo Lietuvoje 600-ąsias metines, ekspozicija vėl buvo atidaryta.

Virgilijus Poviliūnas Medininkų pilyje su Pasaulio ir Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos nariais 2010 m. rudenį

Trakų pusiasalio ir Medininkų pilių pritaikymas turizmo reikmėms

V. Poviliūnui vadovaujant, Pusiasalio pilies teritorijoje jei ir nebuvo rekonstruojamas koks muziejui priklausantis objektas, tai vis tiek nuolat dirbo statybininkai. Jie sutvarkė pusiasalio piliį juosiančių ežerų pakrantes, sutvirtino ir stantias pilies gynybines sienas, atstatė bokštus.

Dar 2002 m. TIM direktoriaus iniciatyva sudaryta ekspertų grupė nustatė, jog Dominikonų vienuolyno bokštų liekanos yra avarinės būklės. Prastai atrodė ir Medininkų pilis, kuri muziejui buvo perduota 2004 m. Nuspręsta ieškoti lėšų, kad visi vienuolyno pastatai bei Medininkų pilis būtų restauruoti, pritaikyti turizmo reikmėms.

Tai buvo beveik fantastiškas direktoriaus užmojis. Pasaulinės krizės metu, kai aplinkui visi kartoja „nėra pinigų, nėra pinigų“, prašyti ir gauti per 15 milijonų litų – vertė abejojti net didžiausius optimistus. O V. Poviliūnas ryžosi. Varstė ministerijų ir departamentų duris, mynė jų slenkščius, beldėsi tol, kol buvo išgirstas, supastas ir palaikytas. Iš Europos sąjungos 2007–2013 m. sanglaudos skatinimo veiksmų programos gautas finansavimas „Viešųjų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų kompleksiško pritaikymo turizmo reikmėms“.

Dabar ne tik direktorius, bet visas kolektyvas gali džiaugtis, kad Dominikonų vienuolyno ir Medininkų pilies remontas bei rekonstrukcija vyksta sparčiai. Abiejų projektų veiklų įgyvendinimas numatytas 2012 m. pavasarį. Įsivinta daugiau kaip pusė tam skirtų lėšų. Šį kartą viskas vyksta sklandžiai, nes tam buvo iš anksto pasiruošta. Kita vertus, finansavimas iš Europos sąjungos sanglaudos fondų, o taip pat iš mūsų biudžeto nebuvo sutrikęs.

Direktorius – ne specialybė

Dirbant laikraščių redakcijose („Spartuolis“, „Galvė“, „Vilnijos kronika“) teko bendrauti su įvairių įmonių vadovais. Dažnai pagalvodavau, kad didžiuliame Trakų rajone, kol jis dar nebuvo padalintas, yra daug lyderių, bet tik penki „tikri“ direktoriai: Pranas Noreika (Lietuvos elektrinė), apie jį buvo kuriamos legendos; Česlovas Jakonis („Vievio paukštynas“), Česlovas Žukauskas (Lentvaris), Vytautas Kavoliūnas (Trakų Higienos centras) ir Virgilijus Poviliūnas (TIM).

Visi jie, kaip sakoma, buvo praėję „ugnį, vandenį ir varines dūdas“. Buvo ne tik sumanūs, išimylėję savo darbą, žinantys savo siekius vadovai, bet ir labai patrauklūs, inteligentiški, laisvai bendraujantys, nepasipūtę žmonės.

Deja, skubantis laikas viską tvarko savaip. Vieni iškyla, kiti krenta, treči iškeliauja Anapilin. Iš tų šauniųjų direktorių penketuko liko tik Virgilijus Poviliūnas.

Direktorius – ne specialybė. Direktorius yra atsakomybė, prisiimta savo noru arba patikėta. V. Poviliūnas, nepaisant didelės atsakomybės už sklandų TIM darbą, administracinės ir vi-

suomeninės veiklos, yra paprastas, nuoširdus, visiems prieinamas, dažną sutinkantis su lengvu humoru. Jo sėkmės garantas buvo ir yra: pasitikėjimas savimi ir kolegomis, mokėjimas efektyviai paskirstyti darbus, vertinti savo darbuotojus, teisingai su visais elgtis. Šiame žmoguje puikiai dera svarbiausi gero muziejininko bruožai: darbštumas, kruopštumas, kantrybė, gera atmintis, pastabumas su esminėmis lyderio savybėmis: protingas, atkaklus, ryžtingas, sugebantis greitai spręsti svarbius klausimus bei numatantis ateities darbus.

Kai toji visa savybių įvairovė sutelpta viename žmoguje, matome iškilią didelį ir svarbų Lietuvai muziejaus vadovo asmenybę.

Trumpa akimirka

Istorija skaičiuoja šimtmečius, žmogus dienas, mėnesius, metus. Penkiasdešimt metų, palyginti su Amžinybe, tik trumpa akimirka. Ir nuo paties žmogaus daug priklauso, ar jo gyvenimo galulaukėje švytės Išmintis ir Meilė, ar sups vien darganos ir tamsa.

Viena vertus, liūdno, kad artėja atšiau-resnis metas, kita vertus, stabtelėjęs ir atsi-grežęs atgal bei pamatęs, kiek daug prisidėta prie muziejaus augimo, kaitos bei plėtros, gali nuoširdžiai pasidžiaugti. Metų našta sulėtino „apsisukimus“, pridėjo lašelių liūdesio, bet ne nuobodulio. Dar tiek darbų laukia!

Sakykime gerus žodžius

Taip prašė ir ragino mus visus poetas Justinas Marcinkevičius. Pasitinkant auksinį Virgilijaus Poviliūno jubiliejų klausiau muziejaus darbuotojų, ką jie mano apie savo šefą. Štai jų atsakymai:

„Jis negali nustygti vietoje. Jam reikia naujų iššūkių, veiklos. Pilis sutvarkyta, išblizginta, veikia lyg šveicariškas laikrodis. Turistai plaukia tarsi maldininkai į Meką, o jis dar ėmėsi Medininkų ir Dominikonų vienuolyno atstatymo.“ „Santūrus ir nekalbus, sugebantis susitvardyti.“ „Originalaus proto, uždaro būdo.“ „Patinka jo devizas: ką darai – daryk gerai, arba nedaryk iš viso.“ „Turi gerą skonį bei tikrų vertybių supratimą.“ „Įvairių projektų, tarptautinio bendradarbiavimo ir parodų sumanytojas, nuolat ieškantis naujovių ir jas pritaikantis muziejuje.“ „Geraširdis. Jo labai gražios rankos.“ „Tokio kito direktoriaus net dieną su žiburiu ieškodami nerast.“

Galiu pridurti, V. Poviliūnas nemėgsta sentimentalumo. Bet kaip, sulaukus auksinio jubiliejaus, nepasakyti: „Gerbiamasis, Ačiū, kad Jums vis dar reikia muziejaus, grožio ir mūsų visų. Ačiū už buvimą drauge, už subtilių vadovavimą, bet labiausiai – kad Jūs toks esate!“

Viktoro Neliubino nuotr.

Nuo redakcijos: Prisidedame prie visų sveikinių pirmojo jubiliejaus proga. Linkime gerbiamam Virgilijui Poviliūnui ir toliau garsinti Trakus ir garbingąsias Lietuvos pilies, nestokoti entuziazmo ir meilės prasmingam darbui. Ilgu, gražiu, sėkmingu metų.

Vaizdeliai iš darbo Dieveniškėse

Dr. Pranas KNIŪKŠTA, Vilnius

Dr. Pranas Kniūkšta
Atkelta iš 1 p.

Bendras Dieveniškių vaizdas

Dieveniškės pažįstu nuo 1959 metų. Tais metais baigęs Vilniaus universitetą, buvau čia atsiųstas į vidurinę mokyklą ir ten dirbau iki 1965 metų.

Į Dieveniškės važiauvau nelabai norėdamas, bet su lietuviybės intencijomis. Žinojau, kad miestelis ir jo apylinkės buvo nutautusių vietovių apsupta lietuviška sala, ilgus metus veikianti savaiminės asimiliacijos ir priverstinės polonizacijos. Pokario metais polonizaciją papildė, iš dalies ir pakeitė primestinė rusifikacija, kuri čia vyko tai kiek atlėgdama, tai vėl sustiprėdama.

Viena jos banga buvo ką tik praėjusi 1959 metais, kai iš Maskvos nacionalizmu buvo apkalinta visa Lietuvos valdžia. Prie tų kaltinimų daug prisidėjo partijos Šalčininkų komiteto pirmasis sekretorius Romanovas, tad suprantama, kad tokią jo politiką aktyviai vykdė rajono valdžia. Tai buvo pajutusi ir Dieveniškių vidurinė mokykla. Iš pareigų atleisti Dieveniškių mokyklą globojęs Švietimo skyriaus vedėjas Ribaciauskas ir Dieveniškių vidurinės mokyklos mokymo dalies vedėjas Zakarevičius. Iš mokyklos už nacionalizmą išguiti du veiklūs lietuviai mokytojai – Jančūnas ir Jokubauskas, – jų „nacionalizmas“ buvo noras stiprinti lietuviškas klases.

Miestelyje ir mokykloje slogi nuotaika tvyrojo ir todėl, kad Dieveniškės iš visų pusių supo Baltarusijos teritoriją, su Lietuva Dieveniškių apylinkės jungė tik siaura sąsmauka. Nebuvo tiesioginio kelio, reikėjo važiuoti per Baltarusijos miestelius Geranainis ir Kauleliškes. Per sąsmauką ir Poškonis vieškelis nutiestas po poros metų.

Dieveniškės buvo apylinkės ir tarybinio ūkio centras, čia buvo įsikūrusios jų raštinės. Be jų, miestelyje dar veikė ligoninė, paštas su radijo programų transliavimo punktu, kultūros namai, biblioteka, pora parduotuvių ir valgyklėlė. Visos šios įstaigos spietėsi apie miestelio centre esančią plyną aikštę. Šiaip apžiūrusi miestelį puošė didinga bažnyčia.

Pažintis su mokykla

Svarbiausias kultūros židinys, be abejo, buvo vidurinė mokykla. Ji stovėjo toliau nuo centro, Geranainių gatvėje. Pastatas statytas prieš karą, lenkų laikais. Iš pradžių buvęs vieno aukšto, po karo vietomis pristatytas į palėpes panašus antras aukštas. Mokyklos kieme stovėjo seno paminklo postamentas, ant jo kadaise buvo tupėjęs lenkų erelis, jis buvo numuštas, o postamentas likęs.

Mokykla buvo trikalbė, turėjo visas vienuolika klasių lietuvių ir lenkų dėstomąją kalbą, rusiškos buvo tik kelios žemesnės klasės.

Tų metų pavasarį mokyklą buvo baigę devyni lietuvių laidos abiturientai. Naujųjų mokslo metų pradžioje lietuvių vienuoliktose klasėse buvo 11 mokinių, maždaug po tiek jų turėjo ir kitos aukštesniosios klasės. Žemesnėse klasėse vaikų buvo daugiau, bet pradinė buvo tik viena jungtinė klaselė. Į penktąją klasę suėdavo Žižmų, Mačiūčių, Kaziulių, Miežionių pradžios mokyklų mokiniai. Į aštuntą klasę ateidavo mokiniai, baigę Poškonų septynmetę, kitos lietuviškos septynmetės Dieveniškių apylinkėse tuo metu nebuvo. Po karo įkurtos lietuviškos septynmetės Jurgelionių ir Šarkaičių, pradinės Milkūnų, Krakūnų ir Albertinos mokyklos buvo uždarytos ir lenkiškomis paverstos 1951 metais. Tais metais lietuviškoms mokykloms ir Dieveniškių krašto lietuviškumui buvo suduotas skaudus smūgis, 1959 metais buvo išlikusi 1951-aisiais susidariusi padėtis.

Lenkų vienuoliktose klasėse naujuosius mokslo metus 1959 m. rudenį pradėjo 11 mokinių, tai buvo pirmoji lenkų abiturientų laida. Kitose lenkų klasėse mokinių irgi buvo kiek daugiau už lietuvių klases. Lenkų penktą klasę papildydavo Krakūnų, Albertinos ir Milkūnų pradžios mokyklų, aštuntą klasę – Jurgelionių ir Šarkaičių septynmetėjų mokyklų mokiniai.

Po karo, 1945 metais, Dieveniškėse buvo įkurta rusų pradinė mokykla. Ji pamažu buvo išaugusi į septynmetę ir vidurinę. Šalia rusiškų klasių kūrėsi ir augo lietuvių ir lenkų klasės. Mokykla tapo trikalbė. Rusų mokykla 1959 m. buvo sumenkusi. Tų metų pavasarį dar išleista jos abiturientų laida, o rudenį, naujųjų mokslo metų pradžioje, rusų dėstomąją kalbą buvo tik kelios žemesniosios klasės.

Mokykloje dirbo 35 mokytojai, iš jų lietuvių 15, lenkų 10, kiti baltarusiai, rusai ir kiti rusakalbiai (skaiciai apytiksliai). Kai kurių dalykų (fizinio lavinimo, muzikos, piešimo) lenkų mokytojų nebuvo, šios pamokos lenkų klasėse buvo vedamos rusų kalba. Bendrieji mokyklos susirinkimai vykdavo rusų kalba. Didžioji dalis nelietuvių mokytojų, net mokyklos bibliotekos vedėja, lietuviškai nemokėjo ir nesuprato. Buvo ir tokių, kurie net pasisveikinti ar į pasisveikinimą lietuviškai atsakyti „nepajėgė“, jam sakai „labą dieną“, o jis atsako „džravstvuj“.

Lietuviška dvasia mokykloje

Vis dėlto mokykloje vyravo lietuviška dvasia. Mokyklai vadovavo prieš metus lietuviybės palaikyti atsiųstas direktorius Valentinas Erslavas. Dirbo trys lietuvių kalbos mokytojai: Ona Salytė, Ona Navikienė ir Vytautas Lekavičius. Aš buvau ketvirtas. Gavau lietuvių kalbos pamokas penktoje, šeštoje ir dešimtoje lietuvių klasėse ir porą lenkiškų klasių. Paskyrė dešimtos klasės auklėtoju. Dar pridėjo karinio rengimo pamokas, jas visose klasėse reikėjo vesti rusiškai.

Darbai lietuvių klasėse buvau pasiruošęs, netikėtumų ir sunkumų nebuvo. Bėda tik ta, kad daugelio lietuvių kalbos žinios ir įgūdžiai buvo silpni. Kai kurie buvo labiau įpratę prie „paprastosios“ gudų kalbos, net per pertraukas tarpusavyje pasiūkėdavo gudiškai (to nedarydavo iš Poškonų apylinkės kilę mokiniai). Iš tokios jų kalbos pasiūkėdavome ir mokiniai pradėjo jos vengti. Vienas kitas buvo atėję iš vietų, kur lietuviškos mokyklos nebuvo.

Šeštoje ir dešimtoje klasėse turėjau mokinių iš Baltarusijoje esančių Gervėčių. Jų į Dieveniškės atsiuntė Vilniaus rajone įkurtos Marijampolio mokyklos direktorius. Kartą prie namo, kuriame turėjau kambarį, privažiuoja sunkvežimis, įeina vairuotojas ir sako, kad Marijampolio direktorius prašo priimti atvežtus mokinius ir apgyvendinti juos internate (taip vadinosi mokyklos bendrabutis). Ką aš, Dieveniškėse kojų dar neapšilęs mokytojėlis, galėjau padaryti? Nusiėmęs kepurę, einu pas direktorių, išaiškinu reikalą ir jis vaikus nusiunčia į bendrabutį, liepia apgyvendinti ir pradėti maitinti.

Viena mergaitė pateko į mano dešimtą klasę. Atėjusiai iš rusiškos mokyklos, jai buvo nelengva, bet kaip ji stengėsi ir per porą metų iš lietuvių kalbos pasivijo kitus mokinius, sėkmingai baigė vidurinę ir įstojo į Vilniaus universitetą. Tiesa, universitetas Dieveniškių auklėtiniams darė nuolaidų, pats rektorius buvo pažadėjęs juos priimti be konkurso, kad tik egzaminus išlaikytų.

Lietuvių kalba lenkiškose klasėse

Lenkų klasėse iš pradžių dirbti buvo sunkiau. Lenkiškai beveik nemokėjau, o daugelis mokinių lietuviškai nesuprato. Kai dešimtoje klasėje per pirmą pamoką prašėčiau lietuviškai, kelios mergaitės net pravirko. Turėjau raminti. Vėliau su jomis gražiai sutarėme, mokėsi stropiai ir sėkmingai.

Bet buvo ir tokių, kurių nieko nepavyko išmokėti. Vienam net vienuoliktose klasėje iš lietuvių kalbos parašiau nepatenkinamą metinį ir žmogus pavasarį negavo brandos

Dieveniškių miestelio centro aikštė XX a. 7-to dešimtmečio pradžioje

atestato. Turėjo pasimokyti per vasarą, o rudenį laikyti pataisą. Mokykloje kilo šurmulys. Nebuvo buvę, kad dėl lietuvių kalbos lenkų ar rusų klasės mokinyt būtų palikę antrus metus, o čia – negavo atestato. Per vasarą jis, suprantama, mažai ką išmoko, bet per surengtą egzaminą suvaidinome, kad pasitaisė, ir atestatą išdavėme. Nenorėjome nei triukšmo, nei dėl lietuvių kalbos žmogui gyvenimo gadinti.

Apskritai lenkų klasių mokiniai prieš lietuvių kalbą nebuvo nusistatę. Kai kurie lietuviškai šiek tiek mokėjo ir iš vaikystės aplinkos, o lenkais tapo todėl, kad pateko į lenkišką mokyklą.

Daugelio lietuvišką kilmę rodė lietuviškos pavardės, tokios kaip: *Banelis, Dvinelis, Staniulis, Butrimas*, kurių visas lenkiškumas buvo numestos galūnės ir formos be jų: *Banel, Dvinel, Staniul, Butrim*. Vieną kitą sulenkindavo ir iš vidaus, pavyzdžiui, priesagą *-aitis* pakeitę į *-oit*: *Tamulaitis* virto *Tamuloit, Žemaitis* – *Žamoit*. Dieveniškėse paplitusi pavardė *Kračius* paversta *Kreč*. Tų, kurių galūnės numesti negalėjo, ją bent sutrumpindavo – *Gaidys, Kuklys* virto *Gaidis, Kuklis*.

Tautybių klausimų per pamokas nesvarstydavome, bet pavardžių lietuvišką kilmę stengiausi priminti ir paaiškinti. Mokinius vadindavau atlietuvinintomis formomis, net lenkų klasių mergaitės man buvo *Kuklytė, Dvinelytė, Butrimaitė*. Mokiniai tų formų nesikratė, priimdavo natūraliai, bet yra pasitaike ir nepasitenkinimo.

Vienoje aukštesnėje ne savo klasėje pavadavau susirgusią mokytoją. Pamoka prasi-dėjo sklandžiai. Po trumpo apšilimo kviečiu atsakinėti Kračiui. Šis atsistoja ir pareiškia: „Aš ne Kračius, aš Kreč.“ Jis buvo iš pusiau sulenkėjusio kaimo, kurio vieni vaikai ėjo į lietuviškas, kiti į lenkiškas klases, o kaimo visos pavardės buvo lietuviškos. „Kodėl tu Kreč, jei tavo tėvas Kračius, o motina Kračienė?“ „Todėl, kad aš lenkas“, – paaiškino. „Būk, sakau, kas nori, bet eik atsakinėti.“ Atsakė neprastai, nors ėjo į lenkų klasę, lietuviškai mokėjo iš vaikystės. Tą atsitikimą buvau ir pamiršęs, po kelių metų jį priminė kitas įvykis. Jau gyvenau Vilniuje. Prie kiosko pirkau laikraštį, šalia atsistojo jaunikaitis ir pradėjo šnekinti. Žiūriu, ir nepažįstu. „Mokytojau, aš Kračius“, – prisistatė jaunikaitis, tas pats, kuris tos pavardės kadaise kratėsi.

Už Tėvynę, už Lietuvą

Mokykloje lietuviybės dvasią palaikė ne vien lietuvių kalbos mokytojai. Gražiai darbavosi meno saviveiklos vadovai – muzikos mokytojas Sadauskas ir šokių būrelio vadovas Mačinskas. Jų vadovaujami mokiniai ir mokytojai lietuviškus koncertus rengė mokykloje, miestelyje ir Dieveniškių apylinkių kaimuose. Nuvykdamo ir į Šalčininkus.

Neseniai į Dieveniškės atvažiuosiu piešimo ir braižybos mokytoja Ramanauskaitė apžiūrusius rusiškų mokyklos plakatus pakeitė skoningais lietuviškais užrašais, koridoriuje iškabino Čiurlionio reprodukcijas. Taip pati prigaminė lėlių ir suorganizavo lėlių teatro grupę. Bendromis jėgomis sukūrėme scenarijų „Raudonkepuraitė mokykloje“, kur vienas scenas vaizdavo lėlės, kitas vai-

dino mokiniai. Buvo ten ir mokyklos įvykių, ir mokinių tikrų pavardžių. Vaidinimėlių parodėme tėvams, jis patiko ir tiems, kurie lietuviškai nesuprato. Apie Dieveniškių mokinių koncertus ir vaidinimus ne kartą rašė rajono laikraštis, tiesa, neužsimindamas, kad jie lietuviški.

Dieveniškių gyvenimą pagyvindavo į miestelį atvykstantys Vilniaus universiteto studentai kraštotyrininkai ir saviveiklininkai. Rengdavo koncertus mokyklos ir miestelio salėje, kur skleidė lietuviškas dainas ir lietuvišką žodį. Dainuodavo ne tik per koncertus, mėgdavo su daina pereiti ir per miestelį, o trankiausiai užtraukdavo išvažiuodami iš Dieveniškių. Nevengdavo ir aštrių patriotinių posmų apie Vilniaus užgrobtumą ir kitokius priešus, kurie „už Lietuvą, už tėvynę“, „badė mums krūtinę“. Bet Dieveniškėse dirbantiems taikų darbą tokios dainos nelabai tepadėdavo, nes erzino vietinius žmones.

Kartą vakare gatvėje sustabdo mane trys nelabai draugiškai nusiteikę miestelio vyrai. Šnekina, primena studentų koncertą, tyčia pamėgdžioja jų dainuotą dainą, pridėdami ir tokių posmelių, kurio studentai nedainavo: „Vilniaus mieste vajavosim, visus lenkus iškašosim.“ Žiūri, ką sakysiu. „Kam, sakau, kapoti, geriau draugiškai gyventi. Galime visi kartu eiti – už Lietuvą, už tėvynę.“ Nieko neatsakė, gal Lietuvos nelaikė tėvynę.

Dieveniškėse buvo ir tokių gyventojų, kuriems Dieveniškės buvo ne Lietuva, – užpykę ir susinervinę jie net pasiūlydavo: „Važiuokite į savo Lietuvą.“

Dieveniškėse reikėjo apdairiai suktis ir ieškoti kompromisų. Miestelyje mane daug kas laikė nacionalistu, o kolegoms vilniečiai priešingai – internacionalistu. Lietuvių kalbos institute dirbantis kurso draugas Aleksandras Vanagas viename laiške ironiškai rašė: „Sveikas, didysis internacionaliste. Tarptautinio proletariato labai sužinok, ko iš tavęs maldauja gimstantis lietuvių onomastikos mokslas.“ Nelabai ką sužinojau. Už onomastikos mokslus, juo labiau už tarptautinį proletariatą man tada labiau rūpėjo Dieveniškių kasdienybės ir pedagogika.

Lietuvių kalba ir politika

Mano pirmųjų metų pedagoginę veiklą teigiamai įvertino mokyklos direktorius. Per mokslo metų pabaigos posėdį pagyrė, pasiūlė tapti mokymo dalies vedėju ir garsiai perskaitė charakteristiką, pagal kurią pamokos geros, kolegoms padėdavo, su tėvais bendraujau, dirbu visuomeninį darbą, o svarbiausia – brandus politiškai. Numatant postą, brandą nurodyti buvo ypač svarbu, nes prieš metus iš Vilniaus į švietimo skyrių atsiųstoje charakteristikoje buvau apibūdintas kaip „nepakankamai politiškai subrendęs ir reikalingas rūpestingo kruopštaus auklėjimo.“

Taigi per metus subrendau, išsiauklėjau, išmokau politiką taikyti realiai ir praktiškai. Iš Dieveniškių punkto į apylinkės kaimus per laidinį radiją buvo transliuojamos laidos. Punkto darbuotojai dažniausiai įjungdavo ne Lietuvos, o Baltarusijos radijo laidas. Ir gražiuoju, ir pasibardami reikalavome Vilniaus radijo.

Arkivyskupas Julijonas Steponavičius

Vyskupo Juozo TUNAČIO pamokslas Vilniaus šv. Mikalojaus bažnyčioje š. m. spalio 16 d. minint arkivyskupo Julijono Steponavičiaus šimtąsias gimimo metines.

Mieli Šv. Mikalojaus bažnyčios parapijiečiai, mieli broliai kunigai ir visi čia susirinkusieji. Norime prisiminti, pagerbti, Dievo gailestingumui pavesti didį Lietuvos vyrą, Vilniaus arkivyskupą Julioną Steponavičių, kurio šiandien švenčiame šimtąsias gimimo metines. Šiais metais minimi dar ir kiti du jo jubiliejai: birželio 21 d. – 75 metai nuo kunigystės šventimų, birželio 18 d. – 20 metų nuo jo mirties. Trijų dienų betrūko, kad būtų mirės garbingą savo šventimų dieną.

Arkivyskupas Julijonas Steponavičius gimė 1911 m. spalio 18 d. Karolio Steponavičiaus ir Emilijos Bazavičiūtės šeimoje, dideliame 70-ties ūkininkų Miciūnų kaime, Gervėčių parapijoje, dabartinėje Baltarusijos teritorijoje. Penktuosius metus eidamas, Juliušas liko našlaitis – mirė jo motina. Našlaitį ėmė globoti jo krikšto motina Liudvika Petrikaitė, kuri vėliau tapo ir Juliušo pamote.

1921 m. dešimtmetis Julius buvo priimtas į lietuvišką Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, kurią 1930 m. baigęs, stojo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigų jį išventino Vilniaus arkivyskupas Romualdas Jalbžkovskis 1936 m. birželio 21 d.

Dvi savaites pabuvis vikaru Rodunėje, kur tuo metu vyko nuolatiniai nesusipratimai tarp lietuvių ir lenkų, jis, kadangi užstojo lietuvių, buvo perkeltas į Gardiną septynmetės mokyklos kapelionu. Čia jį užklupo karas. Kun. Steponavičius gavo paskyrimą į Palūšę, o 1941 m. vasario mėn. buvo perkeltas į Daugėliški. 1946 m. balandžio mėn. arkivyskupas Mečislovas Reinys kun. Steponavičių paskiria Adučiškio parapijos klebonu ir Švenčionių dekanu. Dievo Apvaizda lėmė, kad, priėmęs savo pirmąją parapiją – Palūšę 1954 m. patekau į dekaną Julijono globą. Bet neilgam.

Vysk. Kazimieras Paltarokas, tuo metu Lietuvoje likęs vienintelis vyskupas, buvo jau senas. Jis labai rūpinosi gauti sau paminą. Jis užsimena, kad dar 1953 m. spalio 16 d. Maskvoje jis tą klausimą iškėlęs. Nors, atrodo, nebuvo jokios vilties, o vis dėlto pasisekė. Aukščiausieji sovietiniai organai Maskvoje leido konsekruoti vyskupais du vyskupo Paltaroko parinktus kandidatus: Telšių vyskupijos Kapitulinį Vikarą kan. Petrą Maželį, ir Švenčionių dekaną kun. Julioną Steponavičių.

Tada buvo kreiptasi į Romą. Taip, vys-

kupas Paltarokui pasiūlius, popiežius Pijus XII 1955 m. birželio 12 d. kun.dek. Julioną Steponavičių ir kun. Petrą Maželį nominuoja vyskupais. Gavus iš Romos tokią džiugią žinią, kandidatai į vyskupus prašomi sutikimo. Kun. Steponavičius labai dvejuoja, daug mel-džiasi ir prašo Dievą šviesos, ką daryti. Atsimenu – kartą anuo metu apsilankius Kurijoje, kancleris kun. Krivaitis ragino: „Prašykite, maldaukite savo Dekaną, kad jis sutiktų priimti vyskupo pareigas. Juk tiek pastangų padėta, kol šis leidimas buvo gautas. Nežinia, kada kita tokia proga vėl pasitaikys.“ Daug įvairių kunigų pas dekaną važiavo ir ragino priimti šitą Dievo Apvaizdos taip stebuklingai skirtą jam naštą. Pagaliau Julijonas sutinka ir vysk. Paltarokas 1955 m. rugsėjo 11 d. Panevėžio katedroje abu kandidatus konsekruoja vyskupais. Vysk. Julijonas Steponavičius tampa vysk. Paltaroko augziliaru – pagalbininku. Vysk. Paltarokui 1958 m. sausio 3 d. mirus, vysk. Julijonas paskiriamas Vilniaus arkivyskupijos ir Panevėžio vyskupijos Apaštalinio Administratoriumi.

1960 metais sovietų politika religijos atžvilgiu labai sugriežtėjo. Lietuvoje ateistinė valdžia ėmė reikalauti, kad vyskupai ir vyskupijų valdytojai uždraustų jaunimui patarnauti šv. Mišiose, dalyvauti procesijose, choruose ir pan. Vyskupas Steponavičius griežtai pasipriešino tokiems valdžios reikalavimams.

Matydami, kad su vyskupu Julijonu jokių kompromisų nepasieks, valdžios pareigūnai nutarė imtis prievartos būdo. 1961 m. sausio 4 d. jis pakviečiamas pas Religijos Reikalų Tarybos (RRT) Įgaliotinį Vilniuje, iš jo paimamas Dvasininko registracijos pažymėjimas ir pranešama, kad Lietuvos Ministrų Tarybos nutarimu jis pašalinamas iš Vilniaus arkivyskupijos ir Panevėžio vyskupijos Apaštalinio Administratoriaus pareigų. Pasiūloma išvykti į Žagare. Jeigu sutinka išvažiuoti, jam leidžiama pasirošti persikėlimui, bus ten suremontuotas butas, nuvažiavimui duotas transportas. Jeigu ne, tai jis tuoj pat bus išvežtas ir turės ten kurtis savo jėgomis. Vyskupas sutiko ir tų metų sausio 18 d. išvažiavo iš Vilniaus į Žagare.

Būdamas tremtyje vyskupas Julijonas savo ganomųjų neužmiršo. Jis už juos meldžiasi, kartais aplanko. 1980 m. rugsėjo

Šv. Mišias auکوjo ir pamokslą sakė Vilniaus arkivyskupijos vyskupas Juozas Tunaitis (centre), dalyvavo Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios rez. jubil. teol. lic. Vaclovas Aliulis (antras iš kairės), Trakų Švč. M. Marijos Apsilankymo bažnyčios jubil. mons. Vytautas Pranciškus Rūkas (antras iš dešinės)

10 d. jis atvyksta į Vilnių ir čia, Šv. Mikalojaus bažnyčioje, švenčia 25 m. vyskupystės jubiliejų.

1986 m. birželio 29 d. Žagareje švenčia 25 m. tremties, 50 m. kunigystės ir 75 m. amžiaus jubiliejus. Tada jis pasakė: „Šiandien, kai mano sieloje didis džiaugsmas, nenoriu prisiminti gyvenimo nesėkmių ir nemalonumų, nes noriu džiaugtis tuo, kiek Viešpats man yra gero padaręs. Dėkoju Dievui... meldžiuosi už visus.“

Pagaliau Ekscelenciją Steponavičių pasiekia ir džiugios žinios: jis gauna Vatikano Valstybės Sekretoriaus kardinolo A. Casarolio 1988 m. gegužės 25 d. data pažymėtą laišką, kuriame kviečiamas atvykti į Romą susitikti su popiežiumi. Šį kartą jokių valdžios trukdymų jau nepatiria, lydimas kun. Vaclovo Aliulio rugsėjo 28 d. nuvyksta į Romą, susitinka su popiežiumi Jonu Pauliumi II, dalyvauja monsinjoro Audriaus Bačkio vyskupystės konsekracijoje, kurią teikia pats Popiežius, tvarko įvairius bažnytinius reikalus ir susipažįsta su Šventuoju Miestu.

1988 m. gruodžio 29 d. vyskupui Steponavičiui leidžiama grįžti į Vilnių;

1989 m. vasario 5 d. pašventina gražintą Vilniaus Katedrą;

suorganizuoja 1989 m. kovo 4 d. iškil-

mingą šv. Kazimiero relikvijų iš Šv. ap. Petro ir Povilo bažnyčios į Vilniaus Katedrą grąžinimą;

1989 m. kovo 10 d. popiežius Jonas Paulius II vysk. Julioną Steponavičių pakelia arkivyskupu ir skiria Vilniaus arkivyskupijos Ordinaru.

1991 m. kovo 4 d. arkivyskupas Julijonas Steponavičius atšventina gražintą Vilniaus šv. Kazimiero bažnyčią.

Bet... jau Dievo Apvaizda ištikimą savo tarną kviečia pas save – 1991 m. gegužės mėn. pradžioje arkivyskupas Julijonas išvyksta į Vilniaus Santariškių klinikas.

1991 m. birželio 18 d. 21.30 val. arkivyskupas Julijonas Steponavičius Santariškių klinikose mirė.

„Laimingi, kurių nepeiktinas kelias, kurie pagal Dievo įsakymus eina“ (Ps 118,1).

Jam tinka apaštalo Pauliaus pasakyti žodžiai: „Iškovojau gerą kovą, baigiau bėgimą, išlaikiau tikėjimą. Todėl manęs laukia teismo vainikas, kurį aną dieną man atiduos Viešpats, teisingasis Teisėjas“ (2 Tim 4,7-8).

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Poema apie tragišką mūsų giminaičių jotvingių likimą

Akad. prof. habil. dr. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

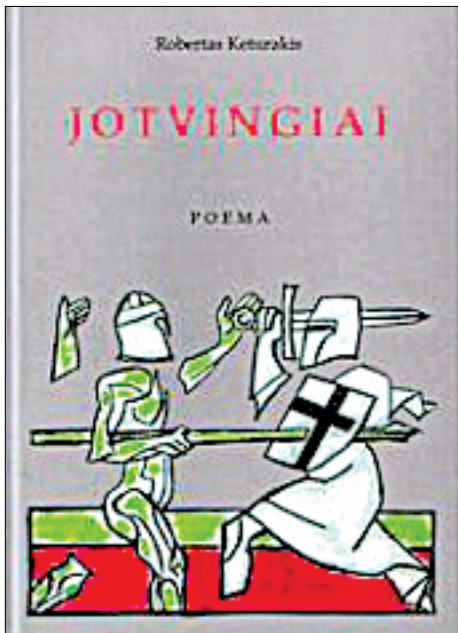
Atkelta iš 1 p.

apžvalga yra pateikęs šių eilučių autorius straipsnyje „Jotvingiai ir jų kalba“, paskelbtame leidinyje *Terra Jatwezenorum* (Punskas, „Aušros“ leidykla, 2009), I, 18–33.

1283 m. kryžiuočiai galutinai sutriuškino jotvingius. Jų žemė buvo labai nusiaubta, gyventojai išžudyti. Kas pajėgė, bėgo į Lietuvą ir tolimesnius kraštus. Dalį kryžiuočiai prievarta perkėlė į Sembos pusiasalį, kur nuo tada atsirado vadinamasis Sūdavių kampas, vok. *Sudauischer Winkel* (sūdaviai buvo viena iš jotvingių genčių). Nusiaubto krašto kryžiuočiai neapgyvendino, bet pavertė dykvieta, kuri turėjusi saugoti juos nuo netikėto lietuvių puolimo, nes lietuvių sodybos buvo čia pat, netoliese, o kryžiuočių pilys – toli. Kraštą imta apgyvendinti tik nuo XV amžiaus, po Torunės taikos sudarymo (1411 m.), kada jis buvo įjungtas į Lietuvos valstybę.

Poemos *Jotvingiai* autorius Robertas Keturakis stengiasi apdainuoti šią tragišką baltų gentį ir jos kovą su pavergėjais ne pagal istorijos šaltinius, bet diktuojamas savo širdies balso, tartum joje tekėtų jotvingių palikuonio kraujas. Stengiasi parodyti didingą jotvingių dvasią. Jie poemoje iškyla tokie, kokius išivaizduoja poetas. Apeliuojama ne į skaitytojo protą, bet į jo jausmus. Ir tai kelia susidomėjimą, sudaro poemos vertę.

Kelios kalbininko pastabos. Įvardiname Valdo Kubiliaus straipsnyje vietoj termino *baltai* pavartotas *aisčiai*. Rašoma: *Jotvingiai – greta su prūsais – kilniausia aisčių gentis* (p. 8). Be reikalo painiojama terminologija.

Roberto Keturakio poemos „Jotvingiai“ viršelis

Neretas skaitytojas ims abejoti, kokius aisčius čia turima galvoje: visus baltus ar tik Tacito minimą vakarų baltų gentį. Terminas *aisčiai* visų baltų prasme galėtų būti pavartojamas nebent tik poezijoje, bet R. Keturakis jo nevartoja. Ir gerai daro.

Genties prasme minėtame Valdo Kubi-

liaus straipsnyje vartojamas dar žodis *kiltis*, kuris dabar šia prasme jau yra pasenęs, nes visuotinai įsigalėjo žodis *gentis*, kurį ir reikėtų vartoti. Poemos autorius taip ir daro.

Poemos kalba taisyklinga. Pastebėtina tik tai, kad ją archaizuodamas poetas vartoja naujadarinę aliatyvo formą *dangopi* (p. 15), netinkančią seniems laikams (jotvingių epochoje tokios greičiausiai dar nebuvo), vietoj taisyklingos *dangauspi*. Galbūt reikėjo vartoti ir originalų senovinį miesto (pilies) pavadinimą *Krevas* vietoj vėlyvo ir suslavinto *Krėva*, kurio Jotvingių karų laikais turbūt dar nebuvo.

Be reikalo poetas patikėjo nežinomo autoriaus (tikriausiai kokio šarlatano) internetiniu tariamuoju jotvingių žodynu, įdėtu į leidinį *Terra Jatwezenorum*, II (Punskas 2010), 405–434. Juo remdamasis R. Keturakis parašo tokią strofą (p. 25):

Keliais eičiau iki tavo būties,
slėpinga mano gentie,
laiką vadinusi *kerda*, tėvynę – *taweins*,
ažuolą – *anzoniui*, pylimą – *takis*.

Esą jotvingiškai forma *saisai* reiškusi „būk“ (p. 27).

Iš tikrųjų jotvingiai tokių žodžių greičiausiai neturėjo. Tai nevykėlio žodyno autoriaus fantazijos kūryba. Kaip jotvingiai vadino laiką, tėvynę, azuolą, pylimą, mes nežinojome, lygiai kaip nežinojome ir kokią formą jie turėjo vietoj lietuvių „būk“. Pateikti laiko

ir azuolo neva jotvingiški pavadinimai yra nusižiūrėti į prūsų kalbos atitikmenis. Mes anaipol nesame tikri, kad juos tokius turėjo ir jotvingiai. Jokių įrodymų tam nėra. Jotvingiai galėjo vartoti visai kitokius negu prūsai žodžius. Tėvynės ir pylimo pavadinimai yra paties žodyno sudarytojo kūryba iš atitinkamų lietuviškų žodžių su įsivestomis prūsų kalbos fonetikos ypatybėmis, plg. lietuvių *tėvynė, takišis*.

Formai *saisai* sudaryti panaudota senoji aptatyvo galūnė *-ai*, baltų vartota ir liepimui reikšti. Plačiau apie tai, kaip buvo „kuriamas“ tariamasis žodynas-falsifikatas, esu parašęs straipsnį, kuris bus paskelbtas *Terra Jatwezenorum* III tome.

Bene toliausiai į pietus buvusio jotvingių genčių junginio vienos genties – palekių (lotyniškai *polexani*) šnektos rankraštiniu žodynėliu, rastu 1978 m. Viačeslavo Žinovo vienoje sodyboje Belovežo girioje (žodynėlyje sumišę jotvingių ir lietuvių kalbos elementai), paskelbtu lietuviškai tarptautiniame žurnale *Baltistica*, t. 31, rusiškai periodiniame leidinyje *Balto-slavianskije issledovannija* 1983 ir angliškai *Linguistics and Oriental Studies from Poznań* 1, nei falsifikato autorius, nei poetas R. Keturakis nepasinaudojo, nors galėjo tai padaryti.

Išvada: susilaukėme vertingo meninio kūrinio apie tragiško likimo giminaičius jotvingius, kuriems turime būti dėkingi už tai, kad nebuvome nušluoti nuo Žemės paviršiaus, kad dabar tebegyvename.

Dėl lietuvių folkloro festivalio „Kalba duonelė“

„Vorutos“ Nr. 18 (732) 2011 m. rugsėjo 17 d. buvo spausdinamas Emilijos Algau-dės Bukontienės straipsnis „Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės konferencija Druskininkuose, Liškiavoje ir Punske“. Straipsnio pabaigoje autorė apgailestauja, kad etninių žemių lietuvių, dalyvavusių festivalyje „Kalba duonelė“, nepasveikino LR užsienio reikalų ministerijos atstovai. Tad LR užsienio reikalų ministerijos In-formacijos ir viešųjų ryšių departamento Spaudos ir viešųjų ryšių skyriaus vedėjui

Mindaugui Lašui išsiuntėme paklausimą Dėl Punske (Lenkijoje) vykusio lietuvių folkloro festivalio „Kalba duonelė“ ir paprašėme atsakyti, kodėl LR Užsienio reikalų ministerijos Užsienio lietuvių de-partamento direktorius Arvydas Daunora-vičius, tuo metu viešėjęs Punske (Lenkijoje), nedalyvavo etninių žemių lietuvių folkloro festivalyje „Kalba duonelė“ ir nepasveikino šio festivalio dalyvių.

„Voruta“ gavo atsakymą iš LR užsienio reikalų ministerijos Informacijos ir viešųjų

ryšių departamento direktorės Aušros Se-maškienės. Atsakymą spausdiname.

Atsakydami į Jūsų paklausimą dėl Lietu-vos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Užsienio lietuvių departamento direktoriaus Arvydo Daunoravičiaus dalyvavimo lietu-vių folkloro festivalyje „Kalba duonelė“, informuojame, kad 2011 m. rugpjūčio 14–15 d. Lenkijos Respublikos Punsko valsčiaus viršaičio Vytauto Liškausko kvietimu A. Daunoravičius dalyvavo Punsko šventės

„Punsko dienos – Žolinė 2011“ renginiuose ir pasisakė ten, kur tai buvo organizatorių numatyta.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija lietuvių folkloro festivalio „Kal-ba duonelė“ organizavimui skyrė 3000 Lt finansinę paramą.

Direktorė Aušra Semaškienė

Mieli skaitytojai patys pasidarys išvadas iš čia pateiktos medžiagos.

Knygos

Kančių keliais

Darius Petkūnas, „The Repression of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania during the Stalinist Era“, Klaipėdos universiteto leidykla, 2011

Jonas KAIREVIČIUS, Kaunas

Kunigas dr. Darius Petkūnas Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios XI Sinodo metu, 2011 m. birželio 25 d., padovanojo man šią knygą. Ji parašyta anglų kalba. Todėl gali-ma suprasti, kad skirta užsienio skaitytojams ir jaunajai mūsų Bažnyčios narių kartai, kurių didelė dalis jau moka šią pasaulyje išplitusią kalbą. Knyga gausiai iliustruota. Nuotraukos ir dokumentų faksimilės prabyla ir į tuos vyresnių kartų žmones, kurie knygos dėl kalbos barjero neperskaitys, bet iš nuotraukų atpažins skaudžią praėjusių laikų istoriją.

Knyga supažindina skaitytoją su sovietų valdžios saugumo, vidaus reikalų bei kitų institucijų represinėmis priemonėmis, nau-dotomis prieš visus Lietuvos gyventojus, o kartu ir prieš Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios narius. Knygoje aptariamos šių veiksmų priežastys, represijų metodai bei jas patyrusių žmonių likimai.

Knyga yra labai gyva, joje aprašomi dar daugelio mūsų atmintyje gyvenančių vysku-po Jono Viktoro Kalvano, kunigo Eriko Lei-jerio, kunigo Jurgio Gavėnios ir kitų įžymių Bažnyčios darbininkų tikri gyvenimo faktai.

Autorius aprašė ir aktyvių sovietų val-džios funkcionierių Broniaus Leono Pušinio, Aleksandro Gudaičio-Guzevičiaus, Juozo Bartašiūno veikimą prieš Bažnyčią, idėjo jų nuotraukas. Šie asmenys turbūt negalvojo, kad kada nors bolševizmas žlugs ir jie atsidurs

pasmerktųjų vietoje. Idomus sutapimas, kad šiomis dienomis **Rusų Ortodoksų Bažnyčia paragina Rusijos valstybę pasmerkti Stalino, Lenino ir jų bendražygių nusikaltimus:**

Rusų ortodoksų bažnyčia sako, kad visuome-nė negali gyventi ramiai, ir „neturės ji deramos ateities“, jeigu nebus padarytos išvados iš istorijos klaidų, „jeigu nebus smerkiami – moraliniu, po-litiniu, teisiniu požiūriu – tie nusikaltimai, kurie buvo padaryti, jeigu nebus sugrąžintas geras vardas žmonių, kurie nukentėjo tik todėl, kad priklausė dvasininkams, dvarininkams, kazokams, turtiniams ir dirbantiems valstiečiams, pirkliams, kitiems sluoksniams, kurie buvo paskelbti klasiniais priešais, liaudies priešais. <...> neturės Rusija de-ramos ateities, „jeigu nebus nurodyti nusikaltėliai – tai ir Stalinas, ir Leninas, ir Trockis, ir Urickis, ir Sverdlovas, – raudonojo teroro, Stalino represijų organizatoriai.

Tokio pat pasmerkimo laukia ir Lietuvoje siau-tėjusių bolševikų darbai. Visuotino pasmerkimo vis dar nesulaukiame. Tiesa, 2000 m. birželio 12 d. Tarptautinio kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas“ dalyvių susitarimu buvo įsteigtas Tarptautinis Vilniaus visuomeninis tribunolas. Tribunolo pirmininku buvo išrinktas advokatas Vytautas Zabiela. Tribunolo vyriausiąja kaltintoja išrinkta žinoma politikė, advokatė dr. Zita Šličytė. Kaltinimus pateikė ne tik Lietuvos, bet ir Latvijos, Estijos, Vengrijos, Albanijos, Bulgarijos ir kt., iš viso penkiolikos, šalių atstovai. Tribunolas 2000 m.

rugsėjo 27 d. nuosprendžiu pasmerkė komunistinę ideologiją ir represijas, tačiau viešojoje erdvėje (spaudoje, radijuje, televizijoje, o ypač užsienio visuomenės informavimo priemonėse) nuosprendis buvo tarytum nepastebėtas. Ir iki šiol šis nuospren-dis jokių padarinių nesukėlė.

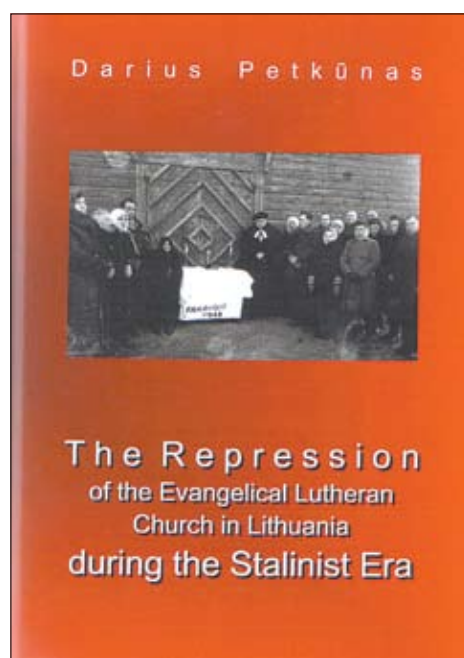
Ta aplinkybė dar ir dar kartą sako, kad kunigo dr. Dariaus Petkūno knyga yra aktuali ir tokia bus visada.

Perskaičiusiems šią knygą nekils abejonių, kad buvo ir yra tokia Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia ir ji buvo ne Lietuvos gyvenimo paribyje prisišliejusi atsitiktinė dalelė, o tikra Lietuvos žmonių dvasinio gyvenimo dalis.

Iš knygos teksto, gausių nuotraukų ir faksimilių matome, kad autorius daug dirbo archyvuose ir yra sukaupęs išsamios medžia-gos, kuri gal dar ne visa sugulė į šią knygą. Tai pajutau ir šiemetinio Sinodo metu, kai kunigas dr. D. Petkūnas, svarstant sutarties su Baltarusijos evangelikų liuteronų bažny-čia klausimus, kaip gilus Bažnyčios istorijos žinovas kalbėjo apie evangelikų liuteronų Bažnyčios padėtį Rusijos imperijoje.

Laukiame naujų kunigo dr. D. Petkūno darbų, o gal ir mokslinės habilitacijos.

Šaltinis: „Lietuvos evangelikų kelias“ 2011 Nr. 8–9

Dariaus Petkūno knygos „The Re-pression of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania during the Stalinist Era“ viršelis

Lietuvos istorijos kalendorius. Lapkritis

Lapkričio 12–25 d.

12 diena

1422 m. lapkritį popiežius Martynas V, grasindamas iškeikimu ir kryžiaus karu, pareikalavo, kad Vytautas atšauktų savo vietininką Žygimantą Kaributą iš Čeki-jos.

1672 m. į Vilniaus katedros varpinės bokštą įkeltas mechaninis laikrodis, pa-gamintas Vilniaus laikrodininkų cecho meistrų.

1673 m. Lenkijos didžiojo etmono Jono Sobieskio vadovaujama Lenkijos ir Lie-tuvos kariuomenė užėmė turkų valdomą Chotino tvirtovę.

13 diena

1623 m. Vitebske nužudytas Polocko unitų arkivyskupas Josafatas Kuncevičius, paskelbtas unitų šventuoju. Lemiamas persilaužimas Lenkijos ir Lietuvos unitų kovoje su stačiatikiiais.

1632 m. Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinktas Vladislo-vas Vaza (1632–1648).

14 diena

1398 m. mirė pirmasis Vilniaus vysku-pas Andrius, pranciškonų vienuolis.

1415 m. Naugarduke Vytauto iniciaty-va Kijevo ir Lietuvos stačiatikių metropo-litu išrinktas Grigorijus Camblakas, baž-nytinės unijos su katalikais šalininkas.

1512 m. Rusija pradėjo ketvirtąjį karą su Lietuva (1512–1522).

1632 m. Rusijos kariuomenė pradėjo Smolensko apgultį, užtrukusią iki 1634 m. sausio 24 d.

15 diena

1337 m. Šventosios Romos imperijos imperatorius Liudvikas IV Bavaras pado-vanojo Lietuvą Vokiečių ordinui.

1429 m. popiežius Martynas V parei-kalavo, kad be Bažnyčios sutikimo im-peratorius Zigmantas Liuksemburgietis nekarūnuotų Vytauto.

16 diena

1794 m. Radošicuose galutinai iš-siskirstė Lenkijos ir Lietuvos sukilėlių kariuomenės likučiai.

1918 m. įvyko Prūsų Lietuvos lietuvių suvažiavimas, išrinkęs Prūsų Lietuvos Tautinę Tarybą.

17 diena

1885 m. Palangoje gimė Vladas Jurgu-tis, ekonomistas, pirmasis Lietuvos banko valdytojas. Mirė 1966 01 09 Vilniuje.

1940 m. Berlyne įkurtas Lietuvių akty-vistų frontas, kuris koordinavo Lietuvos pagrindinių organizacijų veiklą ir siekė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

18 diena

1361 m. Kęstutis pabėgo iš kryžiuočių nelaisvės.

Latvijos Nepriklausomybės paskel-bimo diena – 1918 m. Latvijos Tautinė Taryba paskelbė Latvijos nepriklauso-mybę.

1988 m. Lietuvos SSR Aukščiausioji Taryba suteikė valstybinį statusą lietuvių kalbai, tautinei vėliavai ir himnui, tačiau nepaskelbė Lietuvos įstatymų viršenybės prieš SSRS įstatymus. Sąjūdis perėjo į atvirą opoziciją LKP.

19 diena

1700 m. Valkininkų mūšyje Lietuvos didikai Sapiegos buvo sumušti prieš juos sukilusių konfederatų.

1789 m. Ketverių metų seimas įstei-gė LDK tvarkančias komisijas, kurioms pavedė nuo 1790 m. kasmet vykdyti gyventojų skaičiaus apskaitą.

20 diena

1938 m. uždaryta Vilniaus vadavimo sąjunga (1925 – 1938).

1988 m. Lietuvos Persitvarkymo Sąjū-džio Seimas paskelbė moralinę Lietuvos nepriklausomybę.

21 diena

1368 m. Algirdo vedama Lietuvos kariuomenė prie Trostnos upės sumušė Maskvos sargybinių pulką ir pirmą kartą apgulė Maskvą.

1699 m. Preobražensko (prie Mas-kvos) sutartimi Petras I ir Augustas II susitarė pulti Švediją.

1920 m. Giedraičių--Širvintų kau-tynėse Lietuvos kariuomenė sumušė Lenkijos kariuomenės generolo Liucjano Želigovskio rinktinę ir sulaukė jos verži-mąsi į Lietuvą.

22 diena

1906 m. išleistas Rusijos caro Nikola-jaus II įsakas, kuriuo Rusijos imperijoje pradėta Piotro Stolypino agrarinė reforma; jos metu kaimai pradėti skirstyti į vienkiemius.

1919 m. Radviliškio kautynėse Lietu-vos kariuomenė sumušė bermontininkus ir užėmė Radviliškį.

23 diena

1851 m. Ožkabaliuose I (Vilkaviškio r.) gimė Jonas Basanavičius, lietuvių tautinio atgimimo lyderis, mokslininkas. Mirė 1927 02 16 Vilniuje.

1893 m. Rusijos valdžia surengė Kra-žių skerdynes – susidorojo su žmonėmis, gynusiais uždaramą Kražių vienuolyno bažnyčią.

Lietuvos karių diena – 1918 m. pra-dėta kurti Lietuvos kariuomenė.

24 diena

1714 m. Žemaitijoje gimė Tomas Žebrauskas, matematikas, astronomas, architektas, Vilniaus universiteto astro-nomijos observatorijos įkūrėjas (1753). Mirė 1758 03 18 Vilniuje.

1793 m. Gardine baigė darbą pa-skutinis Lenkijos ir Lietuvos Valstybės seimas.

25 diena

1764 m. Varšuvoje karūnuotas Stanis-lovas Augustas Poniatovskis.

1795 m. Rusija galutinai panaikino Lenkijos ir Lietuvos valstybingumą. Ka-ralius Stanislovas Augustas Poniatovskis atsisakė sosto.

1943 m. Kaune įkurtas Vyriausia-sis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK).

Parengė
Tomas BARANAUSKAS,
Vilnius

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gamimo pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gamimo pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais:

Savanoriai Nr. 1. Savanorių pr. 247 (šalia „Maximos“ bazės)

Savanoriai Nr. 2. Savanorių pr. 16 (šalia „Hyper RIMI“)

Šiaurės m. Nr. 3. Žirmūnų g. 64 (šalia „Hyper RIMI“)

Minskas Nr. 4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia „IKI“)

CUP-as Nr. 5. Konstitucijos pr. 40 (šalia Baltojo tilto)

Mandarinai Nr. 6. Ateities g. 91, Vilnius („Mandarino“ patalpose)

Mada Nr. 7. Viršuliškių g. 40 (šalia „MADOS“)

BIG-as Nr. 8. Ukmergės plentas 369 (šalia „BIG“)

Minsko plentas Nr. 9. Liepkalnio g. 112 (šalia „Maximos“)

Kalvarijų „Norfa“ Nr. 10. Kalvarijų g. 206 (šalia „Norfos“)

**Ačiū,
kad esate
kartu!**

www.kibinas.lt

Užs. Nr. 20

Padėka

Mieli „Vorutos“ skaitytojai,

nuoširdžiai dėkojame, kad VŠĮ „Vorutos“ fondui šiais metais skyrėte 2 proc. pajamų mokesčio sumos pagal LR labdaros ir paramos įstatymą. Džiaugiamės, kad prisidedate prie Lietuvos istorijos populiarinimo, tautiškumo ugdymo.

„Vorutos“ redakcija

Gedimino kalno ir jo šlaitų tvarkymo darbai

2011 metais Lietuvos nacionalinis muziejus vykdo Gedimino kalno ir Aukštutinės pilies Vilniuje 2-ojo etapo tvarkybos darbus kalno būklei stabilizuoti. Atliktas kritulių vandens nuvedimo sistemos remontas, vykdomi medžių retinimo darbai.

Daugiamečiai Gedimino kalno stebėjimai parodė, kad viena šlaitų nuošliaužų formavimosi priežasčių yra medžiai, kurių šaknų sistema išjudina šlaitus. Tankiai suaugusios medžių grupės neleidžia formuotis velėnai. Puvinio pažeisti bei pasvirę

medžiai kelia grėsmę ir kalno lankytojams. Gedimino kalno želdinių, šlaitų ir takų tvarkybos darbai vykdomi pagal 2011 m. UAB „Projektavimo ir restauravimo institutas“ parengtą projektą.

Projektas tęstinis, 2010 m. buvo atlikti Gedimino kalno ir jo šlaitų I etapo projektavimo bei tvarkybos darbai. Darbus organizuoja VĮ Lietuvos paminklai.

Lietuvos nacionalinis muziejus,
Ryšių su visuomene skyrius

Pataisymas

„Vorutos“ Nr. 20 (735) (2011 m. spalio 22 d.) 7 p. prie straipsnio „Arkivyskupo tremtinio Julijono Steponavičiaus gimimo metinių minėjimas“ esančios nuotraukos paraše išivėlė korektūros klaida. Parašas turėtų būti toks: *Arkivyskupas Julijono Steponavičiaus seserį Karoliną 1999 05 30 aplankė vyskupas Juozas Tunaitis*. Atsiprašome vyskupo Juozo Tunaičio ir skaitytojų.

Redakcija

Lietuvos liaudies buities muziejus 2011 m. gegužės–spalio mėn. vykdydamas projektą „Pažink senąją Lietuvos miestelį“ (projekto vadovė Rolanda Kupčikienė), kartu su UAB „MultimediaMark“ sukūrė interaktyvų žemėlapi, kuris kartu su žaidimu yra pristatomas LLBM internetinėje svetainėje (www.llbm.lt, skiltyje „Žaisk ir laimėk“).

Ši programa apima visą per pastaruosius metus pastatytą muziejaus miestelio teritoriją ir joje esančius pastatus bei ekspozicijas. Žemėlapis yra interaktyvus, t. y. vartotojas aktyvavęs objektą, turi galimybę pamatyti papildomą informaciją – tekstus lietuvių ir anglų kalbomis, atlikti žaidimo veiksmą atsakyti į klausimus, susijusius su Lietuvos istorija ir kultūra. Piešimo stilius spalvingas, patrauklus, labiau orientuotas į vaikus ir jaunimą.

Interaktyvus žemėlapis yra integruotas į muziejaus internetinę svetainę, bet atsidaro ir kaip atskira programa, pritaikyta spaudai bei multimediniam pristatymui.

Žaidimo scenarijus projektuotas atsižvelgiant į tai, kad žaidėjas ieškotų papildomos pažintinės informacijos, o žaidimo laimėtojai yra apdovanojami bei paskatinami apsilankyti muziejuje. Tikimasi, kad šis projektas ne tik prisidės prie Lietuvos liaudies buities muziejaus kaip kultūrinio objekto viešinimo bei Lietuvos XX a. I p. istorinio laikotarpio atskleidimo, bet ir prie kultūrinio turizmo Lietuvoje skatinimo.

Projektas finansuojamas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos pagal „Skaitmeninto kultūros paveldo sklaidos“ programą.

Užs. Nr. 30

**„Karališka senoji kibininė“
Muzikinių vakarų
kalendorius**

11.18 d. 20.00 val. grupė „Bremenai“

11.25 d. 20.00 val. - populiariausi šlageriai su Aleksandru ir Raimondu

KARALIŠKA SENOJI KIBININĖ

Renginiai nemokami
Staliukų rezervacija tel. 8 659 08 454
Vilnius-Kaunas greitkelis, 23 km. **www.kibinas.lt**

Užs. Nr. 25

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2011 m. lapkričio 26 d.

Voruta® Visos prekių ženklo teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2011. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt trejetis leidimo metų. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina du kartus per mėnesį (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528)51266. „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius. Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1 500 egz.	Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Jurgita Brasiūnaitė (redaktorė, tel.: 8 603 11117), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Viktoras Latvėnas (maketuotojas), Stanislava Žuravskė (būhalterė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Aušra Virvičienė, Birutė Zemaitaitė, Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).
---	---	---	--